

ลักษณะการดำเนินงานประชาคมหมู่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลัง อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล
Management of Civil Society of Tambon Chebilang, Mueang Satun District, Satun Province

สุชาดา ยายahaman
Suchada Yayaman

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต
สาขารัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

A Minor Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Public Administration
Prince of Songkla University

2554

ชื่อสารนิพนธ์ ลักษณะการดำเนินงานประชาคมหมู่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลัง
อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล
ผู้เขียน นางสาวสุชาดา ยาทายามัน
สาขาวิชา รัฐประศาสนศาสตร์

อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ คณะกรรมการสอบ

.....ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุวิทย์ จันทร์เพชร) (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุวิทย์ จันทร์เพชร)

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กมล ส่องวัฒนา)

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์จุฬาลักษณ์ พัฒนศักดิ์ภิญโญ)

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.วิชัย กาญจนสุวรรณ)
ผู้อำนวยการหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

ชื่อสารนิพนธ์	ลักษณะการดำเนินงานประชาคมหมู่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลัง อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล
ผู้เขียน	สุชาดา ยาหยายหมั่น
สาขาวิชา	รัฐประศาสนศาสตร์
ปีการศึกษา	2553

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่องลักษณะการดำเนินงานประชาคมหมู่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลัง อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาลักษณะการดำเนินงานประชาคมหมู่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลัง อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ด้วยวิธีการสนทนากลุ่ม จากกลุ่มตัวอย่างที่คัดเลือกโดยวิธีเจาะจง จำนวน 36 คน แบ่งกลุ่มการสนทนาออกเป็น 6 กลุ่ม ซึ่งแต่ละกลุ่มประกอบด้วย ตัวแทนบุคคลซึ่งได้รับการคัดเลือกเป็นสมาชิกประชาคมหมู่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลัง 2 คน ตัวแทนกลุ่มอาชีพ/กลุ่มสตรี/กลุ่มแม่บ้าน 2 คน กำนันหรือผู้แทน, ผู้ใหญ่บ้าน 1 คน และตัวแทนสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเจ๊ะบิลัง 1 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการพรรณนาความ ผลจากการศึกษาพบว่า

ประชาคมหมู่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลัง เกิดจากการริเริ่มจัดตั้งขององค์การบริหารส่วนตำบลเจ๊ะบิลังเมื่อ พ.ศ. 2543 ตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการวางแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2541 มีภารกิจหลัก คือ การจัดทำแผนพัฒนา 5 ปี (พ.ศ. 2545-2549) ขององค์การบริหารส่วนตำบลเจ๊ะบิลัง ในด้านโครงสร้างขององค์กร ไม่มีโครงสร้างที่ชัดเจน จำนวนสมาชิกของประชาคมหมู่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลัง มีเพียง 5-8 คนเท่านั้น ส่วนใหญ่เลือกประธานจากผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งเป็นตัวแทนฝ่ายบริหาร สมาชิกประชาคมไม่ได้มีความหลากหลายครอบคลุมกลุ่มต่าง ๆ ในหมู่บ้าน ไม่มีการกำหนดวิสัยทัศน์ ไม่มีแผนการทำงาน ไม่มีวัตถุประสงค์และตัวชี้วัดความสำเร็จของงาน ทำให้การดำเนินงานประชาคมหมู่บ้านไม่มีทิศทาง ไม่มีการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมต่าง ๆ ตามบทบาทหน้าที่ที่กำหนดไว้ การประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารไม่ค่อยทั่วถึง การกำหนดบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบและการดำเนินงานไม่เป็นรูปธรรม และไม่มีกลไกในการตรวจสอบการดำเนินงาน ไม่มีงบประมาณเป็นของตนเอง ส่วนใหญ่ประธานประชาคมหรือบางหมู่บ้านผู้ใหญ่บ้านจะเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายเองทั้งหมด ประชาคมหมู่บ้านเองไม่มีกิจกรรมใด ๆ ที่เป็นการรวมกลุ่มกันเพื่อรวบรวมงบประมาณ อีกทั้งไม่มีหน่วยงานใดสนับสนุนด้านงบประมาณ

ให้กับประชาคมหมู่บ้าน แต่ประชาคมหมู่บ้านก็สามารถดำเนินกิจกรรมที่ไม่ถึงงบประมาณได้เช่นกัน ไม่มีการส่งเสริมให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของประชาคมทุกขั้นตอนตามที่กำหนดในแต่ละภารกิจ/กิจกรรม ไม่มีการกระจายอำนาจในการบริหารงานให้สมาชิกและกรรมการได้ร่วมดำเนินการในบทบาทหน้าที่ที่เหมาะสม จึงทำให้ประชาคมหมู่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลังไม่มีความเข้มแข็ง ขาดความร่วมมือร่วมใจในการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ในหมู่บ้าน ไม่มีกิจกรรมที่จะส่งเสริมให้เกิดเวทีแห่งการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาศักยภาพ ความรู้ความสามารถให้ประชาคมมีความเข้มแข็งและมีพลังต่อรองกับสถานการณ์ภายนอกได้ การดำเนินงานภายในกลุ่มของสมาชิกประชาคมหมู่บ้าน จะไม่มีความขัดแย้งกัน เคารพการตัดสินใจของกันและกัน โดยมองผลประโยชน์ที่ส่วนรวมจะได้รับมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว

Minor Thesis Title Management of Civil Society of Tambon Chebilang,
Mueang Satun District, Satun Province

Author Miss Suchada Yayaman

Major Program Public Administration

Academic Year 2010

Abstract

The objective of this work is to study management of civil society of tambon Chebilang, mueang satun district, satun province. This study is a qualitative research. Field data were collected by focus group discussion with 6 groups (36 persons). Each group consist of representatives of people who be chosen to be member of civil society of tambon chebilang 2 persons, representatives of occuapation group/women group/housewife group 2 persons, subdistrict headman or representative, village headman 1 person and representative of members in tambon Chebilang administration organization 1 person. The collected data were analyzed as a descriptive analysis.

It was found that civil society of tambon Chebilang was established by of tambon Chebilang administration organization at A.D. 2000, according to ministerial regulation of Ministry of Interior deal with development plan of local government organizations A.D. 1998, The mission is to provide 5 year development plan (A.D. 2002-2006) of tambon Chebilang administration organization. There is no clear organization structure with only 5-8 members in civil society of tambon Chebilang. The leader is chosen from village headman who is representative of administrative section. The member of civil society is not come from various groups. There is no vision, no plan, no objective and no achievement indicator so there is no direction in management. They've never form a group to do any function activity and the information is seldom through announced. The definition of mantle and management are not concrete. There is no management auditing mechanism and its own budget. All of expenses are usually chargeable on the leader of civil society or village headman (for some village). The civil society has no activity to collect the money. In addition, there is no any

organization to support the budget for civil society. However, civil society is able to manage the activity without budget. The members are not promoted to participate in all steps of operating as define in each task/activity. Administration is not decentralized to members and committees for cooperation suitable role. These weaken civil society of tambon Chebilang and the members don't participate in any activity of village. There is no activity to encourage the continuous learning stage to improve potential and latency which can make civil society stronger and has a power to bargain with outside situation. The management between members of civil society would be not conflict. The members are respect to decision of each other with more interested in common interest than personal interest.

กิตติกรรมประกาศ

สารนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยการสนับสนุนและช่วยเหลือจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุวิทย์ จันทร์เพชร อาจารย์ที่ปรึกษาหลักที่ได้กรุณาเสียสละเวลาในการ ให้คำแนะนำ และชี้แนะประเด็นข้อสงสัยต่าง ๆ ให้ผู้วิจัยมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น รวมทั้งตรวจ แก้ข้อบกพร่องต่าง ๆ จนทำให้สารนิพนธ์เล่มนี้มีความถูกต้อง สมบูรณ์ และมีคุณค่าทางวิชาการ ยิ่งขึ้น อีกทั้งยังคอยแนะนำและสนับสนุนข้อมูลเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการวิจัย

ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กมล ส่องวัฒนา และผู้ช่วยศาสตราจารย์ จุฬาลักษณ์ พัฒนศักดิ์ภิญโญ กรรมการสอบสารนิพนธ์ ที่ให้คำแนะนำแนวทางการศึกษา ตลอดจนการตรวจแก้ไขเนื้อหา รูปแบบ ถ้อยคำ ในการจัดทำงานวิจัย และขอบพระคุณ คณาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิตทุกท่าน ที่กรุณาประสิทธิ์ประสาท ความรู้และประสบการณ์อันมีค่ายิ่ง

ขอขอบคุณครอบครัวที่ให้การสนับสนุนและเป็นกำลังใจด้วยดีเสมอมา และผู้ที่เกี่ยวข้องทุกท่านที่ได้ให้ความช่วยเหลือในทุกด้าน ตลอดระยะเวลาจัดทำสารนิพนธ์ฉบับนี้

ขอขอบคุณองค์การบริหารส่วนตำบลเจ๊ะบิลังที่สนับสนุนทุนการศึกษา และผู้ให้ข้อมูล สำคัญเพื่อการวิจัยทุกท่าน จนกระทั่งการวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี ผู้ศึกษาหวังเป็นอย่างยิ่ง ว่าสารนิพนธ์ฉบับนี้จะเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจศึกษาต่อไป

สุชาดา ยาหย้าหมั่น

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	(2)
Abstract	(4)
กิตติกรรมประกาศ	(7)
สารบัญ	(8)
รายการตาราง	(10)
บทที่	
1 บทนำ	1
ปัญหาและความเป็นมาของปัญหา	1
วัตถุประสงค์การวิจัย	5
ประโยชน์ของการวิจัย	5
ขอบเขตของการวิจัย	5
นิยามศัพท์เฉพาะ	6
2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	7
แนวคิดเกี่ยวกับประชาคมหรือประชาสังคม (Civil Society)	7
แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายสังคม	21
แนวคิดเกี่ยวกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของประชาคม	24
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	29
กรอบแนวคิดในการศึกษา	31
3 ระเบียบวิธีการวิจัย	33
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	33
ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา	34
เครื่องมือในการวิจัย	34
การเก็บรวบรวมข้อมูล	35
การวิเคราะห์ข้อมูล	35
4. ผลการวิจัย	36
ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล	36

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ลักษณะการดำเนินงานประชาคมหมู่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลัง	36
5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	48
สรุปผลการวิจัย	48
อภิปรายผล	50
ข้อเสนอแนะ	56
บรรณานุกรม	57
ภาคผนวก	60
ก แบบสนทนากลุ่ม	61
ข ข้อมูลประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	64
ประวัติผู้วิจัย	71

รายการตาราง

ตาราง	หน้า
1 หมู่บ้านและประชากรในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลเจ๊ะบิลัง	64
2 หมู่บ้านและประชากรในเขตเทศบาลตำบลเจ๊ะบิลัง	64
3 หมู่บ้านและกลุ่มอาชีพ/กลุ่มสตรี/กลุ่มแม่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลัง	65
4 หมู่บ้านและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัย	66
5 หมู่บ้านและรายชื่อสมาชิกประชาคมหมู่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลัง	68
6 หมู่บ้านและจำนวนสมาชิกประชาคมหมู่บ้าน	69
7 กลุ่มและวัน เวลา สถานที่ ที่ทำการสนทนากลุ่ม	70

บทที่ 1

บทนำ

ปัญหาและความเป็นมาของปัญหา

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) เป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของการวางแผนพัฒนาประเทศและเป็นแผนปฏิรูปความคิดและคุณค่าใหม่ของสังคมไทย มุ่งให้คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา และใช้เศรษฐกิจเป็นเครื่องมือช่วยพัฒนาให้คนมีความสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น พร้อมทั้งปรับเปลี่ยนวิธีการพัฒนาแบบแยกส่วนมาเป็นบูรณาการแบบองค์รวม เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ต่อมาแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) ได้นำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาและบริหารประเทศควบคู่ไปกับกระบวนการพัฒนารูปแบบบูรณาการเป็นองค์รวมที่มีคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาต่อเนื่องจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน และความอยู่ดีมีสุขของคนไทย แม้ว่าแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-พ.ศ. 2544) และฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-พ.ศ. 2549) จะเน้นให้คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาและสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาประชาธิปไตย ซึ่งได้แก่การพัฒนาให้รัฐและประชาชนมีความเข้าใจที่ดี มีความรับผิดชอบ และมีความเอื้ออาทรต่อกัน โดยมุ่งเน้นให้ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและประชาชนดำเนินการไปในทางสร้างสรรค์ และเสริมสร้างสมรรถภาพร่วมกันและกัน รวมทั้งมีการผลักดันให้เกิดผลในทางปฏิบัติของการดำเนินงานรูปแบบประชาคมอย่างไรก็ตาม การผลักดันให้เกิดประชาคมอาจส่งผลให้ประชาคมนั้น ๆ มีการรวมตัวกันแบบหลวม ๆ ตามการส่งเสริมหรือการจัดตั้งเครือข่ายชุมชนของรัฐ ซึ่งไม่ตรงกับความหมายที่แท้จริงของประชาคมที่ทุกส่วนของสังคมทั้งภาครัฐและภาคประชาชนเข้ามา ร่วมกันเคลื่อนไหวและดำเนินกิจกรรมในชุมชนโดยปราศจากการจัดตั้งของรัฐ ในระยะของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 ประเทศไทยยังคงต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในหลายบริบททั้งที่เป็น โอกาสและข้อจำกัดต่อการพัฒนาประเทศจึงต้องมีการเตรียมความพร้อมของคนและระบบให้สามารถปรับตัวพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคตและแสวงหาประโยชน์อย่างรู้เท่าทันโลกาภิวัตน์ และสร้างภูมิคุ้มกันให้กับทุกภาคส่วนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับสถานะด้านชุมชน พบว่าสังคมไทยได้ปรับตัวเข้าสู่ยุคของการเปลี่ยนแปลงจากชนบทสู่เมืองอย่าง

ต่อเนื่อง ขณะที่การพัฒนาชนบทกับเมืองมีลักษณะแยกส่วนส่งผลให้เกิดความไม่สมดุลของการพัฒนาของชุมชนชนบท อย่างไรก็ตาม กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาและการจัดการความรู้มีมากขึ้น ส่งผลให้ชุมชนมีการรวมตัว รวมกลุ่มและมีการเรียนรู้ร่วมกัน ทำให้สามารถจัดการกับปัญหาที่มากกระทบกับชุมชนได้ในระดับหนึ่ง พร้อมกับมีการเตรียมความพร้อมของท้องถิ่นให้สามารถปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น และมีกลไกการบริหารงานให้พร้อมรับภารกิจกระจายอำนาจ โดยภาครัฐได้ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้เพื่อการจัดทำแผนชุมชน การส่งเสริมกระบวนการประชาคมในการจัดทำแผนของส่วนท้องถิ่นและอำเภอ รวมทั้งการพัฒนาศักยภาพของผู้นำชุมชน การสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน และกระบวนการมีส่วนร่วมสร้างงานสร้างอาชีพให้แก่ชุมชน โดยที่นโยบายและทิศทางของการพัฒนายังคงมาจากส่วนกลาง จึงทำให้การพัฒนาไม่ได้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในแต่ละท้องถิ่นหรือชุมชนนั้น ๆ ซึ่งเป็นผลทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในช่วงที่ผ่านมาเป็นการเจริญเติบโตในภาพรวมเท่านั้น แต่หากมองในรายละเอียดแล้วจะพบว่า เกิดการสะสมของปัญหาที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างวิถีของคนในสังคม เช่น ปัญหาความยากจน ปัญหาการกระจายรายได้ ปัญหาการขาดแคลนที่ดินทำกิน และปัญหาอีกประการหนึ่งที่สำคัญ คือ การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตที่พอกินพอกอยู่และพึ่งตนเองได้ไปสู่วิถีชีวิตแบบทุนนิยมและให้ความสำคัญกับวัตถุภายนอก ทำให้เกิดปัญหาสังคมอื่น ๆ ตามมาอย่างมากมาย จะเห็นว่าการเข้ามาจัดตั้งกิจกรรมต่าง ๆ ของรัฐ เป็นตัวแปรสำคัญที่ทำให้เกิดความไม่สมบูรณ์แบบของประชาคม เพราะตั้งแต่มีการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติประชาคมที่เกิดขึ้นจากการส่งเสริมของรัฐล้วนแต่เป็นประชาคมที่เกิดจากการจัดตั้งของรัฐทั้งสิ้น และที่สำคัญประชาคมบางอย่างถูกกลไกการใช้อำนาจของรัฐทำลายกระบวนการประชาคมที่แท้จริงไป ประชาคมที่แท้จริงมิใช่การส่งเสริมของรัฐให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในเรื่องต่าง ๆ ที่รัฐอยากให้เกิด แต่ต้องเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนที่มีอุดมการณ์และแนวคิดเหมือนกันวางแผนพัฒนาประชาคมของตนเองให้มีความสุข เพราะการที่ประชาชนมีเป้าหมาย มีอุดมคติ หรือมีแนวคิดร่วมกัน มีการติดต่อสื่อสาร มีการรวมกลุ่มกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีความรัก มิตรภาพ มีการเรียนรู้ในการทำกิจกรรมบางอย่างร่วมกัน และมีการจัดการในระดับกลุ่มซึ่งเป็นความสุขของคนที่มาอยู่ร่วมกัน ความผูกพันของคนในชุมชนที่มีความห่วงใยต่อทรัพยากร ภูมิปัญญา ค่านิยม ประเพณีอันดีงามของท้องถิ่นนั้น ๆ ทำให้เกิดการรวมกลุ่มกันศึกษาปัญหา ร่วมกันวางแผนเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาเพื่อติดตามและตรวจสอบผลการดำเนินงาน ซึ่งการรวมกลุ่มกันยังเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว สร้างเครือข่ายเฝ้าระวังปัญหาอาชญากรรมทุกประเภท เพื่อลดปัญหาทางสังคม เพื่อให้ชุมชนอยู่กันอย่างผาสุก นอกจากนี้ยังเกิดการพัฒนาในชุมชนโดยส่งเสริมการศึกษาให้เยาวชนในท้องถิ่นได้สร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ การทำนุ

บำรุงศาสนา ภาษา วัฒนธรรม ประเพณี ค่านิยมอันดีงาม รักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยการพึ่งพาอาศัยและอยู่ร่วมกันกับทรัพยากร ธรรมชาติ ดูแลรักษาท้องถิ่นให้สะอาดน่าอยู่ ล้วนเป็นที่มาของการเกิดประชาคม (นงนุช เครือศรี, 2552)

ปัจจุบันกระแสการรื้อฟื้นชุมชนหรือประชาสังคม (Community rebuilding) มีความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นกับกระแสการสร้างแนวคิดประชาสังคม และความเป็นชุมชนหรือความเป็นประชาคมเป็นรากฐานที่สำคัญของสังคม เพราะเป็นกลุ่มคนที่มีความผูกพันเอื้ออาทรต่อกัน เป็นแหล่งพื้นฐานในการสร้างความรักและความเข้าใจของสมาชิกในสังคม ชุมชนทั่วไปที่สมาชิกอยู่ร่วมกันในพื้นที่ละแวกเดียวกัน ย่อมมีความรู้สึกผูกพันในฐานะคนพื้นบ้านเดียวกันจึงมีลักษณะส่วนหนึ่งของความเป็นประชาคมแล้ว แต่ถ้ามีการทำกิจกรรมร่วมกันด้วยแล้วจึงจะถือว่าเป็นประชาคมเดียวกัน ตามแนวคิดของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พิจารณาความเป็นประชาคมทั้งระดับจังหวัด อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน หรือรวมกันเป็นกลุ่มจังหวัด ทั้งนี้ มุ่งหวังให้เกิดคุณลักษณะดังนี้ (ทิพย์ภาเวช ฌ เชียงใหม่, 2547)

ด้านทัศนคติ และความรู้สึก ประารถนาให้คนในสังคมเกิดความผูกพันร่วมกัน มีความรู้สึกหรือจิตสำนึกต่อชุมชน สังคมร่วมกัน มีความสนใจและปรารถนาต่อชุมชนร่วมกัน

ด้านความรู้ และการเรียนรู้ ประารถนาให้คนในชุมชนสนใจเรียนรู้ว่าสิ่งที่ป็นอยู่รอบตัวของเขาในชุมชนเป็นอย่างไร มีปัญหาใด และพร้อมที่จะเข้ามาเรียนรู้ร่วมกัน

ด้านการกระทำ และความสามารถในการกระทำ ประารถนาให้คนในชุมชนสามารถเปลี่ยนความรัก และความตระหนักร่วมกันมาสู่การวางแผน และใช้ศักยภาพร่วมกันในการทำกิจกรรมที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมร่วมกัน

บทบาทของกลุ่มต่าง ๆ ในการสนับสนุนการดำเนินงานของประชาคม (กรมการปกครอง, 2544)

ภาครัฐ ต้องเรียนรู้และสร้างความเข้าใจในแนวคิดด้านประชาคมอย่างแท้จริง เปลี่ยนแปลงการทำงานจากการสั่งการเชิงอำนาจที่รัฐมีฐานะเหนือกว่าราษฎร เป็นความสัมพันธ์แนวราบ โดยยอมรับการมีอยู่ของกลุ่มชาวบ้านในสังคมว่ามีฐานะ ศักดิ์ศรีเท่าเทียมกับภาครัฐทั้งหลายทุกระดับ

ภาคประชาชน เรียนรู้และเข้าใจในสิทธิหน้าที่ การมีส่วนร่วม

การเรียนรู้ข้ามเครือข่าย อาจเป็นลักษณะกลุ่มจังหวัดหรือเครือข่าย ลุ่มน้ำ ฯลฯ ก็ได้

ระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการวางแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2541 กำหนดให้องค์การบริหารส่วนตำบลจัดทำแผนพัฒนาระยะ 5 ปี และแผนพัฒนาประจำปี ได้กำหนดองค์กรจัดทำแผนพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบล 2 องค์กร คือ องค์กรการจัดทำแผน ประกอบด้วย คณะกรรมการพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล คณะกรรมการสนับสนุนการ

จัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล และองค์กรประชาคม ซึ่งเป็นกระบวนการภาคประชาชนที่มีบทบาทสำคัญในการนำเสนอปัญหาความต้องการ และเสนอแนะแนวทางแก้ไข ปัญหา และการพัฒนาซึ่งมีทั้งระดับหมู่บ้าน ตำบล คือ ประชาคมหมู่บ้านและประชาคมตำบล นอกจากนี้ กองราชการส่วนตำบล กรมการปกครอง ได้กำหนดแนวทางการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล 5 ปี (พ.ศ. 2545-2549) ตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 มาตรา 59 กำหนดให้คณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล มีหน้าที่จัดทำแผนพัฒนา และบริหารกิจการให้เป็นไปตามแผนพัฒนาที่สภาองค์การบริหารส่วนตำบลได้ให้ความเห็นชอบ

องค์การบริหารส่วนตำบลเจ๊ะบิลัง มีประชาคมหมู่บ้าน 6 ประชาคม ซึ่งคณะกรรมการประชาคมหมู่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลังได้รับการคัดเลือกและแต่งตั้งขึ้นตามแนวทางการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล 5 ปี (พ.ศ. 2545-2549) ของกองราชการส่วนตำบล กรมการปกครอง และระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการวางแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2541 ที่กำหนดให้องค์การบริหารส่วนตำบลจัดทำแผนพัฒนา ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2545-2549) และแผนพัฒนาประจำปี เพื่อการจัดทำแผนพัฒนา และบริหารกิจการให้เป็นไปตามแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลเจ๊ะบิลัง ในส่วนของประชาคมหมู่บ้านที่กำหนดในระเบียบกระทรวงมหาดไทยดังกล่าว ถือว่าประชาคมเป็นองค์กรที่มีความสำคัญในการกำหนดปัญหา แนวทางแก้ไข และความต้องการของประชาชนในหมู่บ้าน เพื่อเสนอในการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล ตรวจสอบการดำเนินงานตามโครงการ ตรวจสอบปัญหาที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านและรายงานให้ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบเพื่อแก้ไขได้ทันท่วงที นำปัญหาในหมู่บ้าน ไปหารือในที่ประชุมประชาคม เป็นเวทีให้ความเห็นกับหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับปัญหาสำคัญ เช่น นาุ้ง ยาเสพติด การตลาดของผลผลิตการเกษตร เป็นต้น แต่ปัจจุบัน ประชาคมหมู่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลัง ยังขาดความร่วมมือและการรวมกลุ่มที่เข้มแข็ง มักไม่ให้ความสำคัญกับการเข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ในพื้นที่ ทำให้ยากต่อการเข้าถึงและพัฒนาตรงตามปัญหาและความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาลักษณะการดำเนินงานของประชาคมหมู่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลัง ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน และข้อเสนอแนะต่าง ๆ เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาและเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับประชาคมหมู่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลัง อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาลักษณะการดำเนินงานของประชาคมหมู่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลัง อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล

ประโยชน์ของการวิจัย

ทำให้ทราบถึงลักษณะการดำเนินงาน ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการดำเนินงานประชาคมหมู่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลัง อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล และนำผลการศึกษาที่ได้เสนอผู้ที่มีหน้าที่ที่เกี่ยวข้องใช้เป็นแนวทางประกอบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของประชาคมหมู่บ้านต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษาลักษณะการดำเนินงานประชาคมหมู่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลัง อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล

2. ขอบเขตด้านประชากร

การศึกษาลักษณะการดำเนินงานประชาคมหมู่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลัง อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูลในครั้งนี้ จะศึกษาจากกลุ่มประชากร ดังนี้

- 2.1 บุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นสมาชิกประชาคมหมู่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลัง อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล 6 ประชาคม จำนวน 41 คน
- 2.2 กลุ่มอาชีพ/กลุ่มสตรี/กลุ่มแม่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลัง จำนวน 24 กลุ่ม
- 2.3 กำนันหรือผู้แทน, ผู้ใหญ่บ้าน 6 หมู่บ้าน จำนวน 6 คน
- 2.4 สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเจ๊ะบิลัง หมู่บ้านละ 2 คน จำนวน 12 คน

3. ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษาวิจัย คือ ช่วงระยะเวลาตั้งแต่เดือนมกราคม – เมษายน พ.ศ. 2554

นิยามศัพท์เฉพาะ

ประชาคมหมู่บ้าน หมายถึง ประชาคมหมู่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลัง ทั้ง 6 ประชาคม ที่ได้รับการแต่งตั้งตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการวางแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2541

ลักษณะการดำเนินงาน หมายถึง ลักษณะการดำเนินงานของประชาคมหมู่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลัง อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล ตามแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของประชาคมของสำนักยุทธศาสตร์และประเมินผล กรุงเทพมหานคร (2548) ดังนี้

1. โครงสร้างขององค์กร บทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบและกติกากการทำงาน
2. การกำหนดวิสัยทัศน์ แผนการทำงาน วัตถุประสงค์ และตัวชี้วัดความสำเร็จของงาน
3. ความโปร่งใสในการบริหารงาน การรับข้อมูลข่าวสารของการบริหารจัดการ และกลไกการตรวจสอบ
4. การใช้งบประมาณอย่างคุ้มค่า เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลตามแผนงาน
5. การส่งเสริมให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของประชาคมทุกขั้นตอน
6. การกระจายอำนาจในการบริหารจัดการองค์กรให้สมาชิกและกรรมการได้ร่วมดำเนินการในบทบาทหน้าที่ที่เหมาะสม
7. การส่งเสริมให้เกิดเวทีแห่งการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาศักยภาพ ความรู้ ความสามารถ เพื่อให้ประชาคมมีความเข้มแข็งและมีพลังต่อรองกับสถานการณ์ภายนอก
8. การใช้หลักจริยธรรมและความเอื้ออาทรบริหารจัดการประชาคมบนพื้นฐานของความยืดหยุ่น และไม่ยึดมั่นในระเบียบ กติกา มากเกินไปจนทำให้เกิดความขัดแย้งในกลุ่ม

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เพื่อให้การวิจัยเรื่องลักษณะการดำเนินงานประชาคมหมู่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลัง อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล มีแนวทางที่ชัดเจน ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาแนวคิดและทฤษฎี รวมทั้งงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาใช้เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย แบ่งออกเป็น 5 ส่วน ดังนี้

แนวคิดเกี่ยวกับประชาคมหรือประชาสังคม (Civil Society)

แนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมความเข้มแข็งของประชาคม

แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายสังคม

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กรอบแนวคิดในการศึกษา

แนวคิดเกี่ยวกับประชาคมหรือประชาสังคม (Civil Society)

ความหมายของประชาคมหรือประชาสังคม

ความหมายของประชาสังคม สามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ได้แก่ (นงนุช เครือศรี, 2552)

1. สังคมที่ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างสูงในกิจกรรมสาธารณะระดับต่าง ๆ คือ ตั้งแต่ระดับท้องถิ่น ระดับประเทศ โดยมีการรวมตัวหรือกระทำผ่านองค์กรนานาชาติด้วยความสมัครใจอย่างเป็นอิสระจากรัฐและทุน หรือประชาสังคม คือสังคมที่มี “การเมืองภาคประชาชน” ในระดับเข้มข้น แม้ว่ากิจการสาธารณะที่ประชาชนมีส่วนร่วมนั้น ไม่ได้จำกัดเฉพาะเรื่องการเมืองอย่างที่เข้าใจอย่างเดียว หากรวมถึงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม อบรมเยาวชน

2. เครือข่ายองค์กรประชาชน ที่มีกิจกรรมเชิงสาธารณะ โดยแยกต่างหากจากกิจกรรมที่รัฐเกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์กับสถาบันของรัฐ เช่น ลูกเสือชาวบ้าน อบต. พรรคการเมือง หรือการไปเลือกตั้ง และไม่ใช่กิจกรรมในระบบตลาด เช่น การตั้งบริษัทหรือการซื้อขาย

แนวคิดประชาสังคม นับได้ว่าเป็นแนวคิดที่มุ่งสร้างสังคมจากความร่วมมือขององค์กรในสังคมในมิติเชิงการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมจากหลาย ๆ ฝ่าย

บงกช สุทัศน์ ณ อยุธยา (2552) ได้รวบรวมผลงานของนักวิชาการไทยที่ให้ความหมายของคำว่า Civil Society ที่แตกต่างกันออกไป ดังต่อไปนี้

ประเวศ วะสี (2539) ให้ความหมายว่า “ประชาคม” หมายถึง การที่ประชาชนจำนวนหนึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีอุดมคติร่วมกันหรือมีความเชื่อร่วมกันในบางเรื่อง มีการติดต่อสื่อสารกัน หรือมีการรวมกลุ่มกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีความรัก มีมิตรภาพ มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติบางสิ่งบางอย่าง และมีการจัดการในระดับกลุ่ม

ชัยอนันต์ สมุทรวณิช (2539) ใช้ศัพท์ว่า “วิถีประชา” หมายถึง การรวมกลุ่มขององค์กรต่าง ๆ ในการเอาตัวกิจกรรมเป็นศูนย์กลางปราศจากการจัดตั้ง ซึ่งเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมในการการดำเนินกิจกรรมพัฒนาทุกฝ่ายในระดับพื้นที่ อาจเป็นจังหวัด อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน หรือพื้นที่ในเชิงเศรษฐกิจ เช่น พื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก เป็นต้น

ธีรยุทธ บุญมี (2536) ใช้คำว่า “ประชาสังคม” โดยให้ความหมายในลักษณะสังคมเข้มแข็ง ที่หมายถึง พลังทางสังคมที่มาจากทุกส่วนอาชีพ ทุกระดับรายได้ ทุกภูมิภาคของประเทศ ซึ่งหากแม้ว่าสังคมโดยรวมมีความเข้มแข็ง นักธุรกิจ พ่อค้า ประชาชน นักศึกษาและปัญญาชน ก็จะสามารถร่วมผลักดันสังคมและแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เป็นพื้นฐานสังคมก็จะสามารถเปลี่ยนแปลงได้

ชูชัย ศุภวงศ์ (2540) ให้ความหมายของ “ประชาสังคม” ว่า หมายถึง การที่ผู้คน สังคม สภาพการณ์ หรือสภาพปัญหาในสังคมที่สลับซับซ้อนยากแก่การแก้ไขรวมตัวกัน โดยมีวัตถุประสงค์ร่วมกันในการนำไปสู่การก่อจิตสำนึก (Civic Consciousness) ร่วมกันเป็นกลุ่มหรือองค์กร (Civic Group) ทั้งภาครัฐและภาคธุรกิจเอกชนหรือภาคสังคม (ประชาชน) ในลักษณะเป็นทุนร่วมกัน เพื่อแก้ปัญหา หรือกระทำการบางอย่างเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ด้วยความรัก ความสามัคคีที่เอื้ออาทรต่อกันภายในระบบการบริหารจัดการ โดยมีการเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย

อนเนก เหล่าธรรมทัศน์ (2540) เห็นว่ากระบวนการประชาสังคม คือ เครือข่ายของกลุ่มและองค์กรที่เชื่อมระหว่างรัฐบาลกับปัจเจกชน ความแตกต่างของความสัมพันธ์ของเครือข่ายประชาสังคมกับรัฐ และรัฐกับตัวปัจเจกชน ก็คือ ประชาสังคมต้องไม่ยอมให้รัฐครอบงำ บงการ แม้จะยอมรับความช่วยเหลือจากรัฐและทำงานร่วมกับรัฐได้แต่ก็ไม่เน้นความขัดแย้ง

นอกจากนี้ นงนุช เครือศรี (2552) ก็ได้รวบรวมความหมายของประชาสังคมที่นักวิชาการไทยหลายท่านได้กล่าวไว้ดังนี้

อนเนก เหล่าธรรมทัศน์ (2542) ได้ให้คำจำกัดความของประชาสังคมไว้ว่า ประชาสังคม ไม่จำเป็นต้องเป็นประชาชน คนทุกซ์ คนยาก ประชาสังคมเป็นคำที่เน้นเรื่องความสัมพันธ์ ความกลมเกลียว มากกว่าความแตกต่าง หรือแตกแยกภายในหมู่ประชาชน เป็น Concept ที่รวมเอาชนชั้นกลางและชนชั้นสูงเข้าไว้ด้วยกัน ดังนั้นการสร้างประชาสังคมจะต้องอาศัย imagination อาศัยการสร้างวัฒนธรรม อาศัยหลักเกณฑ์ หลักการในความร่วมมือและการแก้ไขความขัดแย้ง ต้องมีความเข้าใจกัน

ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม (2542) ได้ให้คำจำกัดความของประชาสังคมไว้ว่า สังคมที่ประชาชนทั่วไปมีบทบาทสำคัญในการจัดการเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของตนเอง โดยอาศัยองค์กร กลไก กระบวนการ และกิจกรรมต่าง ๆ ที่ประชาชนจัดขึ้น หรือหมายถึงส่วนของสังคมที่ไม่ใช่ภาครัฐ (ซึ่งดำเนินโดยอาศัยอำนาจตามกฎหมาย) และไม่ใช่งานธุรกิจ (ซึ่งดำเนินโดยมุ่งหวังกำไร)

ส่วนประชาคม ได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า หมายถึง กลุ่มประชาชนอันหลากหลายที่เกี่ยวกับพื้นที่ หรืออาณาเขตหนึ่ง ๆ เช่น จังหวัด อำเภอ กลุ่มน้ำ กลุ่มจังหวัด และมีความรู้สึกเป็นส่วนเจ้าของในพื้นที่หรืออาณาเขตนั้น ๆ

ดวงกมล วัฒนสุข พรชานี (2550) ประชาคม/ประชาสังคม หรือ Civil Society ความหมายตามพจนานุกรม civil หมายถึง เรื่องที่เกี่ยวกับพลเรือน หรือประชาชน มาจากคำว่า civilian ที่แปลว่า พลเรือนหรือประชาชน ส่วนคำว่า society แปลว่า สังคม สมาคม หมู่ชน การอยู่ร่วมกัน ฯลฯ

ประชาคม เป็นการรวมคำ 2 คำเข้าด้วยกัน คือ ประชา และสมาคม/สังคม ซึ่งทั้งสองคำนี้ มีความหมายดังนี้

ประชา หมายถึง ประชาชนหรือคนที่มากกว่าหนึ่งคนเข้ามาร่วมมือกัน สมาคม/สังคม หมายถึง การพบปะ ประชุมหารือ หรือพูดคุยแลกเปลี่ยนกันระหว่างคนที่มีประเด็นร่วมกัน และการอยู่ร่วมกัน

ประชาคม จึงน่าจะหมายถึง การที่ประชาชนหรือหมู่ชนที่เข้ามารวมกันเพื่อพูดคุย ประชุมหารือ และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในรูปของกลุ่มหรือเครือข่ายในประเด็นใดประเด็นหนึ่ง โดยมีจุดมุ่งหมายที่แก้ปัญหานั้น ๆ ให้ลุล่วง หรือพัฒนาประเด็นนั้น ๆ ร่วมกัน

ระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการดำเนินงาน โครงการเศรษฐกิจชุมชน พ.ศ. 2541 หมวด 1 ข้อความทั่วไป ข้อ 4 ให้นิยามของประชาคมไว้ดังนี้

ประชาคม หมายถึง บุคคลในชุมชนมารวมตัวเพื่อร่วมกันทำกิจกรรมต่าง ๆ มีส่วนร่วมกัน คิด ร่วมทำ ร่วมกันตัดสินใจ ร่วมกันดำเนินการ ร่วมกันรับผิดชอบอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน ภายใต้กฎหมายและศีลธรรมอันดีของสังคม ทำให้เกิดการเรียนรู้ด้วยกัน มีความรัก ความเอื้ออาทร ผูกพันต่อกันด้วยความรู้สึกในความเป็นเจ้าของชุมชนของตนเอง

และวรรณ พลเดช (2550) ก็ได้รวบรวมความหมายของประชาสังคมที่นักวิชาการต่าง ๆ ได้กล่าวไว้ดังนี้

วิรัตน์ คำศรีจันทร์ (2545) ประชาสังคม หมายถึง สังคมทั้งหมด มิได้เจาะจงกลุ่มใดหรือบุคคลใดในสังคม หรือในหน่วยทางสังคมแต่ไม่ได้หมายถึงใคร ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (2540-2544) เป็นการตื่นตัวอย่างกว้างขวางในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในการทำ

กิจกรรมต่าง ๆ ภาครัฐได้การเรียกว่าประชาสังคม ประชาคม ทั้งโดยภาครัฐและภาคประชาชนเกิดขึ้นอย่างมากมาย

อนุชาติ พวงคำลี (2545) ประชาสังคม หมายถึง กระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่เกิดขึ้นโดยภาคประชาชน ดำเนินการโดยประชาชนหรือองค์กรที่ไม่ใช่หน่วยงานรัฐบาล หรือองค์กรที่สามารถดำเนินกิจกรรมในการเคลื่อนไหวทางสังคมได้ ซึ่งต้องมีชื่อองค์กรรัฐหรือองค์กรธุรกิจอย่างใดอย่างหนึ่งเพียงอย่างเดียว ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. กลุ่มประชาคม หรือกลุ่มเสวนา (Civic Group)
2. องค์กรพัฒนาเอกชน (Non-government Organization: NGO)
3. องค์กรชุมชน (Community – Based Organization: CBO)

อภิชัย พันธเสน (2544) ประชาสังคม หมายถึง กระบวนการก่อตัวของภาคสังคมนี้มีจุดเริ่มต้นจากการเกิดสำนักทางสังคมขึ้น โดยแยกแยะออกเป็น 4 ชั้น คือ

1. การเกิดจิตสำนึกทางสังคม อาจเป็นผลเมื่อมีการรวมตัวกันเป็นองค์กรแบบหลวม ๆ แล้วสมาชิกองค์กรเกิดกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาจิตสำนึกขึ้น และตัวจิตสำนึกทางสังคมอาจเปลี่ยนแปลงไปได้หลายรูปการ ซึ่งพัฒนาการดังกล่าวอาจเกิดหรือไม่เกิดก็ได้ขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัยและบริบททางสังคม การเมือง

2. การเกิดกลุ่มองค์กรทางเศรษฐกิจสังคมต่าง ๆ ที่มีจิตใจสำนึกในการดูแลประโยชน์ซึ่งกันและกัน กับจิตสำนึกแบบประชาสังคมที่เน้นความริเริ่มและศักยภาพของปัจเจกบุคคลในฐานะ “พลเมือง” อาจช่วยชี้ให้เห็นถึงแนวทางการเสริมสร้างเพื่อการพัฒนาประชาสังคมที่เข้มแข็งได้ อีกนัยคือ ปริณิพัตถทางสังคมที่ประชาชนกับรัฐมีปฏิสัมพันธ์กัน ซึ่งแสดงออกในรูปของการมีส่วนร่วมของชุมชน องค์กร อาสาสมัคร

3. การก่อรูปของอุดมการณ์ร่วมของสังคม ที่ยึดเหนี่ยวให้สังคมเป็นสังคมที่เข้มแข็งและมีคุณธรรม

4. การที่อุดมการณ์แห่งสังคมเข้มแข็งตกผลึกเป็นเสมือนสถาบันที่ทุกคนยอมรับเป็นกฎเกณฑ์แห่งวิถีชีวิต

ชมพูนุช ประจักษ์สุนทร (2549) ได้นำการสรุปความหมายของประชาสังคมตามทัศนคติและอุดมการณ์ที่แตกต่างกันของกฤษฎา บุญชัย (2541) มานำเสนอดังนี้

1. พื้นที่การเมืองสาธารณะของประชาชน ซึ่งถือกำเนิดมาจากการก่อตัวของวัฒนธรรมชนชั้นกลางและขยายครอบคลุมปริณิพัตถไปสู่ชนชั้นกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ ที่หลากหลายและมีความสนใจจะเข้าร่วมพื้นที่การเมืองสาธารณะนี้

2. กระบวนการของประชาชน ในการสร้างพื้นที่การเมืองสาธารณะของตนเองโดยไม่ตกอยู่ภายใต้พื้นที่การเมืองของรัฐ เป็นอิสระจากรัฐและทุน

3. เวทีหรือสนามแห่งการต่อสู้ทางอุดมการณ์ฝ่ายต่าง ๆ ซึ่งเป็นเวทีที่มีความหลากหลายและซับซ้อนทั้งขัดแย้งและร่วมมือขึ้นอยู่กับยุทธศาสตร์การต่อสู้ของฝ่ายต่าง ๆ อาจใช้ความรุนแรงหรือสันติวิธีขึ้นอยู่กับคุณภาพของประชาสังคมนั้น

4. กลุ่มปฏิบัติการในภาคประชาสังคม เป็นกลุ่มที่เกิดจากการร่วมมือกันของชนชั้นต่าง ๆ เพื่อต่อสู้กับกลุ่มอื่น มีความต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงสังคม จะพยายามครอบครองความเป็นเจ้าอุดมการณ์

ในส่วนของการจัดแบ่งประเภทของประชาสังคมสามารถจำแนกได้ ดังนี้

1. ประชาสังคมแบบรัฐนิยม เป็นการกระจายอำนาจ เปิดช่องให้ประชาชนมีส่วนร่วมในระดับหนึ่ง มีเป้าหมายคือการเพิ่มศักยภาพของรัฐในการจัดการและรักษาสถานภาพรัฐไว้ให้ได้

2. ประชาสังคมแบบทุนนิยม เป็นการลดบทบาทของรัฐในทางเศรษฐกิจและสังคมลง เปิดโอกาสให้กลไกตลาดและทุนทำงานอย่างเต็มที่ เน้นการแข่งขัน เพิ่มประสิทธิภาพ ต้องการให้กลไกตลาดปลดปล่อยการควบคุมและให้พลังของตลาดสามารถควบคุมรัฐได้

3. ประชาสังคมแบบเสรีนิยมหรือแบบกลุ่มอาสาสมัคร เน้นความเป็นพลเมืองที่มีจิตสำนึกทางการเมืองในสังคมประชาธิปไตยมากกว่าการเป็นพลเมืองที่ดีของรัฐ ให้ความสำคัญกับชนชั้นกลางกิจกรรมอาสาสมัคร กลุ่ม สมาคมอิสระที่หลากหลายในวัฒนธรรมแบบเมือง เน้นให้รัฐลดบทบาทต่อกิจกรรมสาธารณะลง มองรัฐในฐานะเป็นกลาง คอยตอบสนองความต้องการของประชาชน

4. ประชาสังคมแบบชุมชนนิยม เป็นผลจากการพัฒนาแนวคิดชุมชนเข้มแข็งและขยายความเป็นชุมชนออกไปในวงกว้าง ประชาสังคมในทัศนะแบบชุมชนนิยม คือสังคมที่เต็มไปด้วยชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ ที่หลากหลายเน้นความร่วมมือ เอื้ออาทรตามแนวคิดชุมชนนิยมอันจะเป็นพลังที่เข้มแข็งของภาคประชาชนซึ่งประชาสังคมแบบชุมชนนิยมมิได้ปฏิเสธรัฐ แต่พุ่งเป้าไปที่การก่อตัวของชุมชนโดยตรง และมองว่ารัฐยังสามารถเอื้อประโยชน์ให้แก่ประชาชนได้

5. ประชาสังคมแบบขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่เป็นเรื่องของการเคลื่อนไหวในพื้นที่การเมืองสาธารณะด้วยขบวนการประชาชน เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างกฎกติกา อุดมการณ์ของสังคม

จากแนวคิดและการให้ความหมายประชาคมของนักวิชาการไทยในทัศนะต่าง ๆ ผู้วิจัยจึงสรุปความหมายประชาคมตามความคิดของผู้วิจัย ดังนี้

ประชาคม หมายถึง การรวมตัวของประชาชน อาจเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการก็ได้ สมาชิกกลุ่มมีความหลากหลายจากทั้งภาครัฐ ภาคธุรกิจ และประชาชน มีความเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย โดยเน้นกิจกรรมเป็นศูนย์กลาง มีสำนักสาธารณะกลุ่ม มีระบบการจัดการเพื่อการเรียนรู้และพัฒนาาร่วมกัน มีกลไกการตรวจสอบที่ชัดเจน ขอมรับความช่วยเหลือจากรัฐและทำงานร่วมกับรัฐได้ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และนำไปสู่การแก้ไขปัญหาภายใต้กฎหมายและศีลธรรมอันดีของสังคม

ลักษณะและองค์ประกอบการสร้างประชาสังคม

วรรณา พลเดช (2550) ได้กล่าวถึงลักษณะและองค์ประกอบของการสร้างประชาสังคม ดังนี้

1. มีความหลากหลาย ความหลากหลายเป็นคุณลักษณะที่สำคัญของสังคม

1.1 ความหลากหลายเชิงรูปแบบ

1.1.1 รูปแบบพื้นที่ เป็นลักษณะการรวมตัวที่ยึดพื้นที่หรืออาณาบริเวณเป็นขอบเขตของการรวมตัว ซึ่งเป็นพื้นที่การปกครอง เช่น ชุมชน หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัดและแม้กระทั่งเขตเศรษฐกิจ

1.1.2 การรวมตัว เป็นลักษณะการรวมตัวของคนในสังคมนั้น อาจมีแตกต่างกันออกไปตามระดับความพร้อมหรือลักษณะของกิจกรรมที่สนใจร่วมกัน ตั้งแต่การเป็นกลุ่ม ชมรม องค์กร สมาคม

1.1.3 เป็นกลุ่มคนที่มารวมตัวกัน คือ ความหลากหลายในลักษณะหนึ่งที่น่าจะเป็นคุณลักษณะที่สำคัญของความเป็นประชาสังคม คือ ความหลากหลายในด้านของกลุ่มคนที่มารวมตัวกัน นับตั้งแต่ วัย อายุ เพศ เชื้อชาติ ศาสนา ความเชื่อ การศึกษา ฐานะอาชีพ ความหลากหลายในลักษณะเช่นนี้จะช่วยให้กลุ่มมีลักษณะการเรียนรู้ร่วมกันสูง เพราะจะต้องเข้าใจความต้องการซึ่งกันและกันเป็นอย่างมาก

1.2 ความหลากหลายเชิงเนื้อหา

1.2.1 ความหลากหลายของกิจกรรม คือ กิจกรรมที่ทำอาจแยกแยะออกตามลักษณะของรูปแบบและความถนัดของกลุ่มองค์กรนั้น ๆ เช่น กิจกรรมเฉพาะด้านการพัฒนาชุมชน กิจกรรมด้านการแสดง ในองค์กรนั้นก็มักผสมผสานกิจกรรมหลาย ๆ ด้านเข้าด้วยกันตามความเหมาะสมและความถนัดของตน

1.2.2 ความหลากหลายในเชิงประเด็นความสนใจ/ปัญหา การรวมตัวเป็นกลุ่มของคน ที่สำคัญก็คือความสนใจและความสนใจที่ย่อมทำให้เกิดความหลากหลายของการ

รวมตัว เช่น กลุ่มที่ให้ความสนใจด้านสังคมสงเคราะห์ กลุ่มสนใจด้านการเกษตรและอาชีพ สนใจเฉพาะด้านการเมือง สนใจด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งเกิดขึ้นเป็นขบวนการเคลื่อนไหวต่าง ๆ ตามมา

2. มีความเป็นชุมชน หมายถึง อาณาบริเวณหรือบริบทขนาดใหญ่ที่สามารถเชื่อมโยงติดต่อถึงกันในทางใดทางหนึ่ง หรืออาจพิจารณาถึงความเป็นชุมชนภายในกลุ่มองค์กรเล็ก ๆ ที่รวมตัวกันด้วยความรัก ความผูกพัน ความเอื้ออาทร ความสนใจ หรือผลประโยชน์ร่วมกัน ลักษณะของความเป็นชุมชนก็ยังไม่จำเป็นต้องยึดติดกับความเป็นชนบทหรือชุมชนชนบทก็ได้ ความเป็นชุมชนอาจเป็นเรื่องของชุมชนเมือง ชุมชนของนักธุรกิจ “ความเป็นชุมชน” มีมากมายหลายลักษณะ การสร้างให้เกิดความเป็นชุมชนนั้นคงเป็นเรื่องในเชิงยุทธศาสตร์วิธีที่จะต้องคิดคำนึงให้สอดคล้องกับเงื่อนไขของแต่ละสังคมแต่ละพื้นที่

3. บทสำนักสาธารณะ เป็นคุณลักษณะที่สำคัญและมีความหมายเป็นอย่างยิ่งในสังคมประชา คือ ความเป็นประชาสังคม คือ ความหลากหลายของกลุ่มองค์กรในสังคม ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มองค์กรในลักษณะ self-interest group, public-interest group, pressure group, volunteer group แต่ส่วนมากกลุ่มองค์กรเหล่านี้มักไม่มีความเข้มแข็ง ไม่มีพลังเพียงพอที่จะช่วยผลักดันแก้ไขเปลี่ยนแปลงสังคม ถ้าประชาชนเกิดสำนึกพลังแห่งความเป็นพลเมือง สำนึกถึงพลังของตนเองว่าจะสามารถร่วมแก้ไขเปลี่ยนแปลงสังคมได้ และสนับสนุนให้เกิดความเข้มแข็งเพื่อเป็นพลังทางสังคมอย่างใดก็ได้ ควรจะให้ความสนใจกับองค์กรประชาสังคมทางด้านการพัฒนา ตรงนี้คือความเป็นประชาธิปไตยขั้นพื้นฐานเป็นรากฐานของสังคมที่จะต้องมีความเข้มแข็งและหลากหลาย ทุกกลุ่มทุกองค์กร เป็นรากฐานของสังคมที่เป็นประชาธิปไตย ที่มีความเข้มแข็งมาก ๆ ในสังคมจนเกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันทางสังคม และสร้างสำนึกในทางสาธารณะของคนในสังคมให้มีขึ้นอย่างกว้างขวางมากมาย

4. มีกิจกรรมและความต่อเนื่อง จากกระบวนการกลุ่มที่หลากหลาย รวมตัวกันเป็นชุมชนที่มีความรัก ความเอื้ออาทร สมานฉันท์ร่วมกันนั้น หากไม่สามารถผลักดันให้เกิดการกระทำหรือกิจกรรมร่วมกัน ไม่เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันหรือการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ยิ่งสังคมที่มีพลวัตสูงและนวัตกรรมใหม่ ๆ ทางสังคมที่จะเอื้อให้เกิดการเรียนรู้อย่างรวดเร็ว การสำนึกสาธารณะเป็นนามธรรมที่สามารถบังคับให้เกิดขึ้นได้ในบุคคลใด ๆ หากปราศจากการเรียนรู้ที่มีการปฏิบัติการร่วมกัน สร้างเงื่อนไขหรือกิจกรรมร่วมกันที่จะก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของคนในสังคม ตลอดจนการพัฒนาให้เกิดความต่อเนื่องของกิจกรรมและการเรียนรู้นั้นย่อมจะเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ

5. มีเครือข่ายและการติดต่อสื่อสาร กลุ่มประชาสังคมที่มีความยั่งยืนและมีความหมาย ย่อมต้องมีระบบการจัดการที่ดี มีระบบการสื่อสารแลกเปลี่ยน ตลอดจนการสร้างเครือข่าย

แห่งการเรียนรู้ร่วมกัน ประสบการณ์ของการเรียนรู้บนพื้นที่ที่หลากหลายบนกิจกรรมที่หลากหลาย คือพลังสร้างสรรค์ที่จะนำพาสังคมไปข้างหน้าอย่างมั่นคง จึงจะมีความเข้มแข็งได้ ย่อมเกิดจากการยึดโยงย่อย ๆ ในแต่ละสังคมเข้ามาเชื่อมต่อกันเป็นสังคมที่มีความเข้มแข็ง

กระบวนการประชาคม

เลิศศักดิ์ สุจินดา (2549) ได้กล่าวถึง กระบวนการ หมายถึง ปราบปรามการฉ้อราษฎร์บังหลวงที่ค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงอย่างมีระบบไปสู่ผลอย่างหนึ่ง หรือลำดับของการกระทำซึ่งดำเนินต่อเนื่องกันไปจนสำเร็จ ณ ระดับหนึ่ง ดังนั้น กระบวนการประชาคม หมายถึง ลำดับของการกระทำที่ก่อให้เกิดการรวมตัวของประชาชนที่มีความคิด จิตสำนึกร่วมกัน ทำงานร่วมกันเพื่อแก้ไขปัญหาหรือกระทำการบางอย่างเกี่ยวกับวิถีชีวิตของกลุ่ม เพื่อพัฒนาฟื้นฟูกลุ่มให้บรรลุวัตถุประสงค์

กิจกรรมหรือกระบวนการที่จะเรียกว่าเป็นประชาคมได้จะต้องประกอบด้วยส่วนสำคัญ 3 ส่วน คือ

1. จิตสำนึกประชาคม (Civic consciousness) หมายถึง ความคิดและความยอมรับในเรื่องการรวมตัวกันอย่างอิสระด้วยความรัก ความยอมรับในความคิดเห็นของกันและกัน ในอันที่จะเรียนรู้ร่วมกันหรือแก้ไขปัญหาที่เผชิญอยู่

2. โครงสร้างองค์กรประชาคม (Civic Organizations) หมายถึง กลุ่มการรวมตัวอาจเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการก็ได้ เป็นกลุ่มที่รวมตัวกันเฉพาะคราว เฉพาะเรื่อง ต่อเนื่องก็ได้ สมาชิกกลุ่มอาจเป็นบุคคลในภาครัฐ ภาคธุรกิจ หรือประชาชนก็ได้ จำนวนสมาชิกไม่จำกัด ประเด็นสำคัญต้องมีจิตสำนึกประชาคมครบถ้วน การมีองค์กร หมายถึง มีระบบการจัดการเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ และนำไปสู่การแก้ปัญหา

3. เครือข่ายประชาคม (Civic Network) หมายถึง โครงสร้างและกระบวนการซึ่งเชื่อมโยงสมาชิกในกลุ่มหรือเชื่อมโยงองค์กรประชาคมต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ปัจจัยสำคัญของเครือข่ายประชาคม คือ ระบบการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ และการสัมพันธ์กันด้วยความสมานฉันท์ เครือข่ายประชาคม จะเป็นสิ่งที่ช่วยรวมพลังจิตสำนึกของสมาชิก และองค์กรประชาคมต่าง ๆ ให้เกิดเป็น “อำนาจที่สาม” ที่มีความเข้มแข็งในสังคมขึ้นมา

ลักษณะระดับของกระบวนการทางประชาสังคม แบ่งได้ 2 รูปแบบ (วรรณ พงษ์, 2550)

1. รูปแบบขบวนการเคลื่อนไหวของสังคม (Movement) เป็นความสัมพันธ์ร่วมของคนทั้งสังคม ที่ปลอดจากการใช้อำนาจอันไม่ชอบธรรมเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัว หากแต่เป็นขบวนการทางสังคมที่มีผลประโยชน์ของสาธารณะเป็นที่ตั้ง เช่น สุขภาพอนามัย สิ่งแวดล้อม เป็นต้น

2. รูปแบบระดับกลุ่มองค์กร (Static) เป็นลักษณะการรวมตัวระดับกลุ่มองค์กรที่ไม่ได้มีบทบาทเคลื่อนไหวระดับสังคมใหญ่ แต่มีลักษณะบางประการ เช่น ความเป็นประชาคม/ชุมชน มีจิตสำนึกของการพึ่งพาตนเองและอาจยับยั้งจากผลประโยชน์เฉพาะกลุ่มผู้จิตสาธารณะมากขึ้น

องค์ประกอบประชาสังคม

วรรณา พลเดช (2550) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบประชาสังคม ดังนี้

1. มีวิสัยทัศน์ร่วมกัน ความเป็นกลุ่มที่มีจิตสาธารณะนั้นมีความจำเป็นอย่างยิ่ง มองเห็นอนาคตข้างหน้าร่วมกัน รู้และเข้าใจร่วมกัน ทำกิจกรรมร่วมกัน
2. มีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง มีการร่วมสร้างการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องให้เกิดการรับรู้ ตัดสินใจ ร่วมลงมือปฏิบัติเพื่อผลักดันการเปลี่ยนแปลงที่จำเป็นร่วมกัน
3. ความเป็นธรรมชาติที่มีใช้การแต่งตั้ง จัดตั้งประชาสังคม เป็นองค์กรของสังคม ที่อยู่นอกเหนือจากการควบคุมของรัฐ ประชาสังคมต้องเกิดขึ้นบนเงื่อนไขของสำนึกที่จะดำเนินกิจกรรมร่วมกัน บนพื้นฐานของการเติบโตไปอย่างเป็นธรรมชาติ การเกิดและเติบโตขึ้นอย่างเป็นธรรมชาติย่อมจะเป็นเครื่องพิสูจน์ถึงระดับแห่งสำนึกของความเป็นพลเมืองแสดงศักยภาพในการร่วมแก้ปัญหาที่ซับซ้อนของชุมชนหรือท้องถิ่นได้
4. มีความรัก ความเอื้ออาทรและสมานฉันท์ การรวมกลุ่มของประชาสังคมบนพื้นฐานที่หลากหลายนั้นจำเป็นต้องสร้างขึ้นบนพื้นฐานแห่งความรัก ความเมตตา สามัคคี ความรักสมานฉันท์จะเป็นส่วนเชื่อมโยงให้เกิดความร่วมมืออย่างมีพลัง
5. มีองค์ความรู้และความสามารถในการแสวงหาความรู้ การดำรงอยู่ของสังคมอย่างสร้างสรรค์มีศักดิ์ศรี มีจินตนาการอย่างเฉียวไม่เพียงพอ ต้องอาศัยสติปัญญาความรู้ในการแก้ปัญหาและกำหนดทิศทางข้างหน้า ดังนั้นประชาสังคมต้องสร้างและสะสมองค์ความรู้ที่สามารถปรับใช้และเรียนรู้เพิ่มขึ้นตลอดเวลา กลุ่มประชาสังคมต้องมีศักยภาพและความสามารถที่จะแสวงหาความรู้ การมีองค์ความรู้และความสามารถจึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของความเป็นประชาสังคม
6. มีการเรียนรู้จากการปฏิบัติหรือทำกิจกรรมร่วมกัน การเรียนรู้ร่วมกันของคนในสังคมจะช่วยให้เกิดพลัง จำเป็นที่จะต้องอาศัยเทคนิควิธีการมากมายหลากหลายและสอดคล้องกับบริบทของแต่ละพื้นที่ แต่ละกลุ่ม จึงต้องคิดค้นร่วมกัน
7. มีการติดต่อสื่อสารอย่างต่อเนื่อง/เครือข่ายความร่วมมือ การสื่อสารเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่จะทำให้ประชาสังคมมีความเติบโตและขยายตัวออกอย่างมั่นคง มีการคิดค้นรูปแบบใหม่ ๆ การเชื่อมโยงเครือข่ายความร่วมมือต่าง ๆ นอกจากนี้ความร่วมมือกับการสื่อสารมวลชนและ

การสร้างเสริมเข้มแข็งให้กับสถาบันสื่อมวลชนทั้งในส่วนกลางและท้องถิ่นเป็นวิธีการสื่อสารของประชาสังคมที่สำคัญ

8. มีระบบการจัดการที่ดีและมีประสิทธิภาพ การสร้างประชาสังคมจะต้องวางอยู่บนพื้นฐานของการจัดการที่ดี การจัดการที่ดีนี้ต้องดีทั้งองค์กร ระบบ และประสิทธิภาพทั้งคนและองค์กร

ประชาคมหมู่บ้าน

กองราชการส่วนตำบล กรมการปกครอง ได้กำหนดแนวทางการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล 5 ปี (พ.ศ. 2545-2549) และระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการวางแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2541 กำหนดให้องค์การบริหารส่วนตำบลจัดทำแผนพัฒนา ระยะ 5 ปี และแผนพัฒนาประจำปี และได้กำหนดองค์กรจัดทำแผนพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบล ดังนี้

1. องค์กรจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการวางแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2541

1.1 คณะกรรมการพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล

1.2 คณะกรรมการสนับสนุนการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล

2. ประชาคม เป็นกระบวนการภาคประชาชนที่มีบทบาทสำคัญในการนำเสนอปัญหาความต้องการ และเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหา และการพัฒนาซึ่งมีทั้งระดับหมู่บ้าน ตำบล ดังนี้

2.1 ประชาคมหมู่บ้าน

2.2 ประชาคมตำบล

ซึ่งในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะประชาคมหมู่บ้าน ดังนี้

1. องค์ประกอบของประชาคมหมู่บ้าน

ตัวแทนฝ่ายบริหาร ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลในหมู่บ้าน ทุกคน กรรมการหมู่บ้าน 3 คน

ตัวแทนฝ่ายกลุ่มประชาชน ควรมีตัวแทนจากกลุ่มต่าง ๆ ได้แก่ ผู้แทนกลุ่มอาชีพ ทุกกลุ่ม ผู้แทนกลุ่มเกษตรกร/เกษตรกรก้าวหน้า ประชาชนหมู่บ้าน สมาชิก อปพร. ผู้แทนกลุ่มแม่บ้าน พระที่ชาวบ้านศรัทธา ครูโรงเรียนในหมู่บ้าน 1 คน อสม. อาสาสมัครพัฒนาชุมชน อาสาสมัครประชาสงเคราะห์ สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัด (ที่มีที่อยู่อาศัยในหมู่บ้าน) ผู้แทนธุรกิจเอกชนที่อยู่ในหมู่บ้าน องค์กรพัฒนาเอกชน ฯลฯ

2. จำนวนสมาชิกประชาคมหมู่บ้าน จำนวน 5-10% ของจำนวนประชากรในหมู่บ้าน

3. ประธานและเลขานุการ เลือกจากผู้แทนฝ่ายกลุ่มประชาชน

4. บทบาทประชาคมหมู่บ้าน

4.1 กำหนดปัญหาแนวทางแก้ไขและความต้องการของประชาชนในหมู่บ้าน เพื่อเสนอในการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล

4.2 เป็นองค์กรตรวจสอบการดำเนินงานตามโครงการและรายงานองค์การบริหารส่วนตำบล/อำเภอ

4.3 ทำหน้าที่คอยตรวจสอบปัญหาที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านและรายงานให้ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบเพื่อแก้ไขได้ทันที่

4.4 นำปัญหาในหมู่บ้านไปหารือในที่ประชุมประชาคม

4.5 เป็นเวทีให้ความเห็นกับหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับปัญหาสำคัญ เช่น นาุ้ง ยาเสพติด การตลาดของผลผลิตการเกษตร การท่องเที่ยวในพื้นที่ เป็นต้น

4.6 ให้ประชาคมหมู่บ้านมีการประชุมอย่างสม่ำเสมอ ในระยะสั้นอย่างน้อย 1-2 เดือนต่อครั้ง

4.7 คัดเลือกผู้แทนประชาคมไปร่วมเป็นประชาคมตำบล

กองราชการส่วนตำบล กรมการปกครอง (2543) ได้กล่าวไว้ว่า ประชาคม เป็นกระบวนการที่ประกอบด้วยหลากหลายวิธีการและขั้นตอนที่ชัดเจนที่จัดขึ้นเพื่อให้ได้มาซึ่งความคิดเห็นที่หลากหลาย ข้อสังเกต และ/หรือข้อสรุป ของประชาชนหรือคนที่มีส่วนเกี่ยวข้อง หรือมีส่วนได้ส่วนเสีย ว่ามีความรู้สึกหรือมีความคิดต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่มีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของเขาทั้งทางตรงและทางอ้อมอย่างไร และมีแนวทางที่จะแก้ปัญหาหรือผลักดันในประเด็นนั้น ๆ อย่างไร ทั้งนี้ เพื่อเป้าหมายสุดท้ายคือการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ประชาชนมีส่วนร่วมและเป็นเจ้าของการพัฒนานั้น

เวทีประชาคม เป็นวิธีการและเป้าหมายที่กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมระหว่างคนที่มีประเด็นและปัญหาร่วมกัน โดยใช้เวทีในการสื่อสารเพื่อการรับรู้และเข้าใจในประเด็น/ปัญหา และช่วยกันผลักดันหรือหาข้อสรุปเป็นแนวทางแก้ไขประเด็นปัญหานั้น ๆ

องค์ประกอบของการจัดเวทีประชาคมที่ดีนั้นต้องประกอบด้วย

1. ประเด็นที่เป็นที่ประจักษ์ว่าเป็นปัญหาร่วม ซึ่งประเด็นดังกล่าวต้องชัดเจน ครอบคลุมง่ายต่อความเข้าใจ โดยไม่ต้องอธิบายความมาก เป็นเรื่องที่มีการรับรู้ร่วมกันมาก่อนแล้วสำหรับผู้เข้าร่วมในกระบวนการประชาคมทุกคน

2. มีวัตถุประสงค์ของการจัดประชาคมที่ชัดเจน ว่าจัดเพื่ออะไร จัดไปทำไม และจะเอาผลที่ได้จากการประชาคมนั้นไปทำอะไร ควรมีการชี้แจงวัตถุประสงค์ของการจัดประชาคมอย่างตรงไปตรงมาโดยไม่มีประเด็นซ่อนเร้น

3. มีกระบวนการ ขั้นตอน และวิธีการที่ดี ในการขับเคลื่อนประเด็น ไปสู่วัตถุประสงค์ที่ต้องการ โดยทุกคนมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียม

4. ผู้เข้าร่วมประชาคมมีการแสดงความคิดเห็น และความรู้สึกได้อย่างกว้างขวาง อิสระ ไม่ถูกครอบงำ และเป็นไปอย่างเท่าเทียม ผู้เข้าร่วมต้องเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหรือเป็นผู้เกี่ยวข้องโดยตรง สามารถแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือผู้เข้าร่วมที่เป็นตัวแทนที่แท้จริงของชุมชนที่เข้าใจปัญหาหรือประเด็นที่พูดคุย และผู้เข้าร่วมที่เป็นตัวแทนของผู้มีหน้าที่ให้บริการ หรือจัดสวัสดิการให้แก่ชุมชน ผู้เข้าร่วมประชาคม ควรประกอบด้วยกลุ่มแรกคือ ตัวแทนชุมชน เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อบต. อสม. พระ ครู ฯลฯ กับกลุ่มที่สองที่เป็นผู้มีหน้าที่ให้บริการ (หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ) เช่น หัวหน้าส่วนโยธา เป็นต้น

5. มีผู้อำนวยการให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ หรือวิทยากรกระบวนการ ถือเป็นหัวใจสำคัญของการจัดเวทีประชาคม ที่มีทักษะและประสบการณ์และเป็นกลาง ไม่ครอบงำ ไม่ชี้นำ หรือมีคำตอบอยู่ในใจล่วงหน้า ทักษะที่จำเป็น คือ ทักษะในการตั้งและถามคำถาม รู้จักเลือกวิธีการที่เหมาะสมสำหรับคนแต่ละกลุ่ม ทักษะในการฟัง ทักษะในการวิเคราะห์และสรุปประเด็นหรือข้อคิดเห็นจากกลุ่ม และทักษะในการจัดกลุ่ม เช่น จัดการกับผู้เข้าร่วมที่ชอบพูดมากเกินไปหรือไม่ชอบพูดเลย โดยใช้คำพูดและท่าทีที่นุ่มนวลหรืออาจใช้อารมณ์ขันเข้ามาช่วย เพื่อให้เกิดการถกอภิปรายแลกเปลี่ยนกันอย่างกว้างขวาง ตรงประเด็น และมีข้อสรุปที่นำไปปฏิบัติ หรือทำให้เกิดความก้าวหน้าในขั้นตอนต่อไปได้

นนุช เกรือศรี (2552) ยังได้กล่าวถึงประชาคมในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

ประชาคมเกิดเมื่อสมาชิกของชุมชนมีความเข้าใจเรื่องสิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาคของพลเมือง ซึ่งเป็นสิทธิและหน้าที่ของประชาชนในระบอบประชาธิปไตย ทำให้เกิดความคิด ความตระหนักถึงเรื่องต่าง ๆ ที่เป็นปัญหาหรือจะเป็นความเดือดร้อนของชุมชน ทั้งที่ใกล้ตัวหรือเป็นเรื่องอนาคต หรือเป็นเรื่องความคิดสร้างสรรค์ที่จะให้มีขึ้นในชุมชน เพื่อประโยชน์ของชุมชน โดยรวมสมาชิกของชุมชนก็จะรวมตัวกันเพื่อช่วยคิดช่วยทำในรูปแบบของประชาคม

ชุมชนเป็นของสมาชิกทุกคนในชุมชน เมื่อมีสถานการณ์หรือปัญหาใดก็ย่อมเป็นทั้งสิทธิหน้าที่ เสรีภาพ โดยชอบของสมาชิกหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชนทุกคนมาร่วมกันคิด ร่วมกันทำ โดยมีประชาคมเป็นที่ให้โอกาสแก่สมาชิกของชุมชนมีส่วนร่วมกันแสดงความคิดเห็น ตัดสินใจ และลงมือทำในเรื่องต่าง ๆ ที่ตรงกับความต้องการของชุมชน ด้วยความเชื่อมั่นว่าสมาชิกทุกคนสามารถคิดได้ทำเป็นถ้าเปิดโอกาสให้สมาชิกได้แสดงความสามารถ

ประชาคมเป็นของสมาชิกในชุมชนทุกคน เช่น ชาวบ้าน ผู้นำกลุ่มต่าง ๆ ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน อบต. กรรมการหมู่บ้าน หมอ ผู้นำศาสนา ครู นักกฎหมาย พระ เยาวชน แม่บ้าน มัคคทายก ผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้าน หรือแม้แต่ผู้ที่อยู่นอกชุมชนแต่สนใจที่จะมาให้การสนับสนุน ฯลฯ

ชุมชนที่มีประชาคมจะทำให้สมาชิกของชุมชนได้เรียนรู้ ได้แสดงออกโดยการ ได้คิด ได้ทำ ได้พูด คอย และแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ตัดสินใจด้วยเหตุผล และข้อตกลงของสมาชิกจากประชาคม สามารถนำไปปฏิบัติและเกิดผลดีต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของสมาชิกในชุมชน ฉะนั้น เมื่อมีปัญหา หรือสถานการณ์ใดในชุมชนก็ใช้ประชาคมเป็นเวทีในการร่วมกันคิด ร่วมกันตัดสินใจ ร่วมกัน ดำเนินการและร่วมกันรับผิดชอบ

ประชาคมไม่ใช่องค์กรหรือหน่วยงาน ไม่ต้องมีสำนักงาน แต่อาจใช้สถานที่ต่าง ๆ เป็นที่ รวมตัวหรือพบปะกัน เช่น ลานวัด ศาลากลางบ้าน มัสยิด โรงเรียน ฯลฯ แล้วแต่สมาชิกเห็นว่า เหมาะสมและไม่มีกำหนดเวลาที่แน่นอนจะทำตอนไหนก็ได้แล้วแต่สถานการณ์โอกาสและเวลาว่างของสมาชิกส่วนใหญ่ในชุมชน

ประชาคมเป็นกิจกรรมทางสังคมที่เกิดขึ้นในชุมชน ประชาคมอาจเริ่มต้นจากสถานการณ์ แรงบันดาลใจ หรือจากกระแส หรือการกระตุ้นความคิดให้เกิดการรวมตัวกันของสมาชิกในชุมชน เองหรือจากบุคคล ข่าวสารภายนอกชุมชน เช่น เจ้าหน้าที่ สมาคม ชมรม สื่อมวลชน ฯลฯ ทำให้เกิด ความต้องการร่วมกันหรือในเรื่องเดียวกัน

ประชาคมไม่จำกัดขนาดในการรวมตัวของสมาชิก จะมากหรือน้อยก็ได้ ขึ้นอยู่กับความ ต้องการและความสนใจของสมาชิกที่มีต่อเรื่องที่เวทีประชาคมหยิบยกมาเป็นหัวข้อในการปรึกษาหารือพูดคุยหาข้อมูลต่าง ๆ มาแลกเปลี่ยนกัน เพื่อให้มีการตัดสินใจและทำอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน คนนอกชุมชนจะมาร่วมประชาคมได้เพราะประชาคมเป็นเวทีเปิด ต้องการความคิดเห็นและ ประสบการณ์ที่มีความหลากหลายจากคนที่เกี่ยวข้องจะทำให้มีแนวคิดและการตัดสินใจรอบคอบมากยิ่งขึ้น

ในประชาคมมีการคิด พูด ฟัง หาเหตุ หาผล และหาข้อมูลในเรื่องที่ประชาคมนำมาเป็น หัวข้อในการปรึกษาหารือ ร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เพื่อให้ได้คำตอบในเรื่องที่อยากคิด อยาก ทำและอยากเห็นพร้อมร่วมทำตามข้อยุติของประชาคมอันเป็นความรับผิดชอบร่วมกัน

ประชาคมคิดและทำได้ทุกเรื่องที่สมาชิกของชุมชนสนใจ เช่น เรื่องเศรษฐกิจของชุมชน เรื่องการว่างงาน ปัญหาสุขภาพจิต เรื่องขาดน้ำทำนา เรื่องการปลูกพืชปลอดสารพิษ เรื่องสิทธิ หน้าที่ และความเสมอภาค เรื่องการดูแลรักษา และแบ่งปันผลประโยชน์ในทรัพยากรของชุมชน ฯลฯ ประชาคมมีปัญหา ปรึกษาใครก็ได้ ไม่ว่าจะป็นปลัดอำเภอ พัฒนาการ ครู เจ้าหน้าที่สาธารณสุข

เจ้าหน้าที่เกษตร ประชาชนชาวบ้าน นักพัฒนาจากภายนอกชุมชน ฯลฯ แล้วแต่ลักษณะของเรื่องราวที่ต้องการผู้รู้ที่มีความชัดเจนสามารถให้ข้อมูลที่ถูกต้อง

ทุกกลุ่มชนต้องมีผู้นำ ผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่ม ประชาชนชาวบ้าน ล้วนเป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะเกื้อหนุนให้เกิดประชาคมได้รวดเร็วยิ่งขึ้น เพราะได้รับการยอมรับและความเชื่อถือจากสมาชิกของชุมชน สามารถเป็นผู้กระตุ้นและนำความคิดให้สมาชิกของชุมชนได้ตระหนักในบทบาทความรับผิดชอบที่ต้องทำเพื่อชุมชนจนเกิดการรวมตัวกันในรูปของประชาคมขึ้นได้

ประชาคมไม่ต้องรอให้ราชการสั่งการเพราะประชาคมเป็นกิจกรรมทางสังคมที่สมาชิกของชุมชนมารวมตัวกันด้วยจิตสำนึกที่ต้องการแก้ไขปัญหาของชุมชน หรือมีความคิดสร้างสรรค์ที่จะทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อความเจริญก้าวหน้าของชุมชนหรือท้องถิ่น ซึ่งคนเป็นเจ้าของให้เป็นชุมชนนำอยู่อาศัยหรือชุมชนที่มีคุณภาพ

ประชาคมไม่มีกฎหมายเฉพาะรองรับ แต่การรวมตัวของสมาชิกในชุมชน เพื่อร่วมกันคิด ร่วมกันทำ เพื่อแก้ไขปัญหา หรือสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ให้แก่ชุมชน เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของพลเมืองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 อย่างไรก็ตามก็ตีประชาคมต้องมีกติกาของการอยู่ร่วมกันหรือวินัยของชุมชนที่จะไม่ดำเนินการใด ๆ ในสิ่งที่ฝ่าฝืนกฎหมาย ไม่ใช้กฎหมาย ไม่แสดงความก้าวร้าวหรือละเมิดสิทธิส่วนบุคคลให้เกิดความเดือดร้อนรำคาญแก่ผู้ไม่มีส่วนเกี่ยวข้อง

ประชาคมไม่มีงบประมาณเฉพาะที่จะใช้เป็นค่าตอบแทนหรือค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ให้แก่สมาชิกของชุมชนที่มาร่วมคิดร่วมทำในเวทีประชาคมแต่ข้อเสนอที่ได้จากการคิดร่วมกันของประชาคมมี 3 ลักษณะ คือ หนึ่ง เป็นข้อเสนอที่ประชาคมสามารถทำได้เอง โดยไม่ต้องใช้เงิน หรือ สอง เป็นข้อเสนอที่ประชาคมทำได้ แต่ต้องขอความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น หรือ สาม เป็นข้อเสนอที่ประชาคมไม่สามารถทำเองได้ต้องให้ส่วนราชการหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทำให้ ข้อเสนอข้อสองและข้อสามนี้อาจได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ส่วนราชการ ภาคเอกชน องค์กรต่างประเทศ โดยขึ้นอยู่กับข้อเสนอของประชาคมว่ามีความสอดคล้องกับเงื่อนไขของหน่วยงานที่จะให้การสนับสนุนได้หรือไม่เพียงใด

ประชาคมไม่มีวาระการดำรงอยู่เพราะประชาคมเป็นกระบวนการทางสังคม ซึ่งเมื่อมีการพัฒนากระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องจนเป็นวัฒนธรรมของชุมชน ก็จะกลายเป็นวิถีชีวิตของคนในชุมชน เมื่อใดที่มีปัญหาหรือสถานการณ์ต่าง ๆ เกิดขึ้นหรือมากระทบต่อสมาชิกชุมชนก็จะเกิดจิตสำนึกที่จะมารวมตัวกัน ปรึกษาหารือในเรื่องใด เรื่องหนึ่ง หรือสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่งต่อไปอย่างไม่สิ้นสุด และการที่สมาชิกของชุมชนได้มาร่วมกิจกรรมกันบ่อยครั้งก็ยิ่งจะทำให้เกิดความรักความหวงแหนความเป็นเจ้าของความภาคภูมิใจในถิ่นที่อยู่อาศัยมากยิ่งขึ้น

แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายสังคม

ประเวศ วะสี (2541) แนวคิดเรื่องเครือข่าย เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการรวมตัวกันขององค์กรชุมชนเพื่อสร้างพลังในการขับเคลื่อนทั้งเชิงนโยบายและปฏิบัติงานในพื้นที่ ในปัจจุบันองค์กรชุมชนรูปแบบต่าง ๆ ได้พยายามประสานความร่วมมือกันเป็นเครือข่าย เพื่อสร้างพลังต่อรองกับแรงกดดันจากภายนอก รวมทั้งเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มหรือองค์กรชุมชน

เครือข่ายเป็นรูปแบบหนึ่งของการปฏิบัติการณ์ในขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากการรวมศูนย์อำนาจและการจัดการของรัฐบาล เครือข่ายจึงเป็นรูปแบบหนึ่งของการประสานงานของบุคคล หรือกลุ่มองค์กรทั้งที่มีอยู่ในชุมชนกับภายนอกชุมชน เครือข่ายเป็นเครื่องมืออันทรงพลังของชุมชน เครือข่ายก่อให้เกิดการรวมกลุ่มของเกษตรกรและการสร้างอำนาจการต่อรองให้กับชุมชน

ปัจจุบันการรวมตัวกันเป็นเครือข่าย เป็นกระบวนการที่มีความสำคัญ ซึ่งถูกนำมาใช้กันอย่างแพร่หลาย เพื่อสร้างพลังให้กับองค์กรชุมชนในการขับเคลื่อน กระบวนการจัดการหรือสร้างพลังเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสิ่งต่าง ๆ ในสังคม เครือข่ายที่ดีควรรวมตัวกันเพื่อเป็นเครือข่ายสังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning Social Network) อย่างต่อเนื่อง และสามารถปรับตัวให้ทันกับกระแสความเปลี่ยนแปลง (เลิศศักดิ์ สุจินดา, 2549)

ความหมายของเครือข่ายสังคม

เครือข่ายสังคม หมายถึง ความสัมพันธ์ในสังคมมนุษย์ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล ปัจเจกบุคคลกับกลุ่ม กลุ่มกับกลุ่ม และกลุ่มกับเครือข่าย โดยเป็นการอธิบายถึงพฤติกรรมและความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งต่าง ๆ เช่น กิจกรรม การสื่อสาร ความร่วมมือ การพึ่งพาอาศัย การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นต้น เป็นความสัมพันธ์ที่มีโครงสร้างและรูปแบบที่หลากหลายโดยเครือข่ายสังคมของมนุษย์นั้นมีการกระจายตัวไปตามหน่วยย่อย หรือปัจเจกบุคคลในสังคมมีการเกิดขึ้น ตั้งอยู่และแปรเปลี่ยนได้ สามารถมองเห็นได้ทั้งในมิติแห่งความสัมพันธ์ที่ปัจเจกบุคคลเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่าย และเครือข่ายมีความสัมพันธ์กับแบบแผนหรือเส้นทางของปัจเจกบุคคลและกลุ่มคนเป็นกระบวนการที่มีความเกี่ยวข้องกับกิจกรรม การปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน และความสัมพันธ์อันใกล้ชิดระหว่างสมาชิกที่อยู่ร่วมในเครือข่าย (พรพนิดา มุจลินท โมลี, 2548)

ความสัมพันธ์ของเครือข่ายสังคมในระดับสังคม

พรพนิดา มุจลินท โมลี (2548) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ในระดับสังคมของมนุษย์นั้นมีความสลับซับซ้อน มีความสัมพันธ์ทั้งในแง่ของการแข่งขัน ขัดแย้ง ต่อสู้ การพึ่งพาอาศัยและการช่วยเหลือเกื้อกูล หรือมีขนาด รูปแบบ ความสัมพันธ์ที่แตกต่างหลากหลาย สิ่งที่จะปรากฏเสมอในความสัมพันธ์ทางสังคมของมนุษย์และความเป็นเครือข่ายคือ

1. ความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม

ในสังคมมนุษย์กระบวนการต่อความต้องการและความสนใจของคนส่วนใหญ่ในสังคมจะจัดอยู่ในรูปแบบของการจัดการกับสิ่งตอบสนองต่าง ๆ เมื่อความสนใจนั้นได้รับการตอบสนองหรือบรรลุความสำเร็จจะมีการเก็บรักษาไว้ในรูปแบบแนวคิด แบบแผนการปฏิบัติการสั่งสมและการสืบทอดให้คนรุ่นใหม่อันกลายเป็นวัฒนธรรมทางสังคมในที่สุด ระบบที่มีอยู่ภายในวัฒนธรรมนั้น ๆ ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ของผู้คนอย่างมากมาย เป็นทั้งความสัมพันธ์ที่เป็นไปในลักษณะของการพึ่งพาอาศัย และการยอมรับในวิถีการดำรงอยู่ เช่น บุคคล กลุ่มหรือชุมชนที่มีความเชื่อ มีความรู้สึกนึกคิดว่าเป็นพวกเดียวกัน นับถือศาสนาเดียวกัน ยึดหลักการในการดำรงชีวิตคล้ายคลึงกัน สิ่งเหล่านี้เป็นพื้นฐานให้กลุ่มบุคคลหรือชุมชนนั้น มีความไว้วางใจในการสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ร่วมกัน สร้างความสัมพันธ์ผ่านระบบความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณี อันนำไปสู่การจัดการในสังคมมนุษย์ที่มีประสิทธิภาพ

2. ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ

ในสังคมไทยความสัมพันธ์แบบลูกพี่ลูกน้อง หรือแบบผู้ใหญ่ผู้น้อย เป็นแบบความสัมพันธ์ที่สำคัญที่สุดในการจัดระเบียบสังคมไทย ความสัมพันธ์ดังกล่าวเป็นความสัมพันธ์ที่ตั้งอยู่บนรากฐานแห่งความไม่เท่าเทียมกันในการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ทั้งสองฝ่าย ความสัมพันธ์แบบนี้เป็นรากฐานของกลุ่มที่เรียกว่า กลุ่มอุปถัมภ์ เป็นกลุ่มที่มีการจัดสมาชิกของกลุ่มลดหลั่นกันเป็นชั้น ๆ มีการกระจายตัวออกไปในพื้นที่ต่าง ๆ (อภิชาติ พันธเสน, 2539)

3. ความสัมพันธ์ในกระบวนการเรียนรู้

ในการขับเคลื่อนทางสังคมในสมัยใหม่นั้น มีแนวโน้มที่จะใช้ฐานความรู้และปัญญาในการขับเคลื่อนทางสังคม ความสัมพันธ์ที่เกิดจากการเรียนรู้มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะจะนำไปสู่การสร้างความรู้ใหม่ วิธีการใหม่และเกิดปัญญาในการจัดการความสัมพันธ์ทางสังคม โดยเฉพาะความเป็นมิตรภาพ ความเป็นหุ้นส่วนแห่งความสำเร็จและการพึ่งพาอาศัยกัน

เครือข่ายสังคมเป็นคำที่มีนัยและความหมายที่แตกต่างกันไปตามความคิดเห็น มุมมองและประสบการณ์ของแต่ละบุคคล สามารถอธิบายได้ในมิติของการปฏิสัมพันธ์ในสังคมมนุษย์ ทั้งที่เป็นกระบวนการ วิธีการและกลยุทธ์ในการขับเคลื่อนทางสังคมที่แสดงถึงรูปแบบของความ

สัมพันธ์ภายใต้เงื่อนไขที่ปัจเจกบุคคล กลุ่มบุคคล องค์กรและเครือข่ายที่มีต่อกัน ในมิติแห่งความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นด้วยกระบวนการและกิจกรรมในสังคม เช่น การติดต่อสื่อสาร การแลกเปลี่ยนวิธีเรียนรู้ การประสานผลประโยชน์ ความไว้วางใจ ความเอื้ออาทร ที่เป็นปัจจัยหลักให้สมาชิกหรือฝ่ายต่าง ๆ มีความผูกพันกัน เพื่อเสริมสร้างพลังในการแก้ไขปัญหาและการเปลี่ยนแปลงในสิ่งต่าง ๆ ดังเช่น

ปาริชาติ สถาปิตานนท์ และชัยวัฒน์ ธีระพันธุ์ (2546) กล่าวว่า เครือข่ายสังคม หมายถึง การที่คนมาพบปะกัน มาประชุมกันและทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อกัน เพราะมีสิ่งที่ยึดเหนี่ยวใจระหว่างสมาชิกเข้าด้วยกัน เป็นการเชื่อมต่อระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ แล้วขยายผลออกไปเป็นวงกว้าง เพื่อให้สังคมเกิดการพัฒนาไปในทิศทางที่ดีขึ้น ในการเชื่อมต่อระหว่างมนุษย์ จะเป็นความสัมพันธ์ย้อนกลับในเชิงบวกที่จะส่งผลให้เกิดพลังวิคุณ เกิดการขยายผลแบบก้าวกระโดด เป็นพลังสร้างสรรค์ที่เปลี่ยนคุณภาพอย่างฉับพลัน โดยเป้าหมายที่ปรารถนาในการสร้างเครือข่ายสังคม คือ การนำเอาจิตวิญญาณที่สร้างสรรค์ของมนุษย์มาถักทอ เชื่อมโยงกัน มีการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งระบบการสื่อสารจะต้องเข้ามามีบทบาทสำคัญในการสร้างเครือข่าย

ชาติชาย ณ เชียงใหม่ (2528) ได้เสนอว่า การศึกษาเครือข่ายสังคมไม่อาจศึกษาได้ในระดับกว้าง หมายถึง ความสัมพันธ์ทุก ๆ ด้านที่บุคคลทั้งหมดมีต่อกัน แต่จำเป็นที่จะต้องศึกษาเครือข่ายส่วนบุคคลของบุคคลผู้นำที่เกี่ยวกับกิจกรรม โดยพิจารณาว่าบุคคลนั้นมีความสัมพันธ์กับใครบ้าง พวกเขาเหล่านั้นมีการติดต่อสัมพันธ์กันอย่างไร ให้ความหมายเครือข่ายหรือกลุ่มพึงพว่าเป็นความสัมพันธ์ที่บุคคลกลุ่มหนึ่งมีต่อกัน มีการแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองร่วมกัน อาจเป็นเครือข่ายญาติพี่น้อง เพื่อนร่วมงาน และคนที่รู้จักนับถือกัน ซึ่งอาจแสดงให้เห็นภาพได้ว่าเปรียบเทียบเหมือนจุดต่าง ๆ ที่มีการเชื่อมโยงกันด้วยเส้นตรงหลาย ๆ เส้น โดยจุดคือบุคคลและเส้นตรงคือสายสัมพันธ์ บุคคลจึงเป็นจุดศูนย์กลางที่มีสายสัมพันธ์ต่าง ๆ กับบุคคลอื่นหรือจุดอื่น ซึ่งบุคคลเหล่านี้บางคนอาจมีสายสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ ซึ่งบุคคลที่เป็นจุดศูนย์กลางไม่

กาญจนา แก้วเทพ (2530) ได้อธิบายว่า เครือข่ายประชาชนเป็นรูปแบบหนึ่งของการประสานงานบุคคล กลุ่ม หรือหลาย ๆ องค์กรที่ต่างก็มีทรัพยากรของตัวเอง มีเป้าหมาย มีวิธีการดำเนินงาน และมีกลุ่มเป้าหมายของตนเอง บุคคลหรือกลุ่มหรือองค์กรเหล่านี้ได้เข้ามาประสานกันอย่างมีระยะเวลาพอสมควร แม้อาจจะไม่ได้มีกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอก็ตาม แต่ก็มีมารากรฐานเอาไว้ เมื่อฝ่ายหนึ่งมีความต้องการที่จะขอความช่วยเหลือหรือขอความร่วมมือกับกลุ่มอื่น ๆ เพื่อแก้ปัญหาที่สามารถบอกไปได้ โดยการสร้างเครือข่ายนั้นอาจจะแสดงออกหรือพัฒนาแบบแนวตั้ง และเครือข่ายแบบแนวนอน เครือข่ายแบบแนวตั้ง สถานภาพและฐานะของคนในแต่ละลำดับชั้นจะเรียงจากสูงไปหาต่ำ (เลิศศักดิ์ สุจินดา, 2549)

แนวคิดเกี่ยวกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของประชาคม

การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ประชาคมที่มีอยู่เกิดความเข้มแข็งและยั่งยืนเป็นสิ่งจำเป็น และได้มีแนวทางในการเสริมสร้างความเข้มแข็ง ปัจจัยสำคัญที่จะทำให้ประชาคมเข้มแข็ง กระบวนการพัฒนาและปัจจัยแห่งความสำเร็จ ตามแนวทางต่อไปนี้

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของประชาคม

สำนักยุทธศาสตร์และประเมินผล กรุงเทพมหานคร (2548) ได้กล่าวถึงความเข้มแข็งของประชาคมไว้ดังนี้

ในการพัฒนาประชาคมที่มีอยู่เกิดความเข้มแข็งและยั่งยืน ควรมุ่งเน้นให้เกิดกระบวนการบริหารจัดการที่ดี ซึ่งมีแนวทางดังนี้

1. มีโครงสร้างขององค์กรที่ชัดเจน เช่น ประธาน เลขานุการ เภรัญญิก ประชาสัมพันธ์ โดยกำหนดบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบและกติกางานที่ชัดเจน
2. มีการกำหนดวิสัยทัศน์ของประชาคม รวมไปถึงแผนการทำงาน วัตถุประสงค์ และตัวชี้วัดความสำเร็จของงาน
3. มีความโปร่งใสในการบริหารงาน สมาชิกได้รับข้อมูลข่าวสารของการบริหารจัดการ และมีกลไกที่สมาชิกสามารถตรวจสอบได้
4. มีการใช้งบประมาณอย่างคุ้มค่า เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลตามแผนงาน
5. ส่งเสริมให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของประชาคมทุกขั้นตอน
6. มีการกระจายอำนาจในการบริหารจัดการองค์กรให้สมาชิกและกรรมการได้ร่วมดำเนินการในบทบาทหน้าที่ที่เหมาะสม
7. ส่งเสริมให้เกิดเวทีแห่งการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาศักยภาพ ความรู้ความสามารถ เพื่อให้ประชาคมมีความเข้มแข็งและมีพลังต่อรองกับสถานการณ์ภายนอก
8. ใช้หลักจริยธรรมและความเอื้ออาทร บริหารจัดการประชาคมบนพื้นฐานของความซื่อสัตย์ และไม่ยึดมั่นในระเบียบ กติกา มากเกินไปจนทำให้เกิดความขัดแย้งในกลุ่ม

จะเห็นได้ว่า การพัฒนาประชาคมจะไปสู่ความเข้มแข็งนั้น ต้องให้ความสำคัญกับหลักธรรมาภิบาล การกระจายอำนาจ การพัฒนาศักยภาพของผู้นำและสมาชิก ตลอดจนการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ นอกจากนี้ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของประชาคมให้มีความยั่งยืนยังต้องคำนึงถึงการพัฒนาที่ครบถึงองค์ประกอบทางด้านสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม โดยที่การพัฒนาแต่ละด้านควรมีความสัมพันธ์และดำเนินไปด้วยกัน

ปัจจัยสำคัญที่จะทำให้ประชาคมเข้มแข็ง

1. สมาชิกตระหนักในหน้าที่ความรับผิดชอบและความเป็นเจ้าของชุมชน
2. ชุมชนมีผู้นำที่เข้มแข็ง และเป็นแกนนำที่กระตุ้นให้สมาชิกของชุมชนยอมรับการทำงานเป็นกลุ่ม หรือการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในการคิดและสร้างสรรค์ให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวม
3. ปลอดภัยจากการตั้งการหรือครอบงำความคิดของสมาชิกในชุมชนแต่พร้อมเปิดโอกาสให้สมาชิกได้เรียนรู้ คิด ทำ ให้มากที่สุด
4. ประชาคมมีการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ และมีความร่วมมือระหว่างประชาคม
5. ประชาคมมีกติกาและวินัยของชุมชนในการอยู่ร่วมกัน

กระบวนการพัฒนาประชาคม

การพัฒนาประชาคมโดยทั่วไป แบ่งเป็น 4 ระยะ ได้แก่

ระยะที่ 1 การจุดประกายความคิด เพื่อกระตุ้นให้คนในชุมชนเกิดความรู้สึกร่วมมือ
กันพัฒนาชุมชนของตนเอง หรือเกิดความรู้สึกร่วมกันทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อชุมชนท้องถิ่น

วิธีการดำเนินงาน

1. จัดประชุมระดมความคิดเห็นของคนในชุมชน เพื่อพูดคุยแลกเปลี่ยนเกี่ยวกับการพัฒนา
ชุมชน ปัญหาและแนวทางแก้ไขในอนาคต

2. ส่งเสริมให้ชุมชนมีความรู้ความเข้าใจเรื่องประชาคม และการพัฒนาเมืองน่าอยู่ เช่น การ
เชิญผู้ที่มีความรู้มาบรรยาย หรือเสวนาร่วมกันในเวทีการประชุมต่าง ๆ

3. นำผู้แทนชุมชนไปศึกษาดูงานประชาคมที่ประสบความสำเร็จ เพื่อเป็นตัวอย่างในการ
ประยุกต์ใช้กับการพัฒนาประชาคมในพื้นที่ของตนเอง

4. สรุปความคิดเห็นร่วมกันในชุมชน ทั้งวัตถุประสงค์และแผนงานของประชาคม
ผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้น

1. ชุมชนมีเวทีในการแสดงความคิดเห็นที่มาจากภาคประชาชน

2. เกิดความสามัคคีภายในกลุ่มสมาชิก

การดำเนินงานในระยะนี้ อาจทำกิจกรรมซ้ำไปมาหลายครั้ง เพราะคนในชุมชนอาจมีความ
คิดเห็นที่หลากหลาย จึงต้องใช้ระยะเวลาในการสร้างความเข้าใจที่ชัดเจนและมีความเห็นร่วม กัน
นอกจากนี้ ในกรณีที่มีประชาคมทำกิจกรรมอยู่แล้ว การจุดประกายความคิดอาจไม่จำเป็น แต่ควร
ไปเน้นด้านการเสริมความรู้ความเข้าใจและการศึกษาดูงาน เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์

ระยะที่ 2 การระดมความร่วมมือ เป็นการจัดหาทรัพยากร อันได้แก่ คน วัสดุอุปกรณ์ สถานที่ และงบประมาณในการดำเนินกิจกรรมของประชาคม หลังจากผ่านระยะที่มีการจุดประกายความคิดมาแล้ว

วิธีดำเนินงาน

1. ชี้แจงแผนงานและกิจกรรมของประชาคมให้สมาชิกเข้าใจ
2. กำหนดเนื้องาน ภาระหน้าที่ และผู้รับผิดชอบตามความถนัด และความสมัครใจ
3. ระดมแรง วัสดุอุปกรณ์ และเงินจากคนในชุมชน
4. ขอความร่วมมือจากภาคีความร่วมมือที่เป็นองค์กรภายนอก
5. ประชาสัมพันธ์กิจกรรมของประชาคมผ่านทางสื่อต่าง ๆ ทั้งหนังสือพิมพ์ แผ่นพับ แผ่นป้าย โฆษณา กระจายเสียง วิทยุ และจดหมาย เป็นต้น

6. เมื่อทำกิจกรรมผ่านไปแล้ว สมาชิกควรมีเวลามาสรุปงานร่วมกัน เพื่อพูดคุยถึงปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น และหาแนวทางแก้ไขสำหรับการจัดกิจกรรมครั้งต่อไป รวมทั้งเตรียมการระดมความร่วมมือในการจัดกิจกรรมใหม่ด้วย

ผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้น สร้างความสามัคคีและเกิดการมีส่วนร่วมอย่างเป็นรูปธรรม

ระยะที่ 3 การขยายแนวร่วม เพื่อขยายภาคีและเครือข่ายความร่วมมือให้กว้างมากขึ้น

ระดับที่ 1 ขยายแนวร่วมภายในประชาคม มีวิธีการดังนี้

1. ผู้นำประชาคมหรือบุคคลที่เป็นที่ยอมรับของประชาคม เป็นแกนหลักในการเจรจา และสื่อสารกับประชาชนในพื้นที่ที่ยังไม่ได้มาร่วมกิจกรรมของประชาคม พร้อมทั้งข้อมูลข่าวสารและสาระที่เป็นประโยชน์ผ่านทางสื่อต่าง ๆ ของชุมชนอย่างต่อเนื่อง
2. ชักชวนกลุ่มเป้าหมายที่เป็นเยาวชนให้เข้าร่วมกิจกรรมของประชาคมแล้วขยายไปสู่ผู้ใหญ่โดยเสนอเงื่อนไขที่เป็นประโยชน์ทางเศรษฐกิจ เช่น การทำกลุ่มออมทรัพย์ ซึ่งจะทำให้เกิดสวัสดิการและการสร้างอาชีพเสริม เป็นต้น

ระดับที่ 2 การขยายแนวร่วมระหว่างประชาคม มีวิธีการดังนี้

1. ใช้เวทีการประชุมของสำนักเขต หรือเวทีการประชุมของภาคีต่าง ๆ เป็นช่องทางในการให้ข้อมูลและสื่อสารเกี่ยวกับวัตถุประสงค์และกิจกรรมของประชาคม
2. ใช้เวทีประชุมของภาคีเครือข่ายอื่น ๆ ที่กว้างขึ้นเพื่อสื่อสารข้อมูลของประชาคม
3. ศึกษาข้อมูลและเรียนรู้เกี่ยวกับประชาคมของเครือข่ายอื่น เพื่อนำมาสื่อสารกับสมาชิกในประชาคมเอง และหาแนวทางเชื่อมประสานการทำงานร่วมกัน

ผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้น ประชาคมมีความเข้มแข็งและได้รับการยอมรับมากขึ้น

ระยะที่ 4 การรักษาความต่อเนื่องของกิจกรรม เพื่อสร้างความเข้มแข็งและความยั่งยืนของ
ประชาคม

วิธีดำเนินงาน

1. จัดทำแผนงานระยะยาว ให้มีกิจกรรมของประชาคมต่อเนื่องตลอดทั้งปี
2. ประชาสัมพันธ์และสื่อสารเกี่ยวกับกิจกรรมของประชาคมให้สมาชิกรับรู้อย่างต่อเนื่อง
สม่ำเสมอ
3. จัดให้มีการพาสมาชิกไปศึกษาดูงานและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับประชาคมอื่นหรือชักชวน
ให้ประชาคมอื่นมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในประชาคมของตนเอง
4. ประชาคมต้องมีการประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันอย่างสม่ำเสมอ
5. สร้างตัวชี้วัดและการประเมินผลการทำงาน เพื่อจะได้รู้ถึงความสำเร็จของงาน รวมทั้ง
ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น และสามารถปรับแผนหรือหาทางแก้ไขได้ทันเวลา

ผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้น

1. ประชาคมมีกิจกรรมเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่อง
2. มีสมาชิกมาเข้าร่วมอย่างสม่ำเสมอ
3. มีการขยายเครือข่ายความร่วมมือมากขึ้น

ปัจจัยความสำเร็จในการพัฒนาประชาคม

ความสำเร็จในการพัฒนาประชาคม ขึ้นอยู่กับปัจจัยดังต่อไปนี้

1. ภาวะความเป็นผู้นำ ซึ่งเป็นแกนประสานหลักในการจุดประกายความคิดของชุมชน ผู้นำ
ที่ดีส่วนใหญ่มีคุณสมบัติดังนี้

- เป็นคนที่มาจากชุมชนเอง เช่น ผู้นำชุมชน ผู้อาวุโส ผู้รู้ หรือผู้นำทางศาสนา
- มีความเสียสละต่อชุมชนสูง
- มีความรู้หรือต้องการเรียนรู้
- สามารถทำงานได้โดยไม่กระทบต่อสภาพทางเศรษฐกิจของครอบครัว อีกทั้ง

ครอบครัวเห็นคุณค่าและให้การสนับสนุนต่อสิ่งที่ทำ

- เป็นนักปฏิบัติที่เป็นแบบอย่างที่ดีของชุมชน
- เป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับนับถือจากชาวชุมชน และเป็นศูนย์รวมจิตใจของ

ชุมชน

- มีความสามารถในการบริหารงานที่มีการจัดการและการวิเคราะห์ได้ดี

2. การสื่อสารที่ดี มีความเป็นสาธารณะและเข้าถึงง่าย

- สื่อต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ เสียงตามสาย แผ่นป้ายโฆษณา เอกสารและใบปลิว
- การใช้สถานที่ที่เป็นแหล่งรวมพลแสดงความคิดเห็น เช่น โรงเรียน วัด และลานกิจกรรมของชุมชน เป็นต้น
- การสนทนากับครัวเรือนโดยผู้นำกลุ่มหรือสมาชิก

3. การจุดประกายความคิดโดยคนในชุมชน เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้กลุ่มเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ไม่ได้มาจากการจัดตั้งของบุคคลภายนอก ทำให้ชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของประชาคม

4. กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ในทุกขั้นตอนตั้งแต่กระบวนการร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมตัดสินใจ

5. การมีเวทีเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ และพัฒนาศักยภาพของชุมชน ตลอดจนการเคารพความคิดเห็นซึ่งกันและกัน แม้จะเป็นความเห็นที่แตกต่าง โดยมีการผสมผสานความคิดและผลักดันให้เกิดรูปธรรมที่ทุกฝ่ายยอมรับร่วมกัน

6. วัฒนธรรมดั้งเดิมและความสัมพันธ์ที่ดีภายในชุมชน อาจเกิดขึ้นจากการมีศาสนาเป็นศูนย์รวมจิตใจ และมีผู้อาวุโสที่คนในชุมชนให้ความเคารพเป็นศูนย์กลางในการทำงานร่วมกัน

7. การจัดองค์กรและการบริหารงานที่ดี มีความเป็นอิสระ โปร่งใส ตรวจสอบได้ มีโครงสร้างการทำงานชัดเจน และมีการจัดสรรบทบาทหน้าที่ของสมาชิกอย่างเหมาะสม

8. การมีแผนงานและกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างสมาชิกของประชาคม และรักษาความยั่งยืนของกลุ่ม

9. การหนุนเสริมจากภาคี ทั้งจากหน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานเอกชน ที่สนับสนุนสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ และมีโครงการพัฒนาที่สอดคล้องกับชุมชนทำให้ชุมชนมีการสนองตอบ ทำให้เกิดความเชื่อมั่นและมีแรงจูงใจในการทำงานเพื่อท้องถิ่นต่อไป

นอกจากนี้ การยึดมั่นในวัตถุประสงค์และหลักการของประชาคม โดยไม่ยึดติดในเรื่องงบประมาณมากเกินไป เพราะอาจเป็นที่มาของการแตกแยกของประชาคม ซึ่งงบประมาณควรเป็นเครื่องมือหรือวิธีการที่สามารถหาทางเลือกในการระดมความร่วมมือได้หลายทาง

การสร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนาประชาคม มีหลักการที่สำคัญที่ควรคำนึงถึงต่อไปนี้

- การให้ข้อมูลข่าวสารของประชาคมและกิจกรรมอย่างชัดเจนและต่อเนื่อง
- การเปิดเวทีเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจากสมาชิกในชุมชนอันเป็นประโยชน์ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น
- การลดความขัดแย้งและสร้างความตกลงร่วมกันในการดำเนินงานต่าง ๆ

- การวางแผนและการตัดสินใจร่วมกันในการดำเนินงานต่าง ๆ ของประชาคม
 - การระดมความร่วมมือในการจัดหาทรัพยากรในการดำเนินงานทั้งด้านแรงงาน งบประมาณ อุปกรณ์ และสถานที่
 - ร่วมรับผิดชอบในผลที่เกิดขึ้น ทั้งผลประโยชน์และผลกระทบ
- นอกจากนี้ ในการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนาประชาคม ควรสนับสนุนให้เกิดเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกัน พร้อมทั้งหนุนเสริมบทบาทประชาคมในการค้นหาประเด็นร่วม และร่วมเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริงผ่านกิจกรรมขนาดเล็กที่ใช้งบประมาณไม่มากให้เกิดผลสำเร็จ เพื่อสร้างความเชื่อมั่นและเป็นแบบอย่างที่ดีในการขยายผล แต่หากต้องการให้เกิดผลอย่างต่อเนื่อง ควรมุ่งส่งเสริมให้เกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่น คำนึงถึงรากเหง้าและเอกลักษณ์ของท้องถิ่น เชื่อมโยงสู่คนรุ่นใหม่

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พรพิไล เลิศวิชา (2532) ได้ทำการวิจัยเรื่องตีรวาง : จากไพร่หนีนายถึงธนาคารแห่งขุนเขา พบว่า รูปแบบการสนับสนุนให้องค์กรประชาชนเข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเองได้ มีกระบวนการทำงาน ดังนี้

1. ประชาชน จะเป็นศูนย์กลางและเป็นเจ้าของงานพัฒนา ไม่ใช่ให้คนนอกมายัดเยียดความคิด นโยบาย และแนวทางปฏิบัติแก่พวกเขา
2. ศักยภาพ เป็นพลังภายในของประชาชน หากไม่ศรัทธาก็ไม่มีการค้นหา หากไม่ค้นหาก็ไม่พบ และมีการถ่ายทอดไปสู่คนรุ่นหลังต่อไป
3. เครือข่าย คือ การรวมกลุ่มของบุคคลในชุมชน บุคคลระหว่างชุมชน กลุ่มกับกลุ่ม ชุมชนกับชุมชน การสร้างเครือข่ายเป็นกระบวนการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ การแลกเปลี่ยนปัจจัยพื้นฐานต่าง ๆ และเป็นการรวมพลังเพื่อต่อรองกับกลุ่มอื่น ๆ ในสังคม
4. กระบวนการเรียนรู้ เป็นกระบวนการอันมีรากฐานอยู่ที่วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ไม่ได้แยกแยะระหว่างการเรียนรู้กับวิถีชีวิต การเรียนรู้กับการปฏิบัติและเหมาะสมกับท้องถิ่น องค์ประกอบสำคัญ คือ ภูมิปัญญาพื้นฐาน การปฏิบัติตามแบบอย่างของผู้รู้ การคมนาคมและการติดต่อที่สะดวกยิ่งขึ้น ทำให้การไปมาหาสู่ดูงานเป็นไปได้มากขึ้น
5. ตัวแบบ คือ ประสบการณ์ที่เป็นทั้งนามธรรมและรูปธรรมของบุคคล กลุ่มบุคคลและชุมชน

6. องค์ความรู้ใหม่ เกิดจากกระบวนการวิจัยวิธีแห่งการปฏิบัติและการไตร่ตรอง เป็นการหล่อหลอมความคิดที่เริ่มจากข้างล่างไปสู่ข้างบน สร้างแนวคิดระดับมหภาคใหม่อันเริ่มต้นจากจุลภาค

กระบวนการทั้งหมดนี้มีจุดมุ่งหมายที่การเติบโตขององค์กรประชาชน อันนำไปสู่การพึ่งตนเองทั้งระดับปัจเจก กลุ่ม ชุมชนและเครือข่ายต่อไป

นนุช เครือศรี (2552) ได้กล่าวถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

สมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ (2541) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการสังเคราะห์ความเข้มแข็งของประชาคมตำบล กรณีศึกษา ตำบลหนองแจ้งใหญ่ อำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา พบว่า แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 เน้นการพัฒนาคน ครอบครัวและความเข้มแข็งของชุมชนเป็นแกนกลางสำคัญ โดยมีรูปแบบประชารัฐ ประชาคมจังหวัด ในลักษณะที่รวบรวมผู้คนทุกภาคส่วนที่เรียกว่า “พหุภาคี” มารวมพลังสร้างสรรค์ชุมชนร่วมกัน ความเข้มแข็งของประชาคมตำบลหนองแจ้งใหญ่มีจุดสำคัญอยู่ที่ การมีผู้นำทางการและไม่ทางการที่เข้มแข็ง โดยมีกลุ่มกิจกรรมที่ร่วมมือกับประชาคมตำบลได้อย่างใกล้ชิด มีระบบการบริหารจัดการที่ดี และมีวัฒนธรรมประเพณีที่เกาะเกี่ยวกันได้ ทำให้เกิดการระดมเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ แม้ว่าจะยังไม่สามารถแก้ปัญหาหายเสพติดและเศรษฐกิจได้ แต่ถือว่าประชาคมตำบลได้ริเริ่มจัดทำวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ และมีแผนปฏิบัติการที่ครอบคลุมทุกด้าน

นอกจากนี้ ภาวนิยา ไชยคำ (2549) ได้รวบรวมงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

บัณฑูร ประดิษฐ์สุวรรณ (2544) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของประชาคมในจังหวัดนครสวรรค์ พบว่า การเสริมสร้างความเข้มแข็งของประชาคม ประชาชนและผู้เกี่ยวข้องจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องของประชาคมและจะต้องมีการสร้างจิตสำนึกให้กับประชาชน เห็นความสำคัญในการร่วมแก้ไขปัญหของชุมชน ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน เกิดจากการที่ประชาชนและผู้เกี่ยวข้องยังขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในเรื่องประชาสังคม และการดำเนินงานเสริมสร้างความเข้มแข็งของประชาคมในอนาคตเป็นสิ่งจำเป็นและจะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

ยงยุทธ โคม (2545) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องบทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลต่อการเสริมสร้างความเป็นประชาคมตำบล กรณีศึกษา ประชาคมตำบลหนองแฝก อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ปรากฏว่าองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแฝกได้เข้าไปมีบทบาทต่อการเสริมสร้างความเป็นประชาคมตำบลหลายประการด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของการเข้าไปริเริ่มหรือจัดตั้งประชาคมตำบลขึ้นมา การจัดรูปแบบการบริหารและโครงสร้างองค์กรให้กับประชาชนหรือการมีส่วนช่วยเหลือในการสนับสนุนการดำเนินงานแก่ประชาคมตำบลในรูปแบบต่าง ๆ กัน เป็นต้นว่า

บทบาทต่าง ๆ เหล่านี้ นับว่ามีส่วนต่อการส่งเสริมความเป็นประชาคมตำบลหรือรูปแบบการทำงานกันระหว่างกันระหว่างรัฐกับประชาชนได้เกิดขึ้น และจากบทบาทของ อบต. ที่ผ่านมา มีส่วนช่วยให้ทั้ง อบต. และประชาชนได้เข้ามาเรียนรู้ถึงรูปแบบการทำงานแบบประชาคมได้ดีขึ้น ถึงแม้ว่าบางครั้งจะประสบปัญหาในการทำงานระหว่างกันบ้าง แต่ก็เป็นการส่งเสริมให้ประชาชนได้เข้ามาเรียนรู้ถึงรูปแบบในการทำงานร่วมกัน และประชาชนส่วนใหญ่มีแนวโน้มเห็นด้วยต่อบทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบล ที่ได้เข้าไปมีส่วนต่อการเสริมสร้างความเป็นประชาคมตำบลหนองแฝกที่ผ่านมา

อลงกรณ์ ปรายโพธิ์ (2545) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การจัดทำแผนพัฒนาอำเภอ 5 ปี (พ.ศ. 2545-2549) โดยกระบวนการประชาคม: กรณีศึกษา อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าแผนพัฒนาอำเภอที่จัดทำโดยกระบวนการประชาคม เป็นแผนที่สะท้อนปัญหาและความต้องการของประชาชน และสามารถแก้ไขปัญหของชุมชนได้ดีกว่าแผนพัฒนาอำเภอรูปแบบเดิมที่จัดทำโดยภาครัฐ โดยมีเหตุผลดังนี้

1. สมาชิกประชาคมส่วนใหญ่เห็นว่า ประชาคมคือองค์กรที่เป็นเสมือนตัวแทนของประชาชนส่วนใหญ่ในชุมชน จึงสามารถรับฟังความคิดเห็นของประชาชนส่วนใหญ่ โดยไม่ละเลยต่อเสียงส่วนน้อยของชุมชน อีกทั้งเป็นการดำเนินงานโดยยึดถือหลักผลประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าพวกพ้อง สอดคล้องกับหลักการของประชาธิปไตย

2. แผนพัฒนาอำเภอโดยกระบวนการประชาคม เป็นแผนที่สะท้อนความต้องการของประชาชน จึงสามารถแก้ไขปัญหของชุมชนได้ดีกว่าแผนพัฒนาอำเภอที่ทำโดยส่วนราชการ

3. ประชาคมสามารถผลักดัน โครงการต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม โดยการเสนอแผนงาน/โครงการของชุมชนต่อส่วนราชการ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อาทิ องค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาลตำบล

กรอบแนวคิดในการศึกษา

ผู้วิจัยได้นำแนวทางการศึกษาของสำนักยุทธศาสตร์และประเมินผล กรุงเทพมหานคร (2548) มาใช้เป็นหลักในการศึกษาทำความเข้าใจการดำเนินงานประชาคมหมู่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลัง อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล โดยมีองค์ประกอบลักษณะการดำเนินงานที่นำไปสู่ความเข้มแข็ง ดังนี้

1. โครงสร้างขององค์กร
2. การกำหนดวิสัยทัศน์
3. ความโปร่งใส

4. การใช้งบประมาณที่คุ้มค่า
5. การมีส่วนร่วมของสมาชิก
6. การกระจายอำนาจ
7. ส่งเสริมเวทีแห่งการเรียนรู้
8. หลักจริยธรรมและความเอื้ออาทร

บทที่ 3

ระเบียบวิธีการวิจัย

การศึกษาเรื่องลักษณะการดำเนินงานประชาคมหมู่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลัง อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล ผู้วิจัยมีแนวทางดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ มี 4 กลุ่ม ประกอบด้วย

1. บุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นสมาชิกประชาคมหมู่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลัง อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล 6 ประชาคม จำนวน 41 คน
2. กลุ่มอาชีพ/กลุ่มสตรี/กลุ่มแม่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลัง จำนวน 24 กลุ่ม
3. กำนันหรือผู้แทน, ผู้ใหญ่บ้าน 6 หมู่บ้าน จำนวน 6 คน
4. สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเจ๊ะบิลัง หมู่บ้านละ 2 คน จำนวน 12 คน

กลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยได้คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้จากประชากรทั้ง 4 กลุ่ม โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง ได้กลุ่มตัวอย่าง 36 คน ดังนี้

กลุ่มที่ 1 ตัวแทนบุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นสมาชิกประชาคมหมู่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลัง 6 ประชาคม ประชาคมละ 2 คน จำนวน 12 คน โดยคัดเลือกจากสมาชิกประชาคมหมู่บ้านที่ยังคงปฏิบัติหน้าที่อยู่

กลุ่มที่ 2 ตัวแทนกลุ่มอาชีพ/กลุ่มสตรี/กลุ่มแม่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลัง หมู่บ้านละ 2 คน จำนวน 12 คน โดยคัดเลือกจากบุคคลที่มีบทบาทการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอในแต่ละหมู่บ้าน

กลุ่มที่ 3 กำนันหรือผู้แทน, ผู้ใหญ่บ้าน 6 หมู่บ้าน จำนวน 6 คน

กลุ่มที่ 4 ตัวแทนสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเจ๊ะบิลัง 6 หมู่บ้าน หมู่บ้านละ 1 คน จำนวน 6 คน โดยคัดเลือกจากสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเจ๊ะบิลังที่ให้ความร่วมมือในการปฏิบัติงานอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง

และผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 6 กลุ่ม กลุ่มละ 6 คน แต่ละกลุ่มมีองค์ประกอบดังนี้

1. ตัวแทนบุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นสมาชิกของประชาคมหมู่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลัง 2 คน
2. ตัวแทนกลุ่มอาชีพ/กลุ่มสตรี/กลุ่มแม่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลัง 2 คน
3. กำนันหรือผู้แทน, ผู้ใหญ่บ้าน 1 คน
4. ตัวแทนสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเจ๊ะบิลัง 1 คน

ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา

ข้อมูลในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ แบ่งเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) คือ ข้อมูลจากภาคสนาม ซึ่งได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากประชากร 4 กลุ่ม คือ ประชาคมหมู่บ้าน กลุ่มอาชีพ/กลุ่มสตรี/กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มกำนันหรือผู้แทน, ผู้ใหญ่บ้าน และกลุ่มสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเจ๊ะบิลัง โดยใช้แบบสนทนากลุ่ม
2. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ได้แก่ การรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของหน่วยงานของรัฐและเอกชน

เครื่องมือในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้มีเครื่องมือในการวิจัยดังนี้

1. ร่างแนวคำถามสำหรับการสนทนา ประกอบด้วย
 - ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ชื่อ สกุล ตำแหน่งที่ได้รับการแต่งตั้งในหมู่บ้าน และอาชีพ
 - ตอนที่ 2 ลักษณะการดำเนินงานประชาคมหมู่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลัง อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล ประเด็นดังนี้
 1. ที่มาของประชาคมหมู่บ้าน
 2. โครงสร้างการบริหารงานของประชาคมหมู่บ้าน
 3. การกำหนดวิสัยทัศน์ แผนการทำงาน วัตถุประสงค์ และตัวชี้วัดความสำเร็จ
 4. ความโปร่งใสในการบริหารงาน การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร และกลไกการตรวจสอบการดำเนินงาน
 5. การใช้งบประมาณที่คุ้มค่า เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลตามแผนงาน

6. การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินงานของประชาคมทุกขั้นตอน
7. การกระจายอำนาจในการบริหารจัดการองค์กรให้สมาชิกและกรรมการได้ร่วมดำเนินการในบทบาทหน้าที่ที่เหมาะสม
8. ส่งเสริมเวทีแห่งการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาศักยภาพ ความรู้ ความสามารถเพื่อให้ประชาคมมีความเข้มแข็งและมีพลังต่อรองกับสถานการณ์ภายนอก
9. หลักจริยธรรมและความเอื้ออาทร บริหารจัดการประชาคมบนพื้นฐานของความยืดหยุ่น และไม่ยึดมั่นในระเบียบ กติกา มากเกินไปจนทำให้เกิดความขัดแย้งในกลุ่ม
10. ข้อเสนอแนะ
 2. การสนทนากลุ่ม จะใช้การสนทนากลุ่มแบบเจาะจง โดยมีเครื่องมืออุปกรณ์ที่จำเป็นเพื่อช่วยในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ดังนี้
 - 2.1 สมุดบันทึกข้อมูล (Field note)
 - 2.2 เทปบันทึกเสียง
 - 2.3 กล้องบันทึกภาพ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการ ดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสาร ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี จากเอกสาร และงานวิจัยต่าง ๆ เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างกรอบแนวคิดการวิจัย
2. การเก็บข้อมูลภาคสนาม ได้แก่ การสนทนากลุ่มแบบเจาะจง (Focus Group Discussion) จัดประชุมกลุ่มตัวอย่างทั้ง 6 กลุ่ม กลุ่มละ 1 ครั้ง รวม 6 ครั้ง โดยผู้วิจัยได้กำหนดโครงร่างประเด็นการพูดคุยที่สร้างขึ้นอย่างกว้าง ๆ เพื่อความสะดวกเป็นแนวคำถาม (Interview Guide) ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์การดำเนินงานของประชาคมหมู่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลัง อำเภอเมืองสตูล โดยการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารประกอบกับการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มแบบเจาะจง โดยการพรรณนาความ

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การศึกษาเรื่องลักษณะการดำเนินงานประชาคมหมู่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลัง อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะการดำเนินงานประชาคมหมู่บ้านในปัจจุบัน อีกทั้งทำให้ทราบปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการดำเนินงาน การเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้วิธีการสนทนากลุ่มแบบเจาะจง โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างที่แบ่งตามจำนวนหมู่บ้านเป็น 6 กลุ่ม กลุ่มละ 6 คน แต่ละกลุ่มประกอบด้วย ตัวแทนบุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นประชาคมหมู่บ้าน 2 คน ตัวแทนกลุ่มอาชีพ/กลุ่มสตรี/กลุ่มแม่บ้าน 2 คน กำนันหรือผู้แทน, ผู้ใหญ่บ้าน 1 คน และตัวแทนสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเจ๊ะบิลัง 1 คน ผลการศึกษานำเสนอตามลำดับ ดังนี้

ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล

ลักษณะการดำเนินงานประชาคมหมู่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลัง

ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล

การศึกษาลักษณะการดำเนินงานประชาคมหมู่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลัง อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล

ผู้วิจัยได้ทำการสนทนากลุ่มกับกลุ่มตัวอย่างที่เลือกแบบเจาะจงทั้ง 6 กลุ่ม กลุ่มละ 1 ครั้ง รวม 6 ครั้ง กลุ่มตัวอย่างมี 36 คน แยกเป็นกลุ่มละ 6 คน ประกอบด้วย ตัวแทนบุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นสมาชิกประชาคมหมู่บ้าน 2 คน กำนันหรือผู้แทน, ผู้ใหญ่บ้าน 1 คน ตัวแทนกลุ่มอาชีพ/กลุ่มสตรี/กลุ่มแม่บ้าน 2 คน และตัวแทนสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเจ๊ะบิลัง 1 คน รายละเอียดตามภาคผนวก ข

ลักษณะการดำเนินงานประชาคมหมู่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลัง อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล

จากการศึกษาลักษณะการดำเนินงานประชาคมหมู่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลัง อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล รายละเอียดดังนี้

1. ที่มาของประชาคมหมู่บ้าน

ประชาคมหมู่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลัง ไม่ได้เกิดขึ้นจากการรวมตัวกันของประชาชนตามธรรมชาติ แต่เกิดจากการริเริ่มจัดตั้งขององค์การบริหารส่วนตำบลเจ๊ะบิลังเมื่อ พ.ศ. 2543 ตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการวางแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2541 ซึ่งได้กำหนดองค์การการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นในส่วนของประชาคมหมู่บ้านไว้ และกรมการปกครอง สำนักบริหารราชการส่วนท้องถิ่น ได้ชักชวนแนวทางการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น 5 ปี (พ.ศ. 2545-2549) ตามหนังสือด่วนมาก ที่ มท 0313.2/ว 2132 ลงวันที่ 28 กรกฎาคม 2543 ดังนั้น ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลเจ๊ะบิลัง และนายกองค์การบริหารส่วนตำบลเจ๊ะบิลัง ได้ประสานกัน ผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่บ้านจัดประชุมเพื่อคัดเลือกสมาชิกประชาคมหมู่บ้าน โดยเสนอชื่อและตำแหน่งของประชาคมหมู่บ้านเท่านั้น แต่ไม่ได้มีการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับความหมาย บทบาท หน้าที่ของประชาคมหมู่บ้าน การกิจหลักในการแต่งตั้งประชาคมหมู่บ้านคือการเสนอปัญหา ความต้องการในการจัดทำแผนพัฒนา 5 ปี (พ.ศ. 2545-2549) ขององค์การบริหารส่วนตำบลเจ๊ะบิลัง ประชาคมหมู่บ้านไม่ทราบความหมาย บทบาทหน้าที่ และขอบเขตการดำเนินงาน เช่น นายเจ๊ะอาด ใจสมุทร ประชาคมหมู่บ้าน หมู่ที่ 4 พูดว่า “เป้าหมายที่เขาตั้งเข้ามาไม่รู้ว่าเพราะอะไรเหมือนกัน” “เป็นแค่ประชาคมจะทำอะไรได้” นายกอหนิ เหตุญูญัย ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 6 พูดว่า “...เราไม่รู้จักบทบาทหน้าที่...ถ้าบอกก็มาหมด แต่เราไม่รู้ว่าตัวเองมันคืออะไร...” นางเจ๊ะดาห์ หลีเยาว์ กลุ่มออมทรัพย์ หมู่ที่ 6 พูดว่า “ประชาคม บางที่เราไม่รู้บทบาทของประชาคม ทำหน้าที่อะไร หน้าที่เราคืออะไร ทำทางซอหมั๊สยิด นางเจ๊ะหยังไปตรวจหน่อยว่าผ่านไหม ผ่านก็ผ่านไม่รู้ว่าอะไร คือเราไม่รู้ความหมายของประชาคม บทบาทหน้าที่เกี่ยวกับอะไร ถ้าสองสามคนเขาให้ผ่าน อีกคนก็ให้ผ่าน นี่พอผ่านก็ผ่านหมด ทั้งที่ทำมาสามเดือนก็พงนั้นคือเราไม่รู้ความหมายของประชาคม” นอกจากนี้ประชาคมหมู่บ้านยังมีความคิดเห็นว่า องค์การบริหารส่วนตำบลเจ๊ะบิลัง ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ริเริ่มดำเนินการแต่งตั้งประชาคมหมู่บ้าน ไม่ได้ให้ความสำคัญกับประชาคมหมู่บ้านเท่าที่ควร ดังที่ นายสหาก สามะเนี้ยะ ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 3 พูดว่า “มีความสำคัญแต่หน่วยงานที่แต่งตั้งเขาไม่สนใจเท่าไร” นายเจ๊ะอาด ใจสมุทร ประชาคมหมู่บ้าน หมู่ที่ 4 พูดว่า “อบต.ตั้งมาเขาไม่เรียกใช้ก็ไม่รู้จะทำอะไร” การทำงานระหว่างองค์การบริหารส่วนตำบลเจ๊ะบิลังกับประชาคมหมู่บ้าน ไม่ได้มีการชี้แจงทำความเข้าใจในการปฏิบัติงานแต่ละขั้นตอน และไม่มีการพูดคุยถึงปัญหาและอุปสรรคในการประสานงานหรือการดำเนินงานร่วมกัน ทำให้ไม่เกิดสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน ส่งผลให้ประชาคมไม่ค่อยให้ความร่วมมือในเรื่องต่าง ๆ ดังเช่น นายเจ๊ะอาด ใจสมุทร ประชาคมหมู่บ้าน หมู่ที่ 4 พูดว่า “ถ้า

จะให้ อบต.มีบทบาทสำคัญ พอให้ประชาคมเห็นความสำคัญ เขาทำอะไรจะไม่มีภารกิจชี้แจงให้ประชาคมได้รู้ ถ้าเขาจะทำคือมาทำลาย นาน ๆ พอเป็นแบบนี้มีความสำคัญตรงไหน” และนายสุรัชย์ คำท่าคลอง ประชาคม หมู่ที่ 6 พูดว่า “ตรงนี้นะ เรามาพูดกันตรงนี้อีก คือ ยังไงละ งานบางสิ่งบางอย่างนั้นมันไม่ได้มีรูปแบบ มันจะครึ่ง ๆ กลาง ๆ อยู่ ถึงรูปแบบมันไม่มี มันเหมือนกับตัวนี้แหละเมื่อก่อนเริ่มตั้งประชาคม สามสี่หนไม่เป็นไรทางอำเภอ ทางหน่วยโน้นเข้ามาดี แต่พอหลัง ๆ มันเฉยเมยใช้ไหม พอพวกเราประชาคมมันก็เฉยเมยตามผู้นำ ผู้ที่แนะนำมาใช้ไหม มันก็เฉยเมยตาม”

นอกจากนี้ กลุ่มตัวอย่างที่ทำการสนทนาได้มีข้อเสนอแนะให้มีการคัดเลือกและแต่งตั้งประชาคมหมู่บ้านใหม่ กำหนดวาระการดำรงตำแหน่งของประชาคมหมู่บ้าน ดังที่ นางสุริหมัดเส็น กลุ่มสตรีทำขนม หมู่ที่ 1 พูดว่า “ให้เลือกคนใหม่ ถ้าไม่มากก็ตัด ถือว่าคุณสะดวกสิทธิ์” นายสหาก สำมะเนียะ ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 3 “ทางที่ดีแล้ว ปีสักครึ่งเปลี่ยนสักครึ่งหนึ่ง...” นายมุฮัมหมาดราวี มะอาลา ประชาคม หมู่ที่ 5 พูดว่า “ถ้าได้ ถ้าเขาจัดอีกประชาคมนั้น ให้เขาเลือกชุดใหม่มา ให้นายกจัดประชุมใช้ไหมเรื่องประชาคม แต่งตั้งให้ชาวบ้านมาทั้งหมด กับผู้ใหญ่ใช้ไหม ชาวบ้านเลือกใช้ไหม เพราะว่าเป็นมานี้ผมประชาคมนี้เขาตั้งตั้งแต่ อบต.เกิด ไม่รู้กี่ปีแล้ว คิดดูก็สมัยแล้ว สองผู้ใหญ่แล้วใช้ไหม ถึงมันต้องเปลี่ยนคนใหม่” และนายวาฮาบ สาริยะ ประชาคม หมู่ที่ 6 พูดว่า “เราก็คิดเหมือนกันว่า เราควรปรับเปลี่ยนสักที ประชาคมนี้เอาเด็กใหม่ ๆ ที่มีความคิด มีความรู้” ส่วนนายกอหนิ เหตุญุ้ย ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 6 มีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมว่า “คือ ไม่เปลี่ยนก็ได้ แต่ว่าห้าปีมันครบวาระ สี่ปีแบบนี้มาเลือกกันใหม่ ถ้าสมมติว่าประชาคมมันก็ทำงานคืออยู่ มันไม่สมควรเปลี่ยน ก็เสนอขึ้นมาได้อีก” และยังเสนอให้มีการจัดอบรมให้ความรู้แก่ประชาคมหมู่บ้านเกี่ยวกับบทบาท หน้าที่และขอบเขตการดำเนินงานของประชาคมหมู่บ้าน ดังที่ นายกอหนิ เหตุญุ้ย ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 6 พูดว่า “...เพราะฉะนั้นเรื่องนี้มันต้องมีการทำความเข้าใจ อบรมประชาคม อย่างน้อย ๆ ก็จะได้เป็นฐานคอยคัดค้านการคอร์รัปชั่นอะไรต่าง ๆ ได้ ไม่ใช่ที่เราปล่อยให้มันอ่อนไปทุกเรื่อง”

สรุปจากผลการศึกษาที่มาของประชาคมหมู่บ้าน ปรากฏว่า ประชาคมหมู่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลัง เป็นประชาคมที่มาจากการจัดตั้งโดยหน่วยงานของรัฐ ปัญหาที่พบคือประชาคมหมู่บ้านไม่ทราบความหมาย บทบาทหน้าที่ และขอบเขตการดำเนินงาน จึงทำให้ไม่มีหลักเกณฑ์และทิศทางในการปฏิบัติงานที่ชัดเจน และมีข้อเสนอแนะให้มีการคัดเลือกและแต่งตั้งประชาคมใหม่พร้อมกำหนดวาระการดำรงตำแหน่ง จัดให้มีการอบรมให้ความรู้แก่ประชาคมหมู่บ้าน

เกี่ยวกับบทบาท หน้าที่ ขอบเขตการดำเนินงาน และให้มีการบูรณาการการดำเนินงานระหว่าง องค์การบริหารส่วนตำบลเจ๊ะบิลังและประชาคมหมู่บ้านให้มากขึ้น

2. โครงสร้างการบริหารงานของประชาคมหมู่บ้าน

จากการศึกษาการจัดโครงสร้างการบริหารงานของประชาคมหมู่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลัง อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล ปรากฏว่า

โครงสร้างของประชาคมหมู่บ้าน หมู่ที่ 1 บ้านฉลุง มีองค์ประกอบของประชาคมหมู่บ้าน ดังนี้ มีสมาชิก จำนวน 7 คน เป็นคณะกรรมการประจำหมู่บ้าน หมู่ที่ 1 จำนวน 5 คน ไม่มี ตำแหน่งในหมู่บ้าน จำนวน 2 คน และมีการระบุตำแหน่งประธาน เลขานุการ และประชาสัมพันธ์ได้ ส่วนตำแหน่งอื่น ๆ ไม่มี

โครงสร้างของประชาคมหมู่บ้าน หมู่ที่ 2 บ้านเจ๊ะบิลัง มีองค์ประกอบของประชาคมหมู่บ้าน ดังนี้ มีสมาชิก จำนวน 6 คน เป็นคณะกรรมการประจำหมู่บ้าน หมู่ที่ 2 จำนวน 3 คน เป็นสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 2 คน และเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 1 คน และมีการระบุตำแหน่งประธาน และเลขานุการ ได้ ส่วนตำแหน่งอื่น ๆ ไม่มี

โครงสร้างของประชาคมหมู่บ้าน หมู่ที่ 3 บ้านปาเต๊ะ มีองค์ประกอบของประชาคมหมู่บ้าน ดังนี้ มีสมาชิก จำนวน 7 คน เป็นผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 1 คน เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 1 คน ที่เหลืออีก 5 คน ไม่มีตำแหน่งในหมู่บ้าน และมีการระบุตำแหน่งประธาน และเลขานุการ ได้ ส่วนตำแหน่งอื่น ๆ ไม่มี

โครงสร้างของประชาคมหมู่บ้าน หมู่ที่ 4 บ้านบันนังปูเลา มีองค์ประกอบของประชาคมหมู่บ้าน ดังนี้ มีสมาชิก จำนวน 7 คน เป็นผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 1 คน เป็นอิหม่าม จำนวน 1 คน ที่เหลืออีก 5 คน เป็น คณะกรรมการประจำหมู่บ้าน หมู่ที่ 4 และมีการระบุตำแหน่งประธาน เลขานุการ และตรวจสอบ ได้ ส่วนตำแหน่งอื่น ๆ ไม่มี

โครงสร้างของประชาคมหมู่บ้าน หมู่ที่ 5 บ้านกาลันยัตัน มีองค์ประกอบของประชาคมหมู่บ้าน ดังนี้ มีสมาชิก จำนวน 6 คน เป็น คณะกรรมการประจำหมู่บ้าน หมู่ที่ 4 จำนวน 4 คน เป็นกลุ่มแม่บ้าน จำนวน 2 คน และมีการระบุตำแหน่งประธาน เลขานุการ ประชาสัมพันธ์และ เจริญญิก ได้ ส่วนตำแหน่งอื่น ๆ ไม่มี

โครงสร้างของประชาคมหมู่บ้าน หมู่ที่ 6 บ้านปาเต๊ะเหนือ มีองค์ประกอบของประชาคมหมู่บ้าน ดังนี้ มีสมาชิก จำนวน 8 คน เป็น คณะกรรมการประจำหมู่บ้าน หมู่ที่ 6 จำนวน 3 คน เป็นกลุ่มอาชีพ จำนวน 2 คน เป็น อสม.จำนวน 1 คน และไม่มีตำแหน่งใน

หมู่บ้าน จำนวน 2 คน และมีภาระบุตำแหน่งประธาน และเลขานุการ ได้ ส่วนตำแหน่งอื่น ๆ ไม่มี

จากการศึกษาลักษณะการจัด โครงสร้างการบริหารงานของประชาคมหมู่บ้านในตำบล เจ๊ะบิลัง อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล ปรากฏว่า สมาชิกประชาคมหมู่บ้านมีเพียง 5-8 คน และประชาคมหมู่บ้าน หมู่ที่ 1 สามารถระบุตำแหน่ง ประธาน เลขานุการ และประชาสัมพันธ์ได้ ประชาคมหมู่บ้าน หมู่ที่ 4 สามารถระบุตำแหน่งประธาน เลขานุการ และตรวจสอบ ได้ ประชาคมหมู่บ้าน หมู่ที่ 5 สามารถระบุตำแหน่งประธาน เลขานุการ ประชาสัมพันธ์และเหรียญกษาปณ์ได้ ส่วนประชาคมหมู่บ้าน หมู่ที่ 2 ประชาคมหมู่บ้าน หมู่ที่ 3 และประชาคมหมู่บ้าน หมู่ที่ 6 ระบุได้เพียงตำแหน่งประธานและเลขานุการเท่านั้น

สรุปประเด็น โครงสร้างของประชาคมหมู่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลัง อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล โดยปกติแล้ว การดำเนินงานประชาคมหมู่บ้านควรมีการกำหนดองค์ประกอบและโครงสร้างของประชาคมให้ชัดเจนตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการวางแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2541 ซึ่งได้กำหนดองค์การการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นในส่วนของประชาคมหมู่บ้านไว้ว่าองค์ประกอบของประชาคมหมู่บ้าน จะต้องประกอบด้วยตัวแทนฝ่ายบริหาร ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลในหมู่บ้านทุกคณะกรรมการหมู่บ้าน 3 คน กับตัวแทนฝ่ายกลุ่มประชาชน ควรมีตัวแทนจากกลุ่มต่าง ๆ ได้แก่ ผู้แทนกลุ่มอาชีพทุกกลุ่ม ผู้แทนกลุ่มเกษตรกร/เกษตรกรก้าวหน้า ประชาชนหมู่บ้าน ผู้แทนกลุ่มแม่บ้าน พระที่ชาวบ้านศรัทธา ครูโรงเรียนในหมู่บ้าน 1 คน อสม. อาสาสมัครพัฒนาชุมชน อาสาสมัครประชาสัมพันธ์ สมาชิก อปพร. สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัด (ที่มีที่อยู่ในหมู่บ้าน) ผู้แทนธุรกิจเอกชนที่อยู่ในหมู่บ้าน องค์กรพัฒนาเอกชน ฯลฯ และจำนวนสมาชิกประชาคมหมู่บ้าน จำนวน 5-10% ของจำนวนประชากรในหมู่บ้าน ประธานและเลขานุการ เลือกจากผู้แทนฝ่ายกลุ่มประชาชน จะเห็นได้ว่าจำนวนสมาชิกของประชาคมหมู่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลัง มีเพียง 5-8 คนเท่านั้น ส่วนใหญ่ประธานเลือกจากผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งเป็นตัวแทนฝ่ายบริหาร องค์ประกอบของสมาชิกประชาคมไม่ได้มีความหลากหลาย ครอบคลุมกลุ่มต่าง ๆ ในหมู่บ้าน ตามที่ระเบียบกระทรวงมหาดไทยข้างต้นกำหนด ดังจะเห็นได้จากการที่นายรุสมะหาด ผู้ใหญ่ บ้าน หมู่ที่ 4 พูดว่า “...ตั้งประชาคมต้องเรียกมาประชุมทั้งหมด แต่ตั้งแค่ห้าคน...” นาย กอหนิ เหนงนุ้ย ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 6 พูดว่า “5-10% ของเราประชากร 600 กว่าคน ก็ประมาณ 30” “30-60 คือถ้าเป็นแบบนั้นก็โอเคมันชัดเจน อย่างน้อย ๆ ก็ใน 60 คนนั้น สามารถ

ทำประชามได้ใช้ใหม่ มันมีเกณฑ์หลัก ๆ ครอบคลุม” จึงไม่สามารถที่จะจัดระบบการดำเนินงานประชามหมู่บ้านได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. การกำหนดวิสัยทัศน์ แผนการทำงาน วัตถุประสงค์ และตัวชี้วัดความสำเร็จของงาน

จากการศึกษาการกำหนดวิสัยทัศน์ รวมไปถึงแผนการทำงาน วัตถุประสงค์ และตัวชี้วัดความสำเร็จของงานของประชามหมู่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลัง อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล ปรากฏว่า ประชามหมู่บ้านไม่มีการกำหนดวิสัยทัศน์ แผนการทำงาน วัตถุประสงค์ และตัวชี้วัดความสำเร็จของงาน เช่น นายอัสดลี หลงจี ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 2 บอกว่า “ไม่มี ไม่เคยมีอะไร” และนายสหาก สามีเนาะ ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 3 ยืนยันว่า “ไม่มี” นายมุฮัมหมัดราวี มะอาลา ประชาม หมู่ที่ 5 ยืนยันว่า “ไม่มี” และนายกอหนิ เหตุญูญัย ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 6 ก็บอกว่า “ไม่ ไม่มี” พร้อมทั้งมีข้อเสนอแนะให้ประชามหมู่บ้านแต่ละหมู่บ้านควรมีการวางแผน การกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจให้ชัดเจน เพื่อให้มีทิศทางในการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรม ดังที่ นายกอหนิ เหตุญูญัย ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 6 พูดว่า “ปรับใหม่ มีแผน มีระเบียบของประชาม มีวิสัยทัศน์ของหมู่บ้าน...”

สรุปประเด็นการกำหนดวิสัยทัศน์ แผนการทำงาน วัตถุประสงค์ และตัวชี้วัดความสำเร็จของงานของประชามหมู่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลัง อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล ซึ่งปกติประชาสังคม จะต้องมีการกำหนดวิสัยทัศน์ร่วมกัน ความเป็นกลุ่มที่มีจิตสำนึกนั้นมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมองเห็นอนาคตข้างหน้าร่วมกัน รู้และเข้าใจร่วมกัน ทำกิจกรรมร่วมกัน (วรรณ พงษ์, 2550) จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น ประชามหมู่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลัง ถึงแม้จะมีการแต่งตั้งประชามแต่ละหมู่บ้าน แต่ไม่มีการกำหนดวิสัยทัศน์ ไม่มีแผนการทำงาน ไม่มีวัตถุประสงค์และตัวชี้วัดความสำเร็จของงานเหมือนกันทุกประชาม

4. ความโปร่งใสในการบริหารงาน การรับรู้ข้อมูลข่าวสารของการบริหารจัดการ และกลไกการตรวจสอบ

จากการศึกษาความโปร่งใสในการบริหารงาน การรับรู้ข้อมูลข่าวสารของการบริหารจัดการ และกลไกการตรวจสอบ ปรากฏว่าลักษณะการดำเนินงานของประชามหมู่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลัง ในส่วนของประชามหมู่บ้านมีความโปร่งใสในการบริหารงาน เช่น นายรุสมะหาด ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 4 พูดถึงความโปร่งใสในการบริหารงานว่า “มีอะไรก็บอกในมัสยิด แต่จะพูดมาตรงนั้นไม่ได้ บอกว่าจะประชุมตรงไหน เรียกชาวบ้าน เรียกกรรมการมัสยิดมา เรียก

ทุกฝ่ายมา มาโหวตเสียงว่าจะเอาอะไร ทำแบบไหน พอได้เสียงส่วนมากแล้วก็ไม่มีปัญหา เรื่องทุกเรื่องเราทำเองไม่ได้ทั้งหมด ต้องฟังเสียงประชาชน” แต่มีปัญหาการแบ่งพรรคแบ่งพวก ภายในหมู่บ้านบางหมู่บ้าน เช่น การแบ่งฝ่ายระหว่างประชาคมหมู่บ้านกับฝ่ายปกครอง ดังที่ นายศรีไกรแก้ว ประชาคม หมู่ที่ 1 กล่าวว่า “คือยกตัวอย่างง่าย ๆ คือ...ไม่ร่วมมือกัน แบ่งฝ่าย...” “ด้านนี้ต้องการทำนั่น ด้านนั้นต้องการทำนี่ นี่ต่างคนต่างทำต่างคนต่างอยู่ เราจะรู้อะไร” นายเจ๊ะเดช สะหมัด ประชาคม หมู่ที่ 1 บอกว่า “บ้านเราสโตนันน์ กำนันนั้นก็จะทำอะไรก็ทำ เขาไม่ต้องการเรา” การแบ่งฝ่ายระหว่างฝ่ายปกครองกับฝ่ายท้องถิ่น ดังที่ นายอัสดลี หลังจิ ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 2 พูดว่า “ที่ทำอยู่คงไม่มีการแก้ไขอะไรอีกแล้ว ถ้าได้ทำประชาคมก็ดี แต่เขาไม่ได้ทำหนังสือแจ้ง แอบทำคนเดียว นายก (นายกเทศมนตรี) ทำคนเดียวทุกอย่าง” เรื่องของการรับรู้ข้อมูลข่าวสารมีการประชาสัมพันธ์น้อยมาก ทำให้การรับรู้ข้อมูลข่าวสารของการบริหารจัดการไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ดังที่ นายประพันธ์ ศรีรอด สมาชิกสภา อบต.เจ๊ะบิลัง หมู่ที่ 2 พูดว่า “การประชาสัมพันธ์มันก็มี แต่ว่าไม่มาก ปัญหาว่างบอื่นมาใช้ไหม บางทีเขามาเขาประสานกันเองไป บางส่วน บางโครงการ ประสานงานกันเอง...” “ระดับผู้นำบางทีก็ 모르เรื่อง” นายสหาก สามีเนาะ ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 3 บอกว่า “...วันที่เขามาแจกข่าวสาร คนนั้นว่าเขาไม่ได้บอก คนนั้นบอกพวกเราเขาไม่ได้บอก...นั่นระดับประชาคมด้วยกัน บางคนเขาก็เห็นว่า เออ เขาได้กันเราก็ได้กัน ทีนี้ไม่รู้ว่าเขาไม่บอกหรือว่าเขาลืมไปหรือ ก็บอกไม่ได้...คือการประชาสัมพันธ์ไม่ถึง” ด้านกลไกการตรวจสอบ ปรากฏว่า ประชาคมหมู่บ้าน ไม่มีกลไกที่สมาชิกสามารถตรวจสอบได้ เช่น นายสหาก สามีเนาะ ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 3 พูดว่า “ไม่ตรวจสอบเลย เขาบอกว่าเซ็นก็เซ็นเท่านั้นแหละ” นายสุรชัย คำท่าคลอง ประชาคม หมู่ที่ 6 พูดว่า “ไม่มี” ซึ่งเป็นผลมาจากประชาคมหมู่บ้านที่ได้รับการแต่งตั้งไม่ได้มีความหลากหลายในสาขาอาชีพ เช่น กรณีได้รับการแต่งตั้งให้เป็นคณะกรรมการตรวจงานจ้าง โครงการก่อสร้างถนน ประชาคมหมู่บ้านไม่ได้มีความรู้เกี่ยวกับงานก่อสร้าง จึงไม่สามารถที่จะตรวจสอบการดำเนินงานได้ ดังที่ นายสหาก สามีเนาะ ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 3 พูดว่า “...ดูแบบแปลนออกใหม่ พอดูไม่ออกแสดงว่าตรวจสอบไม่ได้ เหมือนเขาทำท่อน้ำแบบนี้ ทำคูน้ำ คือคูน้ำเขาจะใช้ยังไง เหล็กขนาดไหน พอไปดูแบบแปลนแล้วอ่านไม่ออก คือ ประชาคมส่วนใหญ่แต่งตั้งมาเพื่อมาปรึกษาหารือกันได้ จะไปตรวจสอบนั้น ตรวจสอบนี่ โครงการที่เขาทำมานั้น บางคนก็ 모르เรื่อง”

สรุปในประเด็นความโปร่งใสในการบริหารงาน สมาชิกได้รับข้อมูลข่าวสารของการบริหารจัดการและมีกลไกในการตรวจสอบ ซึ่งสำนักยุทธศาสตร์และประเมินผล กรุงเทพมหานคร (2548) ได้กล่าวถึงความเข้มแข็งของประชาคมไว้ในประเด็นของปัจจัยความสำเร็จในการ

พัฒนาประชาคมว่า ประชาคมควรมีการจัดองค์กรและการบริหารงานที่ดี มีความเป็นอิสระ โปร่งใส ตรวจสอบได้ มีโครงสร้างการทำงานชัดเจน และมีการจัดสรรบทบาทหน้าที่ของ สมาชิกอย่างเหมาะสม และระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการวางแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2541 ได้กำหนดบทบาทประชาคมหมู่บ้านให้เป็นองค์กรตรวจสอบ การดำเนินงานตามโครงการและรายงานองค์กรบริหารส่วนตำบล/อำเภอ ทำหน้าที่คอยตรวจสอบปัญหาที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านและรายงานให้ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบเพื่อแก้ไขได้ทันที่ ดังนั้น จะเห็นได้ว่าประชาคมหมู่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลัง มีความโปร่งใสในการบริหารงาน แต่อาจมีการ แบ่งพรรคแบ่งพวกในการดำเนินงาน ซึ่งเป็นปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการ ทำให้ยาก ต่อการประสานงาน การปฏิบัติงานเป็นไปลักษณะต่างคนต่างทำ ไม่ได้มีการบูรณาการร่วมกัน แต่จะเลือกปฏิบัติในการแบ่งปันผลประโยชน์ ไม่มีความทั่วถึงและเป็นธรรม ซึ่งอาจก่อให้เกิด ความขัดแย้งขึ้นภายในหมู่บ้านได้ การประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารอาจมีปัญหายุ่งยากคือการ ประชาสัมพันธ์ไม่ทั่วถึง ประชาคมหมู่บ้านไม่มีกลไกหรือมาตรการในการตรวจสอบ ทั้ง ๆ ที่ ทราบปัญหาและอุปสรรคในเรื่องการตรวจสอบ แต่ก็ไม่มีการหาวิธีการ แนวทาง ในการกำหนด กลไกหรือมาตรการในการตรวจสอบการดำเนินงานด้านต่าง ๆ

5. การใช้งบประมาณอย่างคุ้มค่า เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลตามแผนงาน

จากการศึกษาเกี่ยวกับการใช้งบประมาณให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลตามแผนงานของประชาคมหมู่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลัง อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล ปรากฏว่า ประชาคมหมู่บ้านไม่มีงบประมาณเป็นของตัวเอง ต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ด้วย ทุนส่วนตัวทุกครั้ง เช่น นายอัสดลี หลังจิ ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 2 พูดว่า “ค่ากาแฟ ค่าอะไรก็ไม่มีเลย ตรงนั้น ของเอง ค่าตรงนั้นเราก็ไม่มีเหมือนกัน ไปเรียกชาวบ้านมามาก ๆ ก็ต้องใช้จ่ายมาก” นายรุส มะหาด ผู้ใหญ่ บ้าน หมู่ที่ 4 พูดว่า “ใช้งบส่วนตัวของประธานเอง” และนายกอหนี่ เหตุญ นุ้ย ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 6 “ไม่มีงบประมาณ” แต่บางกิจกรรม โครงการที่ดำเนินการในพื้นที่ที่ไม่ จำเป็นต้องใช้งบประมาณก็มีเช่นกัน ดังที่ นายอัสดลี หลังจิ ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 2 พูดว่า “ปลูก ต้นไม้ให้ความร่วมมือดีให้บอกถ้าได้ไปนอกบ้านยิ่งดี แต่เราไม่มีงบประมาณที่จะพาไปดูงาน ไปเที่ยวนอกบ้านให้จึ้นรถไป เราไม่มีงบ ค่าใช้จ่ายตรงนั้น ค่ารถ ค่าอะไรไม่มีตรงนั้น เราไม่ สามารถ เราทำไม่ได้ตรงนั้น เราต้องพาไปปลูกป่าในบ้าน เราไปป่าโกงกาง จะมีกิจกรรมพวก นักศึกษามหาวิทยาลัยมาบ่อย ราชภัฏอะไรพวกนี้ เรารวมของชาวบ้าน เรารอบอกชาวบ้านไปรวม ตรงนั้น” และได้มีข้อเสนอแนะในเรื่องงบประมาณ ดังเช่น นายวีระชาติ ละอองพันธุ์ ประชาคม

หมู่ที่ 2 เสนอว่า “ถ้า อบต.มีส่วนที่บที่สนับสนุนมาทางนี้ได้บ้างก็ได้เหมือนกัน ในการจัดทำประชาคมอะไร การวางแผนตำบล”

สรุปประเด็นเกี่ยวกับการใช้งบประมาณเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลตามแผนงานของประชาคมหมู่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลัง อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล ถึงแม้ว่าจะมีจัดตั้งประชาคมหมู่บ้าน แต่ประชาคมหมู่บ้านไม่มีงบประมาณเป็นของตัวเอง ซึ่งสำนักยุทธศาสตร์และประเมินผลกรุงเทพมหานคร (2548) ได้กล่าวไว้ว่า ความสำเร็จในการพัฒนาประชาคมที่เกี่ยวกับภาวะความเป็นผู้นำ ซึ่งเป็นแกนประสานหลักในการจูงประกายความคิดของชุมชนสามารถทำงานได้โดยไม่กระทบต่อสภาพทางเศรษฐกิจของครอบครัว อีกทั้งครอบครัวเห็นคุณค่าและให้การสนับสนุนต่อสิ่งที่ทำ จะเห็นได้ว่าการบริหารจัดการภายในของประชาคมหมู่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลัง สำหรับการเรียกประชุมประชาคมหรือการดำเนินกิจกรรมแต่ละครั้งส่วนใหญ่ประธานประชาคมหรือบางหมู่บ้านผู้ใหญ่บ้านที่เป็นผู้ดำเนินการเรียกประชุมหรือดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ จะเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายเองทั้งหมดซึ่งจะมีผลกระทบต่อสภาพทางการเงินของผู้นำดังกล่าว ซึ่งถือเป็นปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน และในส่วนของประชาคมหมู่บ้านเองก็ไม่มีกิจกรรมใด ๆ ที่เป็นการรวมกลุ่มกันเพื่อให้มีการรวบรวมงบประมาณเพื่อการบริหารจัดการของประชาคม อีกทั้งไม่มีหน่วยงานใดสนับสนุนในด้านงบประมาณให้กับประชาคมหมู่บ้าน และยังสามารถเสนอแนะให้องค์การบริหารส่วนตำบลเจ๊ะบิลังสนับสนุนงบประมาณสำหรับการดำเนินงานของประชาคม

6. ส่งเสริมให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของประชาคมทุกขั้นตอน

จากการศึกษาเกี่ยวกับการส่งเสริมให้สมาชิกประชาคมหมู่บ้านมีส่วนร่วมในการดำเนินงานทุกขั้นตอนของประชาคมหมู่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลัง อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล ปรากฏว่า ประชาคมหมู่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลัง ไม่มีการส่งเสริมให้สมาชิกประชาคมเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของประชาคมทุกขั้นตอนอย่างต่อเนื่องจนทำให้ประชาคมเกิดความไม่แน่ใจในสถานะการเป็นประชาคมของตนเอง เช่น นายเจ๊ะอาด ใจสมุทร ประชาคม หมู่ที่ 4 พูดว่า “ปีสองปีแรกประสานงานพอใช้ได้ พอหลัง ๆ เราก็ถามว่าเขายกเลิกแล้วยังประชาคมนี้” และได้เสนอแนะให้ประชาคมหมู่บ้านมีการประชุมโดยองค์การบริหารส่วนตำบลเจ๊ะบิลังเป็นผู้ดำเนินการเรียกประชุมประชาคมหมู่บ้าน ดังที่ นายศรี ไกรแก้ว ประชาคม หมู่ที่ 1 พูดว่า “... ต้องให้ อบต.ทำหนังสือ ให้ประชุมสองเดือนครั้ง” นายสุรชัย คำท่าคลอง เลขานุการประชาคม หมู่ที่ 6 พูดว่า “ให้ทาง อบต.เรียกประชุมประชาคมมั่ง นี่ไม่เลยไม่เรียกเข้าไปประชุมเลย”

สรุปประเด็นจากการศึกษาเกี่ยวกับการส่งเสริมให้สมาชิกประชาคมหมู่บ้านได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของประชาคมทุกชั้นตอนนั้น ซึ่งสำนักยุทธศาสตร์และประเมินผล กรุงเทพมหานคร (2548) ได้กล่าวไว้ในประเด็น ความสำเร็จในการพัฒนาประชาคม ขึ้นอยู่กับกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกชั้นตอนตั้งแต่กระบวนการร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมตัดสินใจ และการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนาประชาคม ควรสนับสนุนให้เกิดเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกัน พร้อมทั้งหนุนเสริมบทบาทประชาคมในการค้นหาประเด็นร่วม และร่วมเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริงผ่านกิจกรรมขนาดเล็กที่ใช้งบประมาณไม่มากให้เกิดผลสำเร็จเพื่อสร้างความเชื่อมั่นและเป็นแบบอย่างที่ดีในการขยายผล แต่หากต้องการให้เกิดผลอย่างต่อเนื่อง ควรมุ่งส่งเสริมให้เกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่น คำนึงถึงรากเหง้าและเอกลักษณ์ของท้องถิ่นเชื่อมโยงสู่คนรุ่นใหม่ ในความเป็นจริงประชาคมหมู่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลังไม่มีการส่งเสริมให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของประชาคมทุกชั้นตอนตามที่กำหนดในแต่ละภารกิจ/กิจกรรม

7. การกระจายอำนาจในการบริหารจัดการองค์กรให้สมาชิกและกรรมการได้ร่วมดำเนินการในบทบาทหน้าที่ที่เหมาะสม

จากการศึกษาเกี่ยวกับการกระจายอำนาจในการบริหารจัดการองค์กรให้สมาชิกและกรรมการได้ร่วมดำเนินการในบทบาทหน้าที่ที่เหมาะสมของประชาคมหมู่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลัง อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล ปรากฏว่า ประชาคมหมู่บ้านไม่มีการกระจายอำนาจในการบริหารจัดการองค์กรให้สมาชิกและกรรมการได้ร่วมดำเนินการในบทบาทหน้าที่ที่เหมาะสม เนื่องจากขาดการประสานงานกันภายในประชาคมหมู่บ้านและสมาชิกบางคนยุติบทบาทของการเป็นประชาคม ไม่ว่าจะด้วยสาเหตุการไม่ทราบบทบาทหน้าที่ของประชาคม การย้ายที่อยู่ การประกอบอาชีพนอกพื้นที่ เป็นต้น เช่น นายประพันธ์ ศรีรอด สมาชิกสภา อบต. หมู่ที่ 5 พูดว่า “... คือบางคนที่มีเขาไม่ทำ บางทีชื่อมีเข้าตัวไม่มี เลยไม่ประสานงานกัน ประชาคมก็มีสองคนผมว่ามันก็จบ จะทำอะไรสักทีมันก็ยาก” นายกอหนี เหตุฉนุ้ย ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 6 พูดว่า “ตอนหลังวาทาเป็นทั้งประธาน เป็นทั้งเลขา เป็นทั้งกรรมการประชาคม” และต้องการให้องค์การบริหารส่วนตำบลเจ๊ะบิลัง จัดทำระเบียบประชาคมหมู่บ้าน กำหนดภารกิจ บทบาท หน้าที่ และความสำคัญของประชาคม ดังที่ นายกอหนี เหตุฉนุ้ย ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 6 พูดว่า “อบต.ต้องวางกรอบเอง ปรับปรุงใหม่ ร่างออกมาเป็นระเบียบเลยว่าด้วยประชาคม เราจะใช้วาระและมอบหมายภารกิจหลัก ว่าประชาคมมีหน้าที่ภารกิจอะไรมั่ง นั่นข้อหนึ่งให้รู้ชัดเจน”

สรุปประเด็นเกี่ยวกับการกระจายอำนาจในการบริหารจัดการองค์กรให้สมาชิกและกรรมการได้ร่วมดำเนินการในบทบาทหน้าที่ที่เหมาะสม ตามที่สำนักยุทธศาสตร์และประเมินผลกรุงเทพมหานคร (2548) ได้กล่าวไว้ว่าปัจจัยของความสำเร็จในการพัฒนาประชาคมจะต้องมีการจัดองค์กรและการบริหารงานที่ดี ความเป็นอิสระ มีโครงสร้างการทำงานชัดเจน และมีการจัดสรรบทบาทหน้าที่ของสมาชิกอย่างเหมาะสม แต่ประชาคมหมู่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลังไม่มีการกระจายอำนาจในการบริหารจัดการองค์กรให้สมาชิกและกรรมการได้ร่วมดำเนินการในบทบาทหน้าที่ที่เหมาะสม จึงทำให้ประชาคมหมู่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลังไม่มีความเข้มแข็ง ขาดความร่วมมือร่วมใจในการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ในหมู่บ้าน มีเพียงสมาชิกบางคนที่ยังคงปฏิบัติหน้าที่ประชาคมหมู่บ้านเท่านั้น พร้อมทั้งต้องการให้มีการจัดทำระเบียบว่าด้วยประชาคมหมู่บ้าน กำหนดภารกิจ บทบาทหน้าที่ของประชาคมให้ชัดเจน

8. ส่งเสริมให้เกิดเวทีแห่งการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาศักยภาพ ความรู้ความสามารถ เพื่อให้ประชาคมมีความเข้มแข็งและมีพลังต่อรองกับสถานการณ์ภายนอก

จากการศึกษาเกี่ยวกับการส่งเสริมให้เกิดเวทีแห่งการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาศักยภาพ ความรู้ความสามารถ เพื่อให้ประชาคมมีความเข้มแข็งและมีพลังต่อรองกับสถานการณ์ภายนอกของประชาคมหมู่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลัง อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล ปรากฏว่าประชาคมหมู่บ้านไม่มีการส่งเสริมให้เกิดเวทีแห่งการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาศักยภาพ ความรู้ความสามารถ เพื่อให้ประชาคมมีความเข้มแข็งและมีพลังต่อรองกับสถานการณ์ภายนอก เช่น นายอาด หมันเร๊ะ ประชาคมหมู่บ้าน หมู่ที่ 3 พูดว่า“ไม่มี เวทีชาวบ้านยังไม่มี” และเห็นด้วยที่จะให้มีการส่งเสริมเวทีแห่งการเรียนรู้ เช่น นายยูโซบ หลังป่าป็น สมาชิกสภา อบต.หมู่ที่ 3 พูดว่า “ที่จริงน่าจะรวมกลุ่มกันไปดูงาน” และนายสุรชัย คำท่าคลอง ประชาคมหมู่บ้าน หมู่ที่ 6 พูดว่า “ได้อะไรมา มั่ง มาดูการพัฒนาบ้านเราเป็นยังงัยมั่ง อยากได้แบบนั้นแหละ” และ “แบบนั้นดีสิ ให้ทาง อบต. ทางปลัด นายก เรียกมาประชุมว่าให้นำความรู้แบบนั้น ความรู้แบบนี้มาช่วยเหลือตรงนั้น”

สรุปประเด็นการส่งเสริมให้เกิดเวทีแห่งการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาศักยภาพ ความรู้ความสามารถ เพื่อให้ประชาคมมีความเข้มแข็งและมีพลังต่อรองกับสถานการณ์ภายนอก ตามที่สำนักยุทธศาสตร์และประเมินผลกรุงเทพมหานคร (2548) ได้กล่าวไว้ว่า การมีเวทีเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ และพัฒนาศักยภาพของชุมชน ตลอดจนการเคารพความคิดเห็นซึ่งกันและกัน แม้จะเป็นความเห็นที่แตกต่าง โดยมีการผสมผสานความคิดและผลักดัน

ให้เกิดรูปธรรมที่ทุกฝ่ายยอมรับร่วมกัน ซึ่งตามความเป็นจริงประชามหมู่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลัง ไม่มีกิจกรรมที่จะส่งเสริมให้เกิดเวทีแห่งการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาศักยภาพ ความรู้ ความสามารถเพื่อให้ประชามมีความเข้มแข็งและมีพลังต่อรองกับสถานการณ์ภายนอกได้

9. หลักจริยธรรมและความเอื้ออาทรบริหารจัดการประชามบนพื้นฐานของความยึดหยุ่น และไม่ยึดมั่นในระเบียบ กติกา มากเกินไปจนทำให้เกิดความขัดแย้งในกลุ่ม

จากการศึกษาเกี่ยวกับการใช้หลักจริยธรรมและความเอื้ออาทรบริหารจัดการประชามบนพื้นฐานของความยึดหยุ่น และไม่ยึดมั่นในระเบียบ กติกา มากเกินไปจนทำให้เกิดความขัดแย้งในกลุ่มของประชามหมู่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลัง อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล ปรากฏว่าประชามหมู่บ้านยังคงทำงานด้วยความเอื้ออาทรต่อกัน มีความยึดหยุ่นและไม่ยึดมั่นในระเบียบ กติกา มากเกินไปจนเกิดความขัดแย้งกันเองในกลุ่มประชามด้วยกันโดยคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวมที่จะได้รับ เช่น นายสุรชัย คำท่าคลอง ประชามหมู่ที่ 6 พูดว่า “ไม่ขัดแย้ง บางทีวาทาหาว่าบังเหล็บทำอันนี้ละ ทำเลววาทาหา บางทีผู้ใหญ่ว่าเอานะ ก็เอา จบ ทำยังงี้ก็ได้ให้มันได้อยู่ในหมู่บ้านหรือก ให้เจริญในหมู่บ้านตามใจอะไรเขาให้มา เอาทั้งนั้น”

สรุปประเด็นการใช้หลักจริยธรรมและความเอื้ออาทรบริหารจัดการประชามบนพื้นฐานของความยึดหยุ่น และไม่ยึดมั่นในระเบียบ กติกา มากเกินไปจนทำให้เกิดความขัดแย้งในกลุ่ม ซึ่งชูชัย ศุภวงศ์ (2540) ให้ความหมายของ “ประชาสังคม” ว่า หมายถึง การที่ผู้คน สังคม สภาพการณ์ หรือสภาพปัญหาในสังคมที่สลับซับซ้อนยากแก่การแก้ไขรวมตัวกันโดยมีวัตถุประสงค์ร่วมกันในการนำไปสู่การก่อจิตสำนึก (Civic Consciousness) ร่วมกันเป็นกลุ่มหรือองค์กร (Civic Group) ทั้งภาครัฐและภาคธุรกิจเอกชนหรือภาคสังคม (ประชาชน) ในลักษณะเป็นทุนร่วมกัน เพื่อแก้ปัญหา หรือกระทำการบางอย่างเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ด้วยความรัก ความสมานฉันท์เอื้ออาทรต่อกันภายในระบบการบริหารจัดการ โดยมีการเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย

จะเห็นได้ว่าประชามหมู่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลังจะไม่มี ความขัดแย้งกันเนื่องจากมองเห็นผลประโยชน์ที่ส่วนรวมจะได้รับมากกว่าประโยชน์ส่วนตน

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่องลักษณะการดำเนินงานของประชาคมหมู่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลัง อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล มีวัตถุประสงค์ในการวิจัยคือ เพื่อศึกษาลักษณะการดำเนินงานประชาคมหมู่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลัง อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา จำนวน 36 คน แบ่งออกเป็น 6 กลุ่ม ตามจำนวนหมู่บ้าน แต่ละกลุ่มประกอบด้วย ตัวแทนบุคคลซึ่งได้รับการแต่งตั้งให้เป็นสมาชิกประชาคมหมู่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลัง 2 คน ตัวแทนกลุ่มอาชีพ/กลุ่มสตรี/กลุ่มแม่บ้าน 2 คน กำนันหรือผู้ใหญ่บ้าน 1 คน และตัวแทนสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล 1 คน เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสนทนา ทำการสนทนากลุ่มแบบเจาะจง กลุ่มละ 1 ครั้ง รวม 6 ครั้ง ใช้ประเด็นในการสนทนาที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นอย่างกว้าง ๆ เป็นแนวคำถาม

สรุปผลการวิจัย

ลักษณะการดำเนินงานประชาคมหมู่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลัง อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล

จากการศึกษาลักษณะการดำเนินงานประชาคมหมู่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลัง อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล ตามแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของประชาคมของสำนักยุทธศาสตร์และประเมินผล กรุงเทพมหานคร (2548) ดังนี้

1. ที่มาของประชาคมหมู่บ้าน

ประชาคมหมู่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลัง เป็นประชาคมที่มาจากการจัดตั้งโดยหน่วยงานของรัฐ ตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการวางแผนพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2541 โดยที่ประชาคมหมู่บ้านที่ได้รับการแต่งตั้งจะไม่ทราบความหมาย บทบาทหน้าที่ และขอบเขตการดำเนินงาน จึงทำให้ไม่มีหลักเกณฑ์และทิศทางในการปฏิบัติงานที่ชัดเจน

2. โครงสร้างการบริหารงานของประชาคมหมู่บ้าน

ประชาคมหมู่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลังยังไม่มีโครงสร้างที่ชัดเจน จำนวนสมาชิกของแต่ละประชาคม มีเพียง 5-8 คนเท่านั้น ส่วนใหญ่ประธานเลือกจากผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งเป็นตัวแทนฝ่ายบริหาร องค์ประกอบของสมาชิกประชาคมไม่ได้มีความหลากหลาย ครอบคลุมกลุ่มต่าง ๆ ในหมู่บ้าน ตาม

ที่ระเบียบกระทรวงมหาดไทยข้างต้นกำหนดจึงไม่สามารถที่จะจัดระบบการดำเนินงานประชาคมหมู่บ้านได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. การกำหนดวิสัยทัศน์ แผนการทำงาน วัตถุประสงค์ และตัวชี้วัดความสำเร็จของงาน

ประชาคมหมู่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลัง ไม่ได้มีการกำหนดวิสัยทัศน์ ไม่มีแผนการทำงาน ไม่มีวัตถุประสงค์และตัวชี้วัดความสำเร็จของงานเหมือนกันทุกประชาคม จึงทำให้การดำเนินงานประชาคมหมู่บ้านไม่มีกรอบในการดำเนินงาน ไม่มีการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมต่าง ๆ ไม่เป็นไปตามบทบาทหน้าที่ที่กำหนดไว้

4. ความโปร่งใสในการบริหารงาน การรับรู้ข้อมูลข่าวสารของการบริหารจัดการ และกลไกการตรวจสอบ

ประชาคมหมู่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลัง มีความโปร่งใสในการบริหารงาน การประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารอาจมีปัญหอยู้ง้าง คือ การประชาสัมพันธ์ไม่ทั่วถึง ประชาคมหมู่บ้านไม่มีกลไกหรือมาตรการในการตรวจสอบ ทั้ง ๆ ที่ทราบปัญหาและอุปสรรคในเรื่องการตรวจสอบ แต่ก็ไม่มีวิธีการ แนวทาง ในการกำหนดกลไกหรือมาตรการในการตรวจสอบการดำเนินงานด้านต่าง ๆ

5. การใช้งบประมาณอย่างคุ้มค่า เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลตามแผนงาน

ประชาคมหมู่บ้านไม่มีงบประมาณเป็นของตัวเอง ส่วนใหญ่ประธานประชาคมหรือบางหมู่บ้านผู้ใหญ่บ้านที่เป็นผู้ดำเนินการเรียกประชุมหรือดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ จะเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายเองทั้งหมดซึ่งจะมีผลกระทบต่อสภาพทางการเงินของผู้นำดังกล่าว และในส่วนของประชาคมหมู่บ้านเองก็ไม่มีกิจกรรมใด ๆ ที่เป็นการรวมกลุ่มกันเพื่อให้มีการรวบรวมงบประมาณเพื่อการบริหารจัดการของประชาคม อีกทั้งไม่มีหน่วยงานใดสนับสนุนในด้านงบประมาณให้กับประชาคมหมู่บ้าน

6. ส่งเสริมให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของประชาคมทุกชั้นตอน

ประชาคมหมู่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลัง ไม่มีการส่งเสริมให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของประชาคมทุกชั้นตอนตามที่กำหนดในแต่ละภารกิจ/กิจกรรม

7. การกระจายอำนาจในการบริหารจัดการองค์กรให้สมาชิกและกรรมการได้ร่วมดำเนินการในบทบาทหน้าที่ที่เหมาะสม

ประชาคมหมู่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลังไม่มีการกระจายอำนาจในการบริหารจัดการองค์กรให้สมาชิกและกรรมการได้ร่วมดำเนินการในบทบาทหน้าที่ที่เหมาะสม จึงทำให้ประชาคมหมู่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลังไม่มีความเข้มแข็ง ขาดความร่วมมือร่วมใจในการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ในหมู่บ้านมีเพียงสมาชิกบางคนที่ยังคงปฏิบัติหน้าที่ประชาคมหมู่บ้านเท่านั้น

8. ส่งเสริมให้เกิดเวทีแห่งการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาศักยภาพ ความรู้ความสามารถ เพื่อให้ประชาคมมีความเข้มแข็งและมีพลังต่อรองกับสถานการณ์ภายนอก

ประชาคมหมู่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลังไม่มีกิจกรรมที่จะส่งเสริมให้เกิดเวทีแห่งการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาศักยภาพ ความรู้ความสามารถเพื่อให้ประชาคมมีความเข้มแข็งและมีพลังต่อรองกับสถานการณ์ภายนอกได้

9. หลักจริยธรรมและความเอื้ออาทรบริหารจัดการประชาคมบนพื้นฐานของความยืดหยุ่นและไม่ยึดมั่นในระเบียบ กติกา มากเกินไปจนทำให้เกิดความขัดแย้งในกลุ่ม

ประชาคมหมู่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลังจะไม่มี ความขัดแย้งกันเนื่องจากมองเห็นผลประโยชน์ที่ส่วนรวมจะได้รับมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาลักษณะการดำเนินงานประชาคมหมู่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลัง อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ที่มาของประชาคมหมู่บ้าน

ประชาคมหมู่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลัง เป็นประชาคมที่มาจากการแต่งตั้งโดยหน่วยงานของรัฐ ตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการวางแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2541 อีกทั้งไม่ทราบความหมาย บทบาทหน้าที่ และขอบเขตการดำเนินงานที่แท้จริง จึงทำให้ไม่มีหลักเกณฑ์และทิศทางในการปฏิบัติงานที่ชัดเจน ซึ่งจะเห็นได้ว่าการผลักดันให้เกิดประชาคมโดยหน่วยงานของรัฐนั้น อาจส่งผลให้ประชาคมนั้น ๆ มีการรวมตัวกันแบบหลวม ๆ ซึ่งไม่ตรงกับ ความหมายที่แท้จริงของประชาคม ส่งผลให้ประชาคมสูญสลายไปในที่สุด ซึ่งความหมายที่แท้จริง

ของประชาสังคม จะต้องมีความเป็นธรรมชาติที่มีใช้การแต่งตั้ง จัดตั้งประชาสังคม เป็นองค์กรของสังคมที่อยู่นอกเหนือจากการควบคุมของรัฐ ประชาสังคมต้องเกิดขึ้นบนเงื่อนไขของสำนึกที่จะดำเนินกิจกรรมร่วมกัน บนพื้นฐานของการเติบโตไปอย่างเป็นธรรมชาติ การเกิดและเติบโตขึ้นอย่างเป็นธรรมชาติย่อมจะเป็นเรื่องพิสูจน์ถึงระดับแห่งสำนึกของความเป็นพลเมืองแสดงศักยภาพในการร่วมแก้ปัญหาที่ซับซ้อนของชุมชนหรือท้องถิ่นได้ (วรรณ พงษ์, 2550) และจากการแต่งตั้งประชาคมหมู่บ้าน องค์กรบริหารส่วนตำบลเจ็ดบั้ง ไม่ได้เข้าไปช่วยเหลือ สนับสนุนการดำเนินงานของประชาคมเพื่อส่งเสริมให้เกิดความเข้มแข็งตั้งแต่เริ่มต้น ทำให้ประชาคมหมู่บ้านไม่สามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของยงยุทธ โคดม (2545) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องบทบาทขององค์กรบริหารส่วนตำบลต่อการเสริมสร้างความเป็นประชาคมตำบลกรณีศึกษา ประชาคมตำบลหนองแฝก อำเภอสาร์ภักดิ์ จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ปรากฏว่าองค์กรบริหารส่วนตำบลหนองแฝกได้เข้าไปมีบทบาทต่อการเสริมสร้างความเป็นประชาคมตำบลหลายประการด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของการเข้าไปริเริ่มหรือจัดตั้งประชาคมตำบลขึ้นมา การจัดรูปแบบการบริหารและโครงสร้างองค์กรให้กับประชาชนหรือการมีส่วนช่วยเหลือในการสนับสนุนการดำเนินงานแก่ประชาคมตำบลในรูปแบบต่าง ๆ กัน เป็นต้นว่าบทบาทต่าง ๆ เหล่านี้ นับว่ามีส่วนต่อการส่งเสริมความเป็นประชาคมตำบลหรือรูปแบบการทำงานกันระหว่างกันระหว่างรัฐกับประชาชนได้เกิดขึ้น และจากบทบาทของ อบต.ที่ผ่านมา มีส่วนช่วยให้ทั้ง อบต.และประชาชนได้เข้ามาเรียนรู้ถึงรูปแบบการทำงานแบบประชาคมที่ดีขึ้น ถึงแม้ว่าบางครั้งจะประสบปัญหาในการทำงานระหว่างกันบ้าง แต่ก็เป็นการส่งเสริมให้ประชาชนได้เข้ามาเรียนรู้ถึงรูปแบบในการทำงานร่วมกัน และประชาชนส่วนใหญ่มีแนวโน้มเห็นด้วยต่อบทบาทขององค์กรบริหารส่วนตำบล ที่ได้เข้าไปมีส่วนต่อการเสริมสร้างความเป็นประชาคมตำบลหนองแฝกที่ผ่านมา

2. โครงสร้างการบริหารงานของประชาคมหมู่บ้าน

ประชาคมหมู่บ้านในตำบลเจ็ดบั้งยังไม่มีโครงสร้างที่ชัดเจน จำนวนสมาชิกของแต่ละประชาคม มีเพียง 5-8 คนเท่านั้น ส่วนใหญ่ประธานประชาคมเลือกจากผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งเป็นตัวแทนฝ่ายบริหาร องค์กรประกอบของสมาชิกประชาคมไม่ได้มีความหลากหลาย ครอบคลุมกลุ่มต่าง ๆ ในหมู่บ้าน ตามที่ระเบียบกระทรวงมหาดไทยกำหนด จึงไม่สามารถที่จะจัดระบบการดำเนินงานประชาคมหมู่บ้านได้อย่างมีประสิทธิภาพ การแต่งตั้งประชาคมหมู่บ้านในตำบลเจ็ดบั้งจึงไม่สอดคล้องกับหลักเกณฑ์ของกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการวางแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2541 ซึ่งได้กำหนดเกี่ยวกับประชาคมหมู่บ้านไว้ ดังนี้

1. องค์ประกอบของประชาคมหมู่บ้าน

- ตัวแทนฝ่ายบริหาร ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลในหมู่บ้านทุกคน กรรมการหมู่บ้าน 3 คน

- ตัวแทนฝ่ายกลุ่มประชาชน ควรมีตัวแทนจากกลุ่มต่าง ๆ ได้แก่ ผู้แทนกลุ่มอาชีพทุกกลุ่ม ผู้แทนกลุ่มเกษตรกร/เกษตรกรก้าวหน้า ปราชญ์หมู่บ้าน ผู้แทนกลุ่มแม่บ้าน พระที่ชาวบ้านศรัทธา ครูโรงเรียนในหมู่บ้าน 1 คน อสม. สมาชิก อปพร. อาสาสมัครพัฒนาชุมชน อาสาสมัครประชาสัมพันธ์ สมัชชากล้องการบริหารส่วนจังหวัด (ที่มีที่อยู่อาศัยในหมู่บ้าน) ผู้แทนธุรกิจเอกชนที่อยู่ในหมู่บ้าน องค์กรพัฒนาเอกชน ฯลฯ

2. จำนวนสมาชิกประชาคมหมู่บ้าน จำนวน 5-10% ของจำนวนประชากรในหมู่บ้าน

3. ประธานและเลขานุการ เลือกจากผู้แทนฝ่ายกลุ่มประชาชน

3. การกำหนดวิสัยทัศน์ แผนการทำงาน วัตถุประสงค์ และตัวชี้วัดความสำเร็จของงาน

ประชาคมหมู่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลัง ไม่ได้มีการกำหนดวิสัยทัศน์ ไม่มีแผนการทำงาน ไม่ได้กำหนดวัตถุประสงค์และตัวชี้วัดความสำเร็จของงาน จึงทำให้การดำเนินงานประชาคมหมู่บ้านไม่มีกรอบในการดำเนินงาน ไม่มีการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมต่าง ๆ ให้เป็นไปตามบทบาทหน้าที่ที่กำหนดไว้ ซึ่งจริง ๆ แล้วในการดำเนินงานของประชาคมหมู่บ้านจำเป็นต้องมีวิสัยทัศน์ แผนการทำงาน วัตถุประสงค์ และตัวชี้วัดความสำเร็จของงาน เพื่อเป็นกรอบและทิศทางในการดำเนินงาน และมีรูปแบบการทำงานที่ชัดเจน สามารถติดตามและประเมินผลการดำเนินงานได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ วรรณฯ พลเดช (2550) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของประชาสังคมว่า จะต้อง มีวิสัยทัศน์ร่วมกัน ความเป็นกลุ่มที่มีจิตสาธารณะนั้นมีความจำเป็นอย่างยิ่ง มองเห็นอนาคตข้างหน้าร่วมกัน รู้และเข้าใจร่วมกัน ทำกิจกรรมร่วมกัน

4. ความโปร่งใสในการบริหารงาน การรับรู้ข้อมูลข่าวสารของการบริหารจัดการ และกลไกการตรวจสอบ

ประชาคมหมู่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลัง มีความโปร่งใสในการบริหารงาน ซึ่งตรงกับองค์ประกอบของการจัดเวทีประชาคมของกองราชการส่วนตำบล กรมการปกครอง (2543) ได้กล่าวไว้ว่า องค์ประกอบของการจัดเวทีประชาคมที่คืบหน้าต้องประกอบด้วยมีวัตถุประสงค์ของการจัดประชาคมที่ชัดเจน ว่าจัดเพื่ออะไร จัดไปทำไม และจะเอาผลที่ได้จากการประชาคมนั้นไปทำอะไร ควรมีการชี้แจงวัตถุประสงค์ของการจัดประชาคมอย่างตรงไปตรงมาโดยไม่มีประเด็นซ่อนเร้น

การประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารอาจมีปัญหาอยู่บ้าง คือ มีการประชาสัมพันธ์ไม่ทั่วถึง เนื่องจากไม่มีโครงสร้างที่ชัดเจน จึงไม่สามารถกำหนดบทบาทของสมาชิกเพื่อปฏิบัติหน้าที่ตามตำแหน่งที่ได้รับมอบหมาย รูปแบบการดำเนินงานไม่มีความต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับปัจจัยความสำเร็จในการพัฒนาประชาคมของสำนักยุทธศาสตร์และประเมินผลกรุงเทพมหานคร (2548) เกี่ยวกับการสร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนาประชาคม มีหลักการที่สำคัญที่ควรคำนึงถึง คือ การให้ข้อมูลข่าวสารของประชาคมและกิจกรรมอย่างชัดเจนและต่อเนื่อง

ประชาคมหมู่บ้านไม่มีกลไกหรือมาตรการในการตรวจสอบ ทั้งที่ประชาคมทราบปัญหาและอุปสรรคเรื่องการตรวจสอบ แต่ไม่มีการหาวิธีการ แนวทาง ในการกำหนดกลไกหรือมาตรการในการตรวจสอบการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ทั้งที่ประชาคมมีหน้าที่โดยตรงในการเป็นองค์กรตรวจสอบในเรื่องต่าง ๆ ดังที่กระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการวางแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2541 ได้กำหนดบทบาทประชาคมหมู่บ้านไว้ว่า เป็นองค์กรตรวจสอบการดำเนินงานตามโครงการและรายงานองค์การบริหารส่วนตำบล/อำเภอ ทำหน้าที่คอยตรวจสอบปัญหาที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านและรายงานให้ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบเพื่อแก้ไขได้ทันที่ นำปัญหาในหมู่บ้านไปหารือในที่ประชุมประชาคม เป็นเวทีให้ความเห็นกับหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับปัญหาสำคัญ เช่น นาุ้ง ยาเสพติด การตลาดของผลผลิตการเกษตร การท่องเที่ยวในพื้นที่ เป็นต้น

5. การใช้งบประมาณอย่างคุ้มค่า เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลตามแผนงาน

ประชาคมหมู่บ้านไม่มีงบประมาณเป็นของตนเอง ส่วนใหญ่ประชาชนประชาคมหรือบางหมู่บ้านผู้ใหญ่บ้านที่เป็นผู้ดำเนินการเรียกประชุมหรือดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ จะเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายเองทั้งหมดซึ่งจะมีผลกระทบต่อสภาพทางการเงินของผู้นำดังกล่าว และประชาคมหมู่บ้านไม่มีกิจกรรมใด ๆ ที่เป็นการรวมกลุ่มกันเพื่อให้มีการรวบรวมงบประมาณเพื่อการบริหารจัดการของประชาคม อีกทั้งไม่มีหน่วยงานใดสนับสนุนในด้านงบประมาณให้กับประชาคมหมู่บ้าน ซึ่งสอดคล้องกับประเด็นต่าง ๆ เกี่ยวกับประชาคมในงานวิจัยของ นงนุช เครือศรี (2552) ที่ได้กล่าวถึงประชาคมในส่วนที่เกี่ยวกับงบประมาณ คือ ประชาคมไม่มีงบประมาณเฉพาะที่จะใช้เป็นค่าตอบแทนหรือค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ให้แก่สมาชิกของชุมชนที่มาร่วมคิดร่วมทำในเวทีประชาคม แต่ข้อเสนอที่ได้จากการคิดร่วมกันของประชาคมมี 3 ลักษณะ คือ หนึ่ง เป็นข้อเสนอที่ประชาคมสามารถทำตัวเองโดยไม่ต้องใช้เงิน หรือ สอง เป็นข้อเสนอที่ประชาคมทำได้ แต่ต้องขอความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น หรือ สาม เป็นข้อเสนอที่ประชาคมไม่สามารถทำเองได้ ต้องให้ส่วนราชการหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทำให้ ข้อเสนอข้อสองและข้อสามนี้อาจได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์กร

ปกครองส่วนท้องถิ่น ส่วนราชการ ภาคเอกชน องค์กรต่างประเทศ โดยขึ้นอยู่กับข้อเสนอของประชาคมว่ามีความสอดคล้องกับเงื่อนไขของหน่วยงานที่จะให้การสนับสนุนได้หรือไม่เพียงใด

6. ส่งเสริมให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของประชาคมทุกชั้นตอน

ประชาคมหมู่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลังไม่มีการส่งเสริมให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของประชาคมทุกชั้นตอนตามที่กำหนดในแต่ละภารกิจ/กิจกรรม เช่น กรณีการประชุมประชาคมการจัดทำแผนพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบลเจ๊ะบิลัง หากมีการส่งเสริมให้ร่วมและเห็นความสำคัญของการเป็นคณะกรรมการพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คณะกรรมการสนับสนุนการจัดทำแผนพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และคณะกรรมการติดตามและประเมินผลแผน และเข้าร่วมเวทีประชาคมเพื่อกำหนดประเด็นปัญหา ความต้องการของชุมชนทุกชั้นตอนอย่างสม่ำเสมอ ผลประโยชน์ก็จะเกิดแก่ชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของอลงกรณ์ ปราบไพรี (2545) ได้ทำการศึกษาเรื่องการจัดทำแผนพัฒนาอำเภอ 5 ปี (พ.ศ. 2545-2549) โดยกระบวนการประชาคม: กรณีศึกษา อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า แผนพัฒนาอำเภอที่จัดทำโดยกระบวนการประชาคม เป็นแผนที่สะท้อนปัญหาและความต้องการของประชาชน และสามารถแก้ไขปัญหของชุมชนได้ดีกว่าแผนพัฒนาอำเภอรูปแบบเดิมที่จัดทำโดยภาครัฐ โดยมีเหตุผลดังนี้

1. สมาชิกประชาคมส่วนใหญ่เห็นว่า ประชาคมคือองค์กรที่เป็นเสมือนตัวแทนของประชาชนส่วนใหญ่ในชุมชน จึงสามารถรับฟังความคิดเห็นของประชาชนส่วนใหญ่ โดยไม่ละเลยต่อเสียงส่วนน้อยของชุมชน อีกทั้งเป็นการดำเนินงานโดยยึดถือหลักผลประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าพวกพ้อง สอดคล้องกับหลักการของประชาธิปไตย

2. แผนพัฒนาอำเภอโดยกระบวนการประชาคม เป็นแผนที่สะท้อนความต้องการของประชาชน จึงสามารถแก้ไขปัญหของชุมชนได้ดีกว่าแผนพัฒนาอำเภอที่ทำโดยส่วนราชการ

3. ประชาคมสามารถผลักดันโครงการต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม โดยการเสนอแผนงาน/โครงการของชุมชนต่อส่วนราชการ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อาทิ องค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาลตำบล

7. การกระจายอำนาจในการบริหารจัดการองค์กรให้สมาชิกและกรรมการได้ร่วมดำเนินการในบทบาทหน้าที่ที่เหมาะสม

ประชาคมหมู่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลังไม่มีการกระจายอำนาจในการบริหารจัดการองค์กรให้สมาชิกและกรรมการได้ร่วมดำเนินการในบทบาทหน้าที่ที่เหมาะสม จึงทำให้ประชาคมหมู่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลังไม่มีความเข้มแข็ง ขาดความร่วมมือร่วมใจในการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ในหมู่บ้านมี

เพียงสมาชิกบางคนที่ยังคงปฏิบัติหน้าที่ที่ประชามหมุ่มบ้านเท่านั้น ซึ่งสอดคล้องกับประเด็นต่าง ๆ เกี่ยวกับประชามในงานวิจัยของ นงนุช เครือศรี (2552) ว่า ชุมชนเป็นของสมาชิกทุกคนในชุมชน เมื่อมีสถานการณ์หรือปัญหาใดก็ย่อมเป็นทั้งสิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ โดยชอบของสมาชิกหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชนทุกคนมาร่วมกันคิด ร่วมกันทำ โดยมีประชามเป็นที่ให้โอกาสแก่สมาชิกของชุมชนมีส่วนร่วมกันแสดงความคิดเห็น ตัดสินใจและลงมือทำในเรื่องต่าง ๆ ที่ตรงกับความต้องการของชุมชน ด้วยความเชื่อมั่นว่าสมาชิกทุกคนสามารถคิด ได้ทำเป็นถ้าเปิดโอกาสให้สมาชิกได้แสดงความสามารถ

8. ส่งเสริมให้เกิดเวทีแห่งการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาศักยภาพ ความรู้ความสามารถ เพื่อให้ประชามมีความเข้มแข็งและมีพลังต่อรองกับสถานการณ์ภายนอก

ประชามหมุ่มบ้านในตำบลเจ๊ะบิลัง ไม่มีกิจกรรมที่จะส่งเสริมให้เกิดเวทีแห่งการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาศักยภาพ ความรู้ความสามารถเพื่อให้ประชามมีความเข้มแข็งและมีพลังต่อรองกับสถานการณ์ภายนอกได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ บัณฑูร ประดิษฐ์สุวรรณ (2544) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของประชามในจังหวัดนครสวรรค์ พบว่า การเสริมสร้างความเข้มแข็งของประชาม ประชาชนและผู้เกี่ยวข้องจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องของประชามและจะต้องมีการสร้างจิตสำนึกให้กับประชาชน เห็นความสำคัญในการร่วมแก้ไขปัญหาของชุมชน ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน เกิดจากการที่ประชาชนและผู้เกี่ยวข้องยังขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในเรื่องประชาสังคม และการดำเนินงานเสริมสร้างความเข้มแข็งของประชามในอนาคตเป็นสิ่งจำเป็นและจะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

9. หลักจริยธรรมและความเอื้ออาทรบริหารจัดการประชามบนพื้นฐานของความยืดหยุ่นและไม่ยึดมั่นในระเบียบ กติกา มากเกินไปจนทำให้เกิดความขัดแย้งในกลุ่ม

ประชามหมุ่มบ้านในตำบลเจ๊ะบิลัง ไม่มีความขัดแย้งกันในเรื่องของการดำเนินงาน เนื่องจากมองเห็นผลประโยชน์ที่ส่วนรวมจะได้รับมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว ซึ่งตรงกับแนวคิดของ ประเวศ วะสี (2539) ที่ได้ให้ความหมายว่า “ประชาม” หมายถึง การที่ประชาชนจำนวนหนึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีอุดมคติร่วมกันหรือมีความเชื่อร่วมกันในบางเรื่อง มีการติดต่อสื่อสารกัน หรือมีการรวมกลุ่มกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีความรัก มีมิตรภาพ มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติบางสิ่งบางอย่าง และมีการจัดการในระดับกลุ่ม

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาลักษณะการดำเนินงานประชาคมหมู่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลัง อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล ในครั้งนี้ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

ข้อเสนอแนะเพื่อการดำเนินงาน

1. ควรมีการคัดเลือกและแต่งตั้งประชาคมหมู่บ้านขึ้นมาใหม่ตามหลักเกณฑ์ที่กระทรวงมหาดไทยกำหนด โดยมีโครงสร้างขององค์กรที่ชัดเจน
2. ควรมีการจัดทำระเบียบว่าด้วยประชาคมหมู่บ้าน กำหนดภารกิจ บทบาท หน้าที่ ความรับผิดชอบ และขอบเขตของประชาคมหมู่บ้านให้ชัดเจน พร้อมทั้งกำหนดวาระในการดำรงตำแหน่ง และจัดประชุมอย่างน้อยเดือนละหนึ่งครั้ง
3. ควรส่งเสริมให้ประชาคมหมู่บ้านมีการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจให้ชัดเจน เพื่อให้มีทิศทางในการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรม พร้อมทั้งมีการวางแผนงาน กำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จของงาน และกำหนดกลไกในการตรวจสอบ
4. ควรมีการอบรมให้ความรู้แก่ประชาคมหมู่บ้าน เพื่อส่งเสริมให้มีการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ และส่งเสริมความเข้มแข็งต่อไป
5. องค์กรบริหารส่วนตำบล ควรสนับสนุนและส่งเสริมประชาคมหมู่บ้าน ทั้งด้านการอบรมให้ความรู้ ด้านระบบการบริหารจัดการ ด้านวัสดุอุปกรณ์ และด้านงบประมาณ

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างประชาคมที่เกิดจากการรวมตัวกันตามธรรมชาติกับประชาคมที่เกิดจากการแต่งตั้งของหน่วยงานของรัฐ ว่ามีปัจจัยสำคัญใดบ้างที่มีผลต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งประชาคมนอกเหนือไปจากงานวิจัยนี้ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาและเสริมสร้างความเข้มแข็งต่อไป
2. ควรศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลกับบทบาทการส่งเสริมความเข้มแข็งประชาคมหมู่บ้าน เพื่อเป็นแนวทางให้องค์การบริหารส่วนตำบลดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องต่อไป

บรรณานุกรม

สารนิพนธ์

- นงนุช เครือศรี. 2552. การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการประชาคมหมู่บ้านด้านพัฒนา
โครงสร้างพื้นฐาน ตำบลตลาดขวัญ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่. การค้นคว้าอิสระ
รัฐศาสตรมหาบัณฑิต : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- บัณฑิตุร ประดิษฐ์สุวรรณ. 2544. ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของ
ประชาสังคมในจังหวัดนครสวรรค์. การค้นคว้าแบบอิสระ รัฐศาสตรมหาบัณฑิต :
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ทิพย์ภาเวชช์ ณ เชียงใหม่. 2547. การมีส่วนร่วมของประชาคมในการดำเนินงานขององค์การบริหาร
ส่วนตำบล: กรณีศึกษา องค์การบริหารส่วนตำบลสันพระเนตร อำเภอสันทราย จังหวัด
เชียงใหม่. การค้นคว้าแบบอิสระ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเมือง
: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ภาวนียา ไชยคำ. 2549. ความพร้อมของประชาคมหมู่บ้านในการจัดทำแผนพัฒนาตำบล: กรณีศึกษา
อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่. การค้นคว้าแบบอิสระ รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต :
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เลิศศักดิ์ สุจินดา. 2549. ความร่วมมือของประชาชนในกระบวนการประชาคมในพื้นที่ตำบลแม่แตง
อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่. การค้นคว้าแบบอิสระ รัฐศาสตรมหาบัณฑิต: มหาวิทยาลัย
เชียงใหม่.

วิทยานิพนธ์

- จิราภรณ์ แซ่หลี่. 2549. กระบวนการเกิดผู้นำเพื่อการพัฒนาชุมชน: กรณีศึกษาผู้ที่ได้รับรางวัลคนดี
ศรีสังคมในจังหวัดสงขลา. วิทยานิพนธ์ รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต : มหาวิทยาลัย
สงขลานครินทร์.
- ชมพูนุช ประจักษ์สุนทร. 2549. การก่อตัวและกระบวนการประชาสังคม: กรณีศึกษาชุมชนคีรีวง
ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตร
มหาบัณฑิต : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

- ประกาศรี สุทธิวานิช. 2543. นายอำเภอกับการส่งเสริมกระบวนการประชาคมในการจัดทำกรอบ
แผนพัฒนาอำเภอ 5 ปี: ศึกษากรณีนายอำเภอที่เข้าอบรมหลักสูตรนักปกครองระดับสูง รุ่น
ที่ 40. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐศาสตร์) : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- พรพินิตา มุจลินทโมลี. 2548. กระบวนการจัดการปัญหากับความเข้มแข็งของชุมชน. วิทยานิพนธ์
ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาจากระบบ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วรรณภา พลเดช. 2550. องค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมกิจกรรมของประชาคมใน
ชุมชน อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขา
วิชาพัฒนศึกษา กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ขงยุทธ โคดม. 2547. บทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลต่อการเสริมสร้างความเป็นประชาคม
ตำบล: กรณีศึกษา ประชาคมตำบลหนองแฝก อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์
รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการเมืองและการปกครอง : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

หนังสือ

- กระทรวงมหาดไทย. 2548. ระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการจัดทำแผนพัฒนาองค์กรปกครอง
ส่วนท้องถิ่น พ.ศ.2541. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ.
- กองราชการส่วนตำบล กรมการปกครอง. 2543. แนวทางการปฏิบัติงานของสภาตำบลและองค์การ
บริหารส่วนตำบล ประจำปี 2543. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อาสาธาภิษาคินแดน.
- กองวิชาการและแผนงาน กรมการปกครอง. 2544. ประชาคม พลังแผ่นดิน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
อาสาธาภิษาคินแดน.
- บงกช สุทัศน์ ณ อยุธยา. “ประชาสังคม กุญแจสำคัญในการพัฒนาประเทศ”. วารสารการพัฒนา
ท้องถิ่น. ปีที่ 4 กันยายน-ธันวาคม 2552.
- พีรพล ไตรทศวิทย์. 2544. กระบวนการประชาคมกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน. คำ
บรรยายโครงการสัมมนาเชิงปฏิบัติการประธานประชาคมหมู่บ้านเพื่อการเสริมสร้างความ
เข้มแข็งของชุมชน โดยกระบวนการประชาคม ประจำปี 2544. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อาสา
ธาภิษาคินแดน.
- สำนักยุทธศาสตร์และประเมินผล กรุงเทพมหานคร. 2548. การศึกษาแนวทางการพัฒนาการมีส่วน
ร่วมของประชาคมเพื่อกรุงเทพฯ เมืองน่าอยู่อย่างยั่งยืน. กรุงเทพฯ : บริษัทธรรมดาเพลส
จำกัด.

สื่อออนไลน์

<http://library1.nida.ac.th>

<http://www.dopa.go.th>

<http://www.ldj.in.th>

<http://www.nesdb.go.th>

<http://www.riclib.nrct.go.th>

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แบบสนทนากลุ่ม

เรื่อง ลักษณะการดำเนินงานประชาคมหมู่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลัง อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล

คำชี้แจง

แบบสนทนาชุดนี้ เป็นแบบสนทนากลุ่มมีโครงสร้าง สำหรับการวิจัยเพื่อการค้นคว้าแบบอิสระ ของนักศึกษาระดับปริญญาโท คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เพื่อศึกษาลักษณะการดำเนินงานประชาคมหมู่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลัง อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล

แบบสนทนาชุดนี้มี 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล

ตอนที่ 2 ลักษณะการดำเนินงานประชาคมหมู่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลัง อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล

แบบสนทนากลุ่ม

เรื่อง ลักษณะการดำเนินงานประชาคมหมู่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลัง อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล

1. ชื่อ..... สกกุล.....
ตำแหน่ง.....
อาชีพ.....
2. ชื่อ..... สกกุล.....
ตำแหน่ง.....
อาชีพ.....
3. ชื่อ..... สกกุล.....
ตำแหน่ง.....
อาชีพ.....
4. ชื่อ..... สกกุล.....
ตำแหน่ง.....
อาชีพ.....
5. ชื่อ..... สกกุล.....
ตำแหน่ง.....
อาชีพ.....
6. ชื่อ..... สกกุล.....
ตำแหน่ง.....
อาชีพ.....

ตอนที่ 2 ลักษณะการดำเนินงานประชาคมหมู่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลัง อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล

1. ท่านทราบหรือไม่ว่าประชาคมหมู่บ้านมีที่มาอย่างไร
2. ท่านคิดว่าประชาคมหมู่บ้านของท่านมีโครงสร้างขององค์กร/คณะทำงานที่ชัดเจนหรือไม่
3. ประชาคมหมู่บ้านของท่านมีการกำหนดวิสัยทัศน์ของประชาคม การจัดทำแผนการทำงาน การกำหนดวัตถุประสงค์และตัวชี้วัดความสำเร็จของงานหรือไม่ เพราะอะไร
4. ท่านคิดว่าประชาคมหมู่บ้านของท่านมีความโปร่งใสในการบริหารงานหรือไม่
5. ประชาคมหมู่บ้านมีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนในพื้นที่ทราบและเข้าใจถึงโครงการ/กิจกรรมที่จะดำเนินการหรือไม่ อย่างไร
6. ประชาคมหมู่บ้านมีการควบคุม ตรวจสอบการดำเนินงานของโครงการ/กิจกรรมต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอหรือไม่ เพราะอะไร
7. ประชาคมหมู่บ้านมีการประเมินผลการดำเนินงาน โครงการ/กิจกรรมต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องหรือไม่
8. การจัดกิจกรรม/โครงการต่าง ๆ มีการใช้งบประมาณอย่างคุ้มค่า เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลตามแผนงานหรือไม่
9. ประชาคมหมู่บ้านมีการส่งเสริมให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของประชาคมทุกขั้นตอนหรือไม่
10. ประชาคมหมู่บ้านมีการกระจายอำนาจในการบริหารจัดการองค์กรให้สมาชิกและกรรมการได้ร่วมดำเนินการในบทบาทที่เหมาะสมหรือไม่
11. ประชาคมหมู่บ้านได้มีการส่งเสริมให้เกิดเวทีแห่งการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาศักยภาพความรู้ ความสามารถเพื่อให้ประชาคมมีความเข้มแข็งและมีพลังต่อรองกับสถานการณ์ภายนอกหรือไม่ อย่างไร
12. ประชาคมหมู่บ้านได้ใช้หลักความเอื้ออาทร บริหารจัดการประชาคมบนพื้นฐานของความยืดหยุ่น และไม่ยึดมั่นในระเบียบ กติกา มากเกินไปจนทำให้เกิดความขัดแย้งในกลุ่มหรือไม่
13. ข้อเสนอแนะ

ภาคผนวก ข
ข้อมูลประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ข้อมูลประชากรในตำบลเจ๊ะบิลัง

ตาราง 1 หมู่บ้านและจำนวนประชากรในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลเจ๊ะบิลัง

ชื่อหมู่บ้าน/ชุมชน	จำนวนประชากร			จำนวน ครัวเรือน
	ชาย	หญิง	รวม	
หมู่ที่ 1 บ้านฉลุง	1,002	996	1,998	524
หมู่ที่ 2 บ้านเจ๊ะบิลัง (บางส่วน)	20	19	39	14
หมู่ที่ 3 บ้านปาเต๊ะ	325	323	648	156
หมู่ที่ 4 บ้านบันนังปูเลา	693	742	1,435	306
หมู่ที่ 5 บ้านกาลันยัตัน	432	461	893	248
หมู่ที่ 6 บ้านปาเต๊ะเหนือ	399	386	785	186
รวม	2,871	2,927	5,798	1,266

ข้อมูลจำนวนประชากรและครัวเรือน ณ วันที่ 30 มีนาคม พ.ศ. 2554

ตาราง 2 หมู่บ้านและจำนวนประชากรในเขตเทศบาลตำบลเจ๊ะบิลัง

ชื่อหมู่บ้าน/ชุมชน	จำนวนประชากร			จำนวน ครัวเรือน
	ชาย	หญิง	รวม	
หมู่ที่ 2 บ้านเจ๊ะบิลัง แยกเป็น 8 ชุมชน ดังนี้				
- ชุมชนบ่อหลวงก้าวหน้า	310	326	636	140
- ชุมชนหลังโรงเรียน	279	281	560	111
- ชุมชนประมง	367	369	736	170
- ชุมชนบ้านกลาง	187	185	372	61
- ชุมชนบ้านใหม่	154	154	308	60
- ชุมชนใต้ควน	178	179	357	73
- ชุมชนบนควน	272	259	531	104
- ชุมชนบ้านนา	225	212	437	162
รวม	1,972	1,965	3,937	881

ข้อมูลจำนวนประชากรและครัวเรือน ณ วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2554

ข้อมูลกลุ่มอาชีพ/กลุ่มสตรี/กลุ่มแม่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลัง

ตาราง 3 หมู่บ้านและกลุ่มอาชีพ/กลุ่มสตรี/กลุ่มแม่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลัง

หมู่บ้าน	กลุ่มอาชีพ	สมาชิก
หมู่ที่ 1 บ้านจลุง มี 2 กลุ่ม 18 คน	กลุ่มสตรี	7 คน
	กลุ่มแม่บ้าน	11 คน
หมู่ที่ 2 บ้านเจ๊ะบิลัง มี 2 กลุ่ม 39 คน	กลุ่มร้านค้าบ้านเจ๊ะบิลัง	21 คน
	กลุ่มร้านบารากัส	18 คน
หมู่ที่ 3 บ้านปาเต๊ะ มี 3 กลุ่ม 53 คน	กลุ่มแม่บ้าน	30 คน
	กลุ่มเลี้ยงแพะ	13 คน
	กลุ่มประมง	10 คน
หมู่ที่ 4 บ้านบันนังปูเตา มี 3 กลุ่ม 55 คน	กลุ่มอาชีพทำขนม	25 คน
	กลุ่มสานก้านจาก	10 คน
	กลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์	20 คน
หมู่ที่ 5 บ้านกาลันยัตัน มี 5 กลุ่ม 130 คน กับ 15 คริวเรือน	กลุ่มเพาะเห็ด	15 คริวเรือน
	กลุ่มตัดเย็บ	25 คน
	กลุ่มแปรรูปอาหาร	25 คน
	กลุ่มประมง	30 คน
	กลุ่มเกษตรกรเลี้ยงเป็ด, ไก่	50 คน
หมู่ที่ 6 บ้านปาเต๊ะเหนือ มี 9 กลุ่ม 1,225 คน	กลุ่มสหกรณ์โรงรม	140 คน
	กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต	240 คน
	กลุ่มสตรีบ้านนาอ้อย (เทิดพระเกียรติ)	70 คน
	กลุ่มผลิตปุ๋ยอินทรีย์	280 คน
	กลุ่มโคขุนและปาล์มน้ำมัน	165 คน
	กลุ่มสตรี	30 คน
	กลุ่มธนาคารชุมชน	218 คน
	กลุ่มเลี้ยงแพะ	40 คน
กลุ่มประมง	42 คน	
รวม 24 กลุ่ม		

ข้อมูลกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัย

ตาราง 4 หมู่บ้านและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

หมู่บ้าน	ชื่อ - สกุล	ตำแหน่ง	อาชีพ	
หมู่ที่ 1 บ้านจลุง	นายเจ๊ะเดช	อะหมัด	ประชาคม	ค้าขาย
	นายศรี	ไกรแก้ว	ประชาคม	ค้าขาย
	นายมอสอด	มาลียัน	ฝ่ายรักษาความสงบฯ	ทำสวน
	นายกะสา	กาหมั่น	สมาชิกสภา อบต.	ทำสวน
	นางสีตีฟาตีมีะ	วัฒนะ	กลุ่มแม่บ้าน	ทำสวน
	นางสุรี	หมัดเส็น	กลุ่มสตรีทำขนม	ค้าขาย
หมู่ที่ 2 บ้านเจ๊ะบิลัง	นายสาเล็ม	หมัดเต๊ะ	ประชาคม	รับจ้าง
	นายวีระชาติ	ละอองพันธ์	ประชาคม	ค้าขาย
	นายอัศลิ	หลังจิ	ผู้ใหญ่บ้าน	ทำสวน
	นายถิรวัฒน์	หมัดเต๊ะ	สมาชิกสภา อบต.	ทำสวน
	นายสันติ	ลิเก	อส.เกษตรและสหกรณ์ฯ	ค้าขาย
	นางโสภา	หลังจิ	กลุ่มแม่บ้าน	ค้าขาย
หมู่ที่ 3 บ้านปาเต๊ะ	นายอาด	หมั่นเร๊ะ	ประชาคม	ทำสวน
	นายยามาหมาด	สำมะเน๊ะ	ประชาคม	ทำสวน
	นายสหาก	สำมะเน๊ะ	ผู้ใหญ่บ้าน	ทำสวน
	นายยูโสบ	หลังปาป็น	สมาชิกสภา อบต.	ทำสวน
	นางสีตีฟาตีมีะ	ยาประจันทร์	กลุ่มแม่บ้าน	ทำสวน
	นางเม๊ะบู	สำมะเน๊ะ	กลุ่มแม่บ้าน	ทำสวน
หมู่ที่ 4 บ้านบันนังปูเลา	นายเจ๊ะอาด	ใจสมุทร	ประชาคม	ประมง
	นายวรเชษฐ์	กระระสี	ประชาคม	รับจ้าง
	นายรุส	มะหาด	ผู้ใหญ่บ้าน	ทำสวน
	นายบาดล	กระระสี	สมาชิกสภา อบต.	ทำสวน
	นางปารีชาติ	หมาดขาว	กลุ่มสตรีสานก้านจาก	ทำสวน
	นางแบ๊ะ	อะหมัด	กลุ่มสตรี	-

ตาราง 4 หมู่บ้านและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย (ต่อ)

หมู่บ้าน	ชื่อ - สกุล	ตำแหน่ง	อาชีพ
หมู่ที่ 5 บ้านกาลันยัตัน	นายมุฮัมหมัดราวี มะอาลา	ประชาคม	ทำสวน
	นางสมจิต สุขสะพาน	ประชาคม	ทำสวน
	นายรอเซ็ด รักษากิจ	ผู้ใหญ่บ้าน	ทำสวน
	นายประพันธ์ ศรีรอด	สมาชิกสภา อบต.	ค้าขาย
	นางสาวอามี๊ะ อาดสัจด์	กลุ่มสตรี	ทำสวน
	นางสาริยะ ศรีรอด	กลุ่มตัดเย็บ	ค้าขาย
หมู่ที่ 6 บ้านปาเต๊ะเหนือ	นายวาหาบ สาริยะ	ประชาคม	ทำสวน
	นายสุรชัย คำท่าคลอง	ประชาคม	รับจ้าง
	นายกอหนี เหตุญู๊ย	ผู้ใหญ่บ้าน	ค้าขาย
	นายสบู เจดหมาน	สมาชิกสภา อบต.	ทำสวน
	นางเจ๊ะดาห์ หลีเยาว์	กลุ่มออมทรัพย์	ค้าขาย
	นางเจ๊ะหยัง ยาวาหาบ	กลุ่มสตรี	ค้าขาย

ข้อมูลประชากรหมู่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลัง อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล

ตาราง 5 หมู่บ้านและรายชื่อสมาชิกประชากรหมู่บ้านในตำบลเจ๊ะบิลัง

หมู่บ้าน	ชื่อ - สกุล	ตำแหน่ง
หมู่ที่ 1 บ้านจลุง มี 7 คน	นายภานุมาศ สุบาโกย	ประธาน (เดิม เลขานุการ)
	นายหมัดกาหมี สะหมัด	ประชาสัมพันธ์
	นายศรี ไกรแก้ว	
	นายเจ๊ะเดช สะหมัด	
	นางดารุณี คล่องดี	
	นายนาหัยน ปี่ไสย	
	นายหิ๊ะฮาเร็น บิลังโหลด	
หมู่ที่ 2 บ้านเจ๊ะบิลัง มี 6 คน	นายถิรวัดน์ หมัดเต๊ะ	ประธาน
	นายอัสดลี หลังจิ	เลขานุการ
	นายสาเล็ม หมัดเต๊ะ	
	นายวีระชาติ ละอองพันธุ์	
	นาย อดิศักดิ์ หลังจิ	
	นายนัทที ปี่ไสย	
หมู่ที่ 3 บ้านปาเต๊ะ มี 7 คน	นายสหาก สำมะเน๊ะ	ประธาน
	นายเกษม สุหา	เลขานุการ
	นายอาด หมันเร๊ะ	
	นายสุรศักดิ์ สำมะเน๊ะ	
	นายประสิทธิ์ หมัดหรน	
	นายแหม เงดปาตี	
	นายยาหมาด สำมะเน๊ะ	
หมู่ที่ 4 บ้านบันนังปูเลา มี 7 คน	นายรุส มะหาด	ประธาน
	นายวรเชษฐ์ กระระสี	เลขานุการ
	นายหยาบ เตบสัน	ตรวจสอบ
	นายสุรชัย ยาวาหาบ	
	นายเจ๊ะอาด ใจสมุทร	
	นายเจ๊ะอาหมาด สะหมัด	

ตาราง 5 หมู่บ้านและรายชื่อประชาชนในตำบลเจ๊ะบิลัง (ต่อ)

หมู่บ้าน	ชื่อ - สกุล	ตำแหน่ง
หมู่ที่ 5 บ้านกาลันยัตัน มี 6 คน	นายยะโกบ หัสนี	ประธาน
	นายอัมหมาดราวี มะอาลา	เลขานุการ
	นางสุดา อะสันสุข	ประชาสัมพันธ์
	นางสมจิต สุขสะปาน	
	นายดลวาทบ อิดสนี	
	นายรอเซ็ด รักษากิจ	
หมู่ที่ 6 บ้านปาเต๊ะเหนือ มี 8 คน	นายอับดุลกอเด็ด อาดสงัด	
	นายวาทบ สาริยะ	ประธาน
	นายสุรชัย คำท่าคลอง	เลขานุการ
	นางเจ๊ะหยัง ยาวาทบ	
	นางรีบน เหรีบราเย็น	
	นายหมัดแสหาค อิดسانی	
	นายมี แก้วมณี	
	นางอาภรณ์ หอมหวาน	
นายไพบูลย์ ทวนทอง		

ตาราง 6 หมู่บ้านและจำนวนสมาชิกของประชาชนหมู่บ้าน

หมู่บ้าน	จำนวนสมาชิกของประชาชนหมู่บ้าน
หมู่ที่ 1 บ้านจลุง	7 คน
หมู่ที่ 2 บ้านเจ๊ะบิลัง	6 คน
หมู่ที่ 3 บ้านปาเต๊ะ	7 คน
หมู่ที่ 4 บ้านบันนังปูเลา	7 คน
หมู่ที่ 5 บ้านกาลันยัตัน	6 คน
หมู่ที่ 6 บ้านปาเต๊ะเหนือ	8 คน
รวม	41 คน

ตาราง 7 กลุ่มและวัน เวลา สถานที่ ที่ทำการสนทนากลุ่ม

หมู่บ้าน	วัน เดือน ปี ที่ทำการสนทนากลุ่ม	เวลา	สถานที่
กลุ่มที่ 1 บ้านจลุง	22 เมษายน 2554	14.00 น.	ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านจลุง
กลุ่มที่ 2 บ้านเจ๊ะบิลัง	23 เมษายน 2554	13.00 น.	ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 2
กลุ่มที่ 3 บ้านปาเต๊ะ	27 เมษายน 2554	10.00 น.	อาคารอเนกประสงค์ หมู่ที่ 3
กลุ่มที่ 4 บ้านบันนังปูเลา	24 เมษายน 2554	14.00 น.	ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 4
กลุ่มที่ 5 บ้านกาลันยัตัน	24 เมษายน 2554	11.00 น.	อาคารอเนกประสงค์ หมู่ที่ 5
กลุ่มที่ 6 บ้านปาเต๊ะเหนือ	26 เมษายน 2554	14.00 น.	บ้านนางเจ๊ะดาห์ หลีเยาว์

